

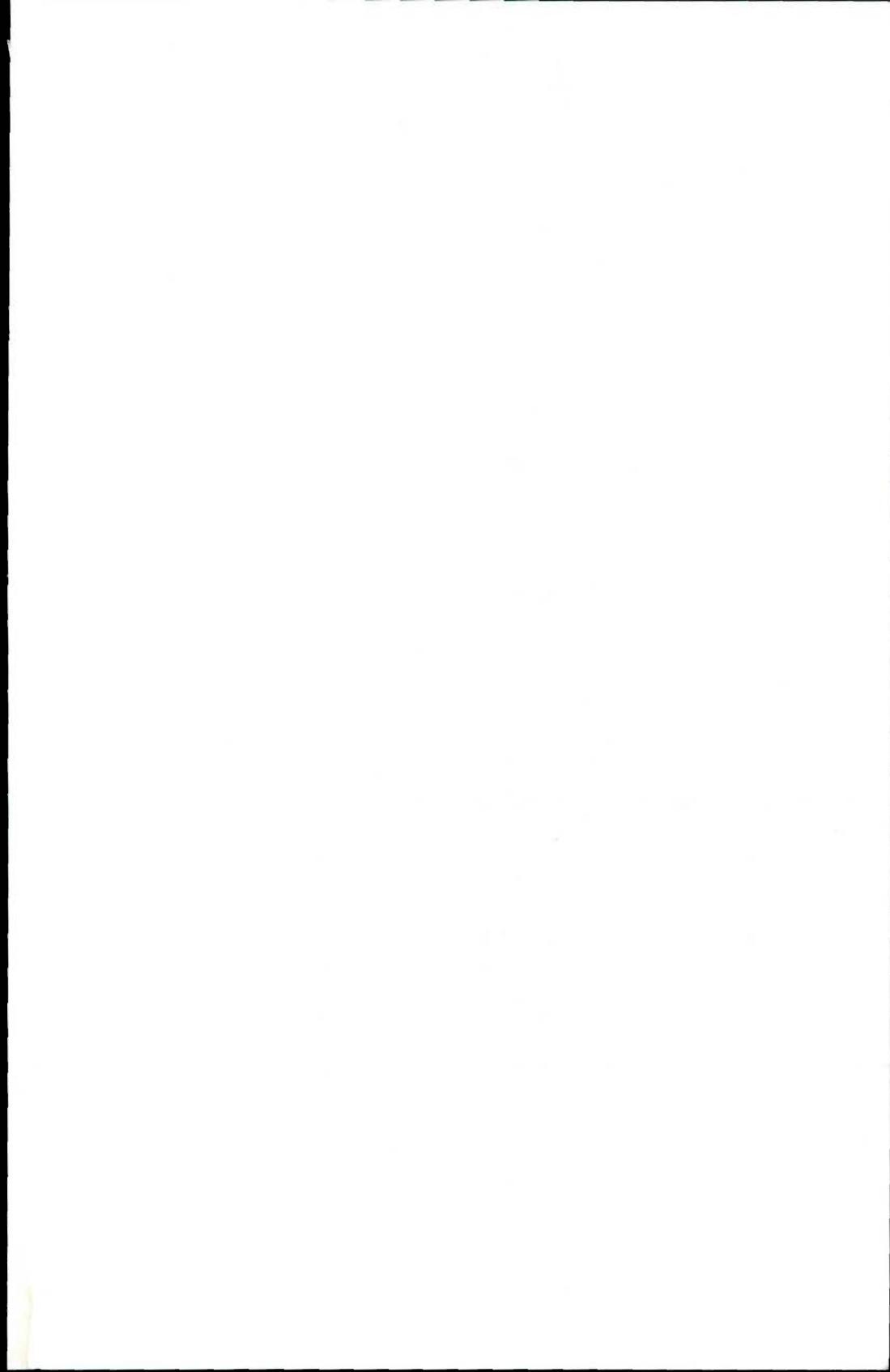
בְּגִילָם :

הפרות

זכויות האדם

בשטחים

1990/91

הפרות

זכויות האדם

בশטחים

1990/91

בצלם

מרכז מידע ירושה ישראלי
לזכויות האדם בשטחים

רחוב קרן היסוד 18
ירושלים 92149
טלפון 02/617271, 617274
fax 02/617946

B TSELEM
The Israeli Information Center
for Human Rights
in the Occupied Territories

18 Keren Hayesod st.
Jerusalem 92149
Tel. 02/617271, 617274
Fax. 02/617946

"تسלם" مركز المعلومات الإسرائيلي
لحقوق الإنسان في الأراضي المحتلة
شارع كردن هيسود ١٨ القدس
٩٢١٤٩
تلفون ٠٢/٦١٧٢٧٤

ISSN 0792-4003

ע ר כ ת :
נעמה ישובי.

מ ע ר כ ת :
רני טלמור, משה נגבי, תום שבת.

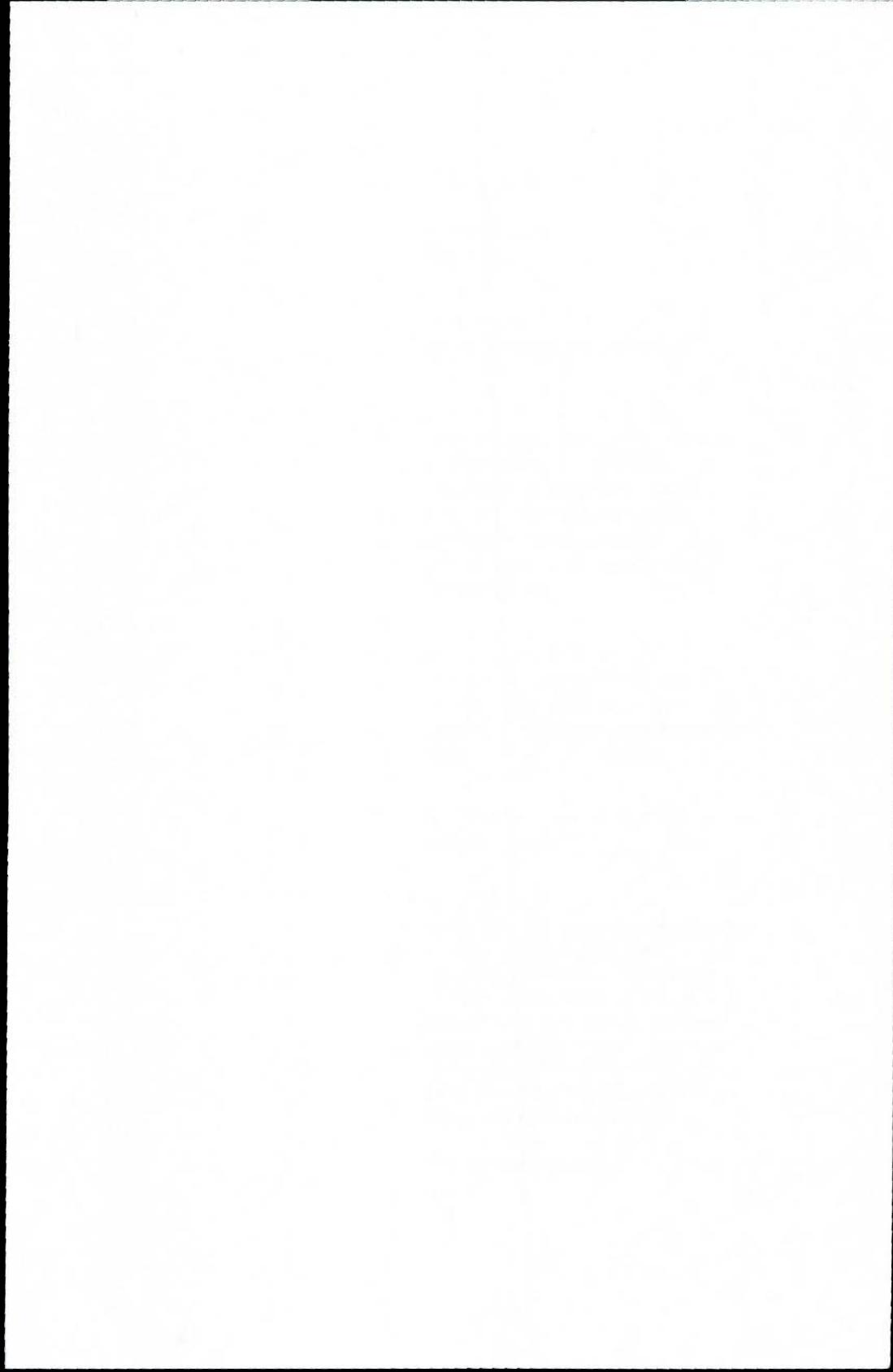
ה נ ה ל ת ב צ ל ס :
עו"ד חוסיין ابو חוסיין, ד"ר גנט אביעד,
ח"כ חיים אורון, הרוב אהוד בנדל, ד"ר
אהמד טיבי, רני טלמור, עו"ד אוססאמה
סעדי, עו"ד אביגדור פלדמן, פרופ' אוריאל
פרוקצ'יז, ח"כ עمير פרץ, ח"כ דדי צוקה,
ד"ר אדי קאופמן, ח"כ אמנון רובינשטיין,
עו"ד יהושע שופמן.

צ ו ו ת ב צ ל ס :
יזהר באր, גיסי בון, אהרון בק, דפנה גולן,
יובל גינבר, דבורה ולפסון, הילה ולדמן,
נעמה ישובי, באסם עיד, שaryl עוזן, שרון
רובק.

ע ר י כ ה ג ר א פ י ת :
יעל בוברמן.

ת ו ד ו ת :
בצלט מודה לכל מי שסייע בהכנות הדוח
ובמיוחד לאحمد אל-גינדר, סمير
אל-דאהר, זהייר אל-דבעי, ראש אקדמי,
הלו אטונובסקי, תהנה ארנון, מיה בר,
שרה בריטוברג-סמל, רותי יינצברג, מיקה
גינצברג, גיסי גלאזוס, מרק דייוויס,
אלילנה המרמן, חוה וויל, בן ויינר, אבי
כצמן, יורם להמן, תהנה לוינגר, אלכס
ליבק, אהוד פפוריש, יעל שטיין.

תודה מיוחדת לזהבה גלאון.

תוכן

בכלם 7

הקדמה 11

פרק א' הרוגים 15

פרק ב' פצועים 23

פרק ג' פגעה בנייטראליות של שירות רפואי 25

פרק ד' הרישת בתים ואטימותם 31

פרק ה' עוצר 43

מעצרים שפיתה וכלייה

פרק ו' מעצרים 57

פרק ו' מעצרים מינהליים 67

פרק ח' בית-המשפט הצבאיים בשטחים 75

פרק ט' מתקני קליאה 81

פרק י' גירושים 89

פרק י"א פגעה במערכת החינוך 91

פרק י"ב פגעה בחוש הביטוי ובחופש המידע 97

ಅಪಲಿಹ ಬಾಕಿಪ ಹಚ್ಯಂ

פרק י"ג דין שונה ליהודים ולערבים 111

פרק י"ד פירוד ואיחוד משפחות 119

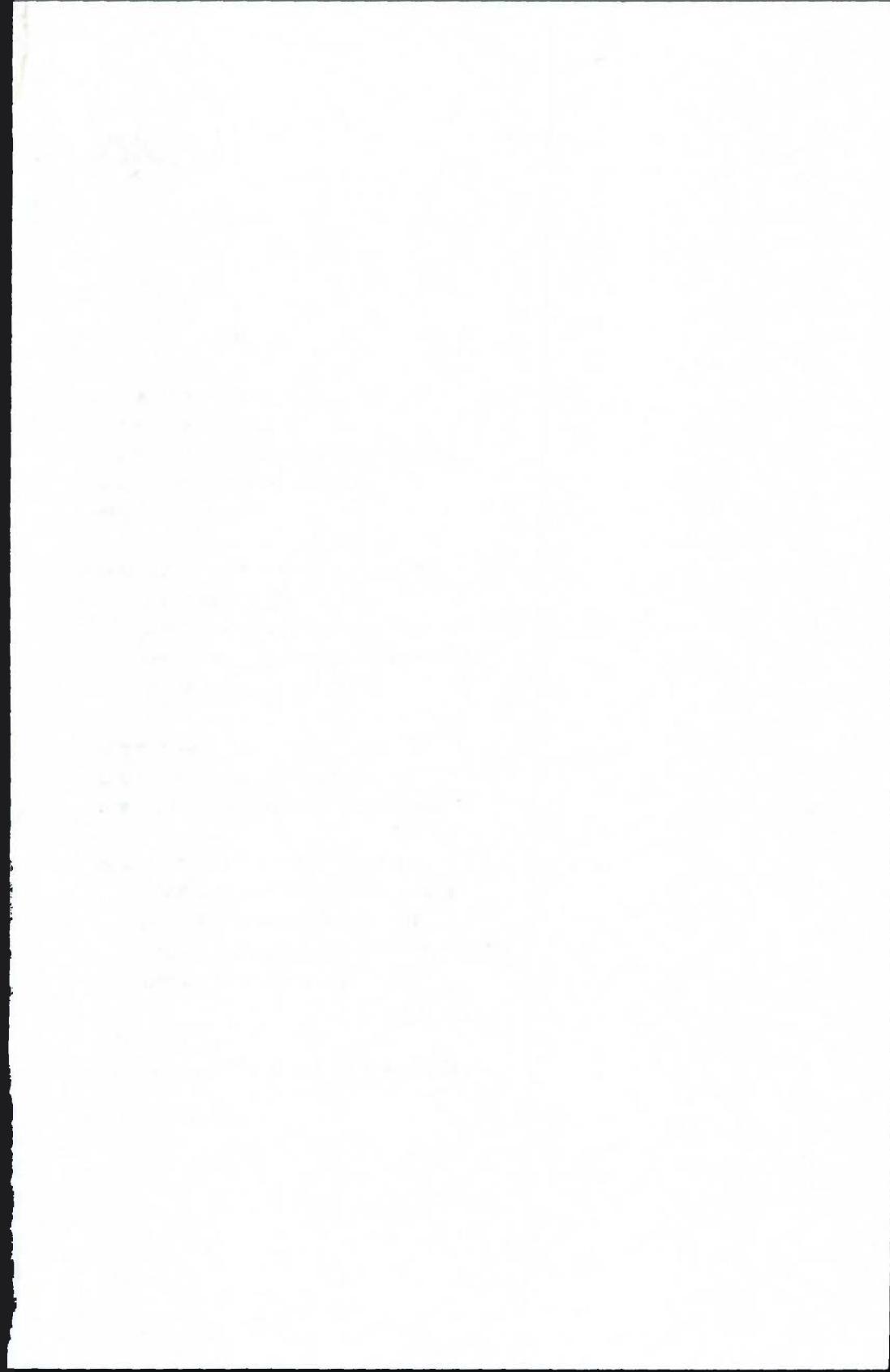
פרק ט"ז אפליה בתכנון ובפיקוח על הבניה 127

פרק ט"ז גביית מיסים 129

נספח

תגובה ראשונית של דובר צה"ל לדוח 137

העת 141

בצלם

בצלם — מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, נוסד בפברואר 1989, בידי קבוצה של 63 עורכי דין, רופאים, מרצים, עיתונאים, אישי-ציבור וחברי-כנסת. **בצלם** הוקם מתוך מחויבות לשמירה על ביטחונה ועל אופיה החומאני של מדינת קיומו ומוקד תונכיתו.

בצלם אוסף ומפרסם מידע מהימן, מפורט ומעודכן על הproxities זכויות האדם בשטחים, עוקב אחר שינויים במדיניות, מעודד מעורבות הציבור הישראלי במאבק למען זכויות האדם ומסייע לה כל האפשר. נתני **בצלם** מתבססים על עבדות-shedah ותפקידים עצמאיים; על מקורות ישראלים רשמיים, וכן על מקורות פלסטיניים.

בצלם מבקש להנחות לציבור הישראלי מושג על אמות-מידה ונורמות בין-לאומיות של זכויות אדם, להעלות לדין בקרבת הציבור בישראל את אופי ההפרות של זכויות האדם ומדיחן בשטחים והשלכות שנודעות לכך על החברה הישראלית והדמוקרטיה ולהתמודד עם תופעות של הכחשה והדחקה בישראל.

עובדות **בצלם**, לצד ארגונים אחרים של זכויות אדם, הביאה לכמה וכמה חקירות של מצח' ומשטרת ישראל ולדיונים בתתי-המשפט, כשם שתרמה לשינויים במדיניות. מאז הקמתו, לפני שלוש שנים, זכה **בצלם** להכרה בין-לאומית בעבודתו. ב-1989 זכה **בצלם** יחד עם הארגון הפלסטיני לזכויות האדם אל-חאק (בפרס היוקרתי של קרטר-מניל לזכויות האדם, ומחקרים מצוטטים לרוב בעיתונות הישראלית, הפלשינית והבינ-לאומית).

בצלם מקידד להבהיר את תחומיו לרשויות הנוגעות בדבר (צה"ל, משטרת ישראל, משרד הביטחון, משרד מקרקם המדינה), הן כדי להביא לידייעתן את המידע שנאסף והן כדי לאפשר להן להתייחס ולהגיב. בכלל זוכה **בצלם** ליחס ענייני והווגן מצד הרשות. עם זאת, לא פעם דוחים גורמים שונים את המידע שפורסם **בצלם**, ואך תוקפים אותו, מבלי להתייחס למידע לגופו.

צוות **בצלם** מונה עשרה עובדים (חלקים במשרחה הלקית). לצדם עומדים בעבודה השוטפת מתנדבים רבים, המקדישים שעות רבות מזמן וטיעים בעבודות שונות — קלדות ותרגומים, עיבוד נתונים, כתיבה, צילום, ייעוץ משפטי ועוד.

בצלם ממומן על-ידי תרומות מקרן ציבורית ופרטיות, בארץ וב בחו"ל.

פרסומים

דף מידע

בצלם מפץ דפי מידע המבאים את מספר ההרוגים, מנתחים את נתוני ההרג בשטחים וודנים בסוגיות שוטפות של זכויות אדם. בין דפי המידע שפורסמו בשנתיים האחרונות: אלימות כלפי קטינים בمعצר משטרתי, הגבלות על בניה בשטחים; פגיעה במערכות החינוך; הריסת בתים בענישה נגד יהודים בעקבות ביטחוניות; זכויות האדם בשטחים בתקופת מלחמת המפרץ; חידוש גירושם של נשים וילדים מהשטחים בשל "שהיה בלתי-חוקית".

דוחות

בצלם מפרסם מחקרים מקיפים על הפרות של זכויות אדם, בכלל זה נתונים, ניתוח מגמות, חוות-דעת שלמומחים ומחקרים משווים. בהכנות כל דוח משתתף, לצד אנשי בצלם, חוות של אנשי-מקצוע, ביניהם רופאים, עורכי-דין, כלכלנים וشמאים. בין הדוחות שפורסמו: מערכת המיסוי בגדרה המערבית וברצועת עזה; פתיחה באש על-ידי כוחות הביטחון בשטחים; הענישה הקולקטטיבית בגדרה המערבית והביקורת השיפוטית אליה; חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה: התעללות, "לחץ פיסי מתון", או עינויים?.

דו"ח דו-שנתי

דו"ח מקיף העוקב אחר שינויים ו Mageot בഫירות של זכויות אדם בשטחים, מסכם את הנתונים התקופתיים, ומביא תוצאות מפורטים לגבי האירועים בשטחים.

פעילות נוספת

עבודת שדה

כדי לאמת את המידע שהוא מקבל, יום בצלם מאות חקירות בשטחים, והוא מקיים באופן שוטר סיורים בהשתתפות חוקרי המרכז, רופאים, עורכי-דין ועתונאים.

שדולות ח'כים

בצלם עובד בשיתוף פעולה הדוק עם קבוצה של כעשרה חברי-כנסת ממפלגת העבודה, שיוני, רצ' ומפ"ס, כדי להעלות לדין בכנסת סוגיות של זכויות האדם, בהתבסס על מידע בצלם. בין הנושאים שהעלתה קבוצה זו במליאת הכנסת וובועדות הכנסת השונות, נמנים גירוש תושבים מהשטחים; פעולות מתנחלים; הוראות הפтиחה באש; סגרות בת-ספר; אלימות כלפי קטינים במעצר משטרתי; חקירת חשודים בעקבות ביטחוניות. קבוצת חברי הכנסת מסייעת לסגל בצלם בהתרומות פעילה אצל הרשות כל אימת שמתעורר צורך בדבר.

טיפול בתלונות

אף שבצלם איןו מותקן בסיווע אישי, הוא מתערב במקרים רבים ובים בתלונותיהם של יחידים הפונים למרכז, כאשר בעיותיהם מייצגות תופעות כלליות.

פעולה עם קהיליות זכויות האדם

מלבד קשרים עם ארגונים בין-לאומיים של זכויות האדם, מקיים **בצלם** קשרי עבודה הדוקים עם ארגונים של זכויות האדם בישראל ובشتחים, בכללם האגודה לזכויות האזרח בישראל; 'שומר משפט' – רבניים למען זכויות האדם; המוקד להגנת הפרט; נשים למען אסירות פוליטיות; העמותה לשיער לקטין העצור; קו לעובד; האגודה הבין-לאומית לזכויות הילד (DCI); אל-חאק; מרכז המידע הפלסטיני לזכויות האדם ועוד.

תצפית צה"ל באל-בירה. (צילום: יורם להמן)

הקדמה

בארבעה השנים מאז שפרצה האינתיפאדה קופחו חיים של 1,413 בני-אדם, דובם פלסטינים שנרגו מיד כוחות הביטחון והיתר — פלסטינים שנרגו בידי פלסטינים, ישראלים שנרגו בידי פלסטינים ופלסטינים שנרגו בידי ישראלים. אלפיים רבים נפצעו; עשרות-אלפי בני-אדם נעצרו ונכלאו; מאות בתים נהרסו וננטמו; עשרות אנשים גרשו לחו"ל; תושבי השטחים הושמו בעוצר לתקופות ממושכות ותלמידי בת-הספר הושבתו מלימודים משך שבועות וחודשים.

בשנתיים האחרונים פחות ב민ידה ניכרת מספרם של הנפגעים מיד כוחות הביטחון בשטחים. עובדה זו אפשר לייחס מצד אחד לשינוי באופי האינתיפאדה — פחות הפנות המניות ויותר התנגדויות בין צה"ל לחוליות מאורגןות הפעולות בשטח — ומצד שני ליתר הקפדה של כוחות הביטחון על הוראות הפתיחה באש.

אולם הירידה במספר הנפגעים הכלול עומדות בצליל של תון אחר: בחודשיים בלבד נהrgו מיד כוחות הביטחון 45 מתושבי השטחים. 18 בני-אדם נהרגו בשטחים בחודש Mai '90' בה מהומות שהתחוללו בעקבות רצח שבעה תושבים רצעת עזה בראשון-לツיון על-ידי עמי פופר, ו-27 בני-אדם נהרגו בחודש אוקטובר '90, באירועי הר-הבית ובה מהומות שפרצו בעקבותיהם.¹

המצב נגד הפרת זכויות האדם זכה להישגים אחדים בשנתיים האחרונים: לחץ ציבורי, שהובילו ארגוני זכויות אדם, גורמים משפטיים, אישי-ציבור והעתונות, הביא לחדיש הלימודים בת-הספר, שהיו סגורים זמן רב, ולפתיחם של רוב המוסדות להשכלה גבוהה בשטחים; לראשונה העמדו לדין קצינים בכירים על עבירות שביצעו בשטחים ועל פקודות בלתי חוקיות; והוגברה הקפדה על הוראות הפתיחה באש.

לצד הישגים חלקיים אלה נמשכו הורות זכויות האדם בהיקף נרחב: כוחות הביטחון הרסו ואטמו עשרות בתים של משפחות חסודים; לאחר מעלה ממשתיים שלא הוציאו צוויי גירוש נגד תושבי השטחים, שבה מערכת הביטחון להפיגיל גירוש פשיטה ענישה; צה"ל ממשיך לעשות שימוש באמצעותם של הטלת הגבלות קולקטיוניות על ציבור גדול של אנשים, בשל עבירות שביצעו יחדים; עוצר ממשיך להיות אמצעי שימושים בו פעמים רבות כשאין כל אפשרות להצדיק אותו כצורך ביטחוני; טירטור תושבים, הן באמצעות הליכים ביורוקרטיים מסורבלים והן כהטרדה גרידיא — כגון 'מבצעי ניקיון' — הוא תופעה יומיומית.

אין להתעלם מפגיעה בזכויות האדם הנעשית על-ידי הפלסטינים תושבי השטחים: בשנתיים האחרונים נרצחו בשטחים 307 תושבים פלסטינים שנחמדו בסיווע לשלטונות הביטחון. **בכלם** מוקע מעשי רצח אלה כפגיעה חמורה מайн כמותה בזכות-האדם הבסיסית ביותר: הזכות לחיים.

תופעה נוספת המציגת את השנתיים האחרונים היא התגברות המגמה של חזרת הגילויים האלימים של האינתיפאדה לתוך תחומי מדינת ישראל, והתרבות פועלות תרור של יחידים נגד אזרחים בתוך ישראל.

מקופת מלחמת המפרץ הייתה ממשוערת מאד מבחינת הפגיעה בזכויות האדם בשטחים. כל אוכלוסיית השטחים הושמה בעוצר ממושך ביותר (שלשה שבועות), ולמעשה הוחזקו תושבי השטחים במעצר בית תוך הגבלת חופש התנועה שלהם. כל מוסדות-החינוך בשטחים הושבתו בתקופה זו וחיה הכלכלה שותקה לחוטין.

הפגיעה בזכויות האדם בשטחים נעשית בדרך כלל בשם הביטחון. צרכים ביטחוניים הם עילה להטלת עוצר ממושך, 'סכנות ביטחונית' משמשות בסיס למעצרים ללא משפט ולגירוש תושבים לחו"ל, 'ຍיקולים ביטחוניים' נוגנים כדיוק להריסת בתים משפחתיים של חדשים.

אין ספק שהמצב השורר בשטחים אכן מחייב נקיטת צעדים שונים בהתאם לצרכים ביטחוניים, אולם צורכי הביטחון ממשיכים לא פעםCSI להפרת זכויות אדם ולשלילת חירותו, באופן שאינו יכול להיות מוצדק או מחייב המיציאות מתוך אותם צורכי ביטחון, ולא פורטוציה בין הסכנה הנש��ת לבין האמצעי הננקט.

בשנתים האחרונים חל כירוסום נוסף במודעות הציבור הישראלי לנעשה בשטחים. המתרחש בשטחים נדחק – או הוחק – בקרב זווית מבחינת ההתעניינות הציבורית. ביטוי לכך אפשר לראות באופן הדיווח של התקשרות הישראלית על המצב בשטחים. ידיעות שעבר היו מוצאות מקום בראש מדיניות החדשנות ובعمודים הראשונים של העיתונים, מסתתרות כיסים בעמודים פנימיים ומצטצמות לדיווחים לكونיים.

בצלם פועל לא רק מתקוף העיקרין של זכות הציבור לדעת, אלא גם – ואולי במיוחד – על יסוד התפיסה בדבר חובת הציבור לדעת. חובת הציבור הישראלי לדעת מה נעשו בשמו ומטעמו בשטחים, להיות מודע לפגיעה החרייפה בזכויות האדם בשטחים, ולהזכיר באחריותו לכך.

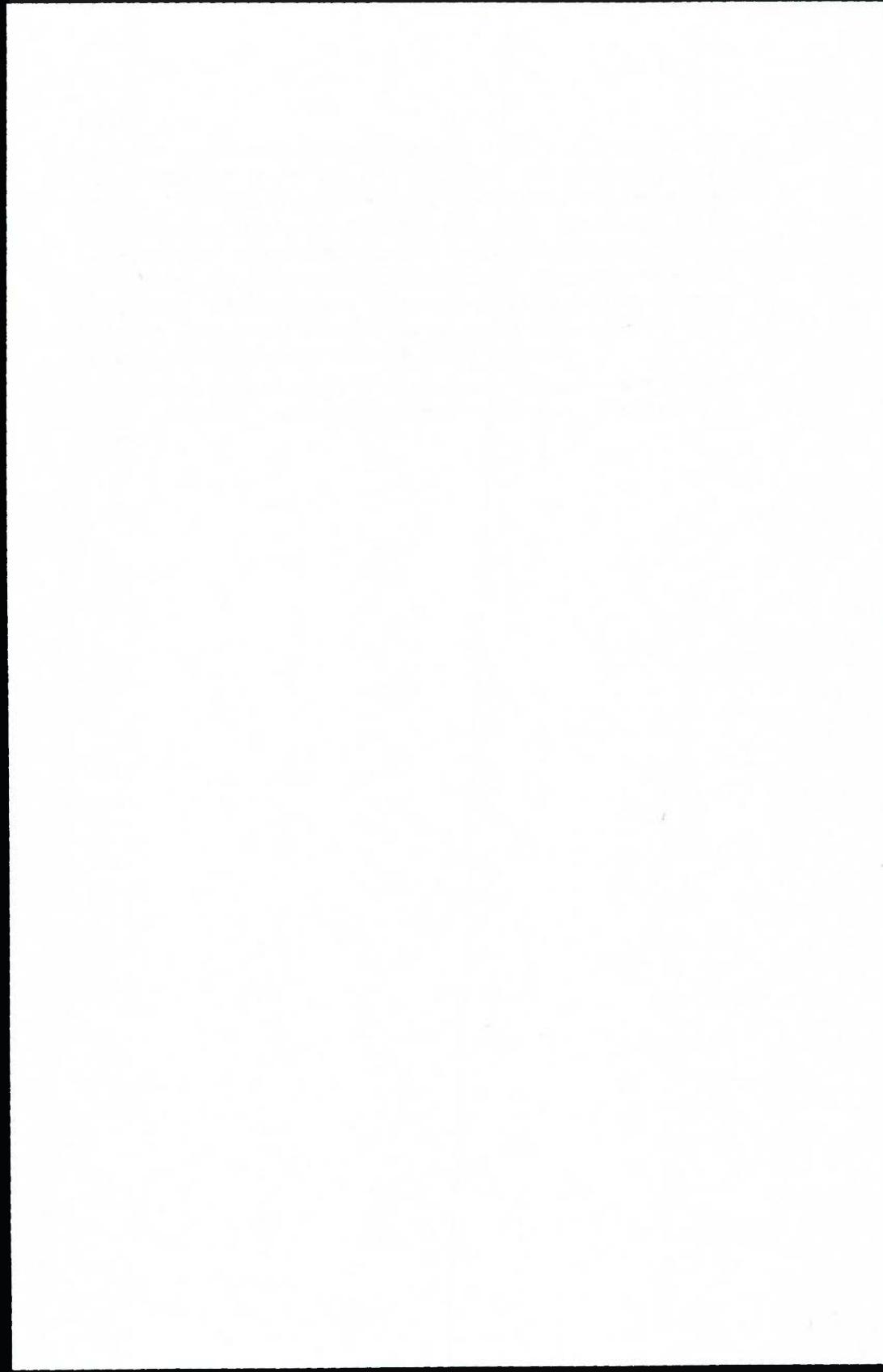
הדו"ח שלפניכם מבוסס על תחקيري **בצלם** בשנתיים האחרונים. חלקם פורסמו בעבר וודכנו לקרה דוחיה זה וחלקם רואים אור לראשונה. ארגון ישראלי רואה בצלם את מחובותיו הראשונה לפעול נגד הפרות זכויות אדם הנעשות על-ידי רשות המים של הישראלית. לפיכך עוסק הדוח בפגיעה בזכויות האדם הנעשית באופן ישיר או עקיף על-ידי ממשלה ישראלי, בשטחים נתוניים לשילתה. מודיע על פגעות של תושבי השטחים באזרחי ישראל ובפלסטינים אחרים, או מידע על פגעה של אזרחים ישראלים בתושבי השטחים, כמו גם מידע על הפרות של זכויות האדם בתוך תחומי מדינת ישראל, מובה כרकע להסביר המצב השורר בשטחים ולהדגשת מחירו בחסי אדם. ובקשר ליחסה של הממשלה לפגיעה כآلה.

בשל מגבלות שונות אין אפשרותנו לסקור את כל הפרות זכויות האדם בשטחים. דוחיה זה סוקר את ההפרות החמורות והנפוצות ביותר של זכויות האדם – ככל הנורמות למומת, לפגיעה פיסית ולהגבלה חריפה. הדוחיה אינו עוסק כמעט בהפרת זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות. אחדות מהפגיעה החמורות בזכויות האדם בשטחים אין נדונות בדו"ח אם משום שאין בידינו מידע מספק לגביון ואם משומש שחקירתו טרם הושלמה.

כך למשל אין בדו"ח זה התיחסות לפגעה בזכויותיהם של תושבי השטחים העובדים בישראל, להפקעת קרקעם ומקורות מידי בעלייהם ולהגבלות על חופש ההתאספות. נושאים אלה יסקרו בדוחות הבאים של **בצלם**.

בסוף הדוח מופיעה תגובה ראשונית של דובר צה"ל על הדוח. התגובה ניתנה על סמך טיעוטא שהעבירה לדובר צה"ל ביווי 1991. לאחר קבלתה נבדקו שוב נקודות שבן טיעו דובר צה"ל לאי-דיוקים. בעקבות הבדיקה תוקן למשל נוסח הדברים לגבי מניעת פגיעה של עוצר עם עורך-דין (סעיף 5 בתגובה). יחד עם זאת, ברוב המקרים אישרה הבדיקה את האמור בדיוח. הטענה שבצלאם אינו בודק את מימצאים מושנים קודמות (סעיף 4 בתגובה) אינה נכונה. כאמור בדיוח, הממצאים בפרק על בית-המשפט מבוססים על מעקב שנערך במאי 1990 ובספטמבר 1991. גם הטענה שבצלאם ציטט דברים במנתק מהקשרם ובאופן לא מדויק (סעיף 3 בתגובה) אין לה שחר, והוא עומדים על כך שהמציטוטים מהשחה אליה מתיחס סעיף זה, מודוקים ומלאים.

מקורות המידע בדיוח כוללים את תחקيري **בצלם**, פסקי-דין של בית-המשפט, פרסומים והצהרות של גורמים רשמיים, פרסומים של ארגוני זכויות אדם, וידיעות בעיתונות הישראלית.

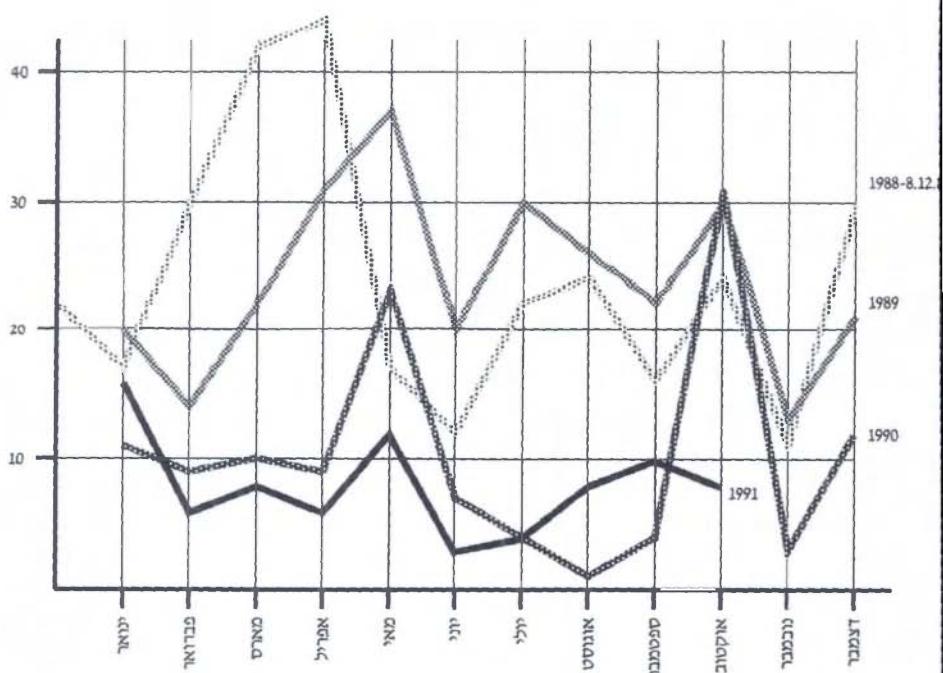
הרוגים

נתוני בצלם כוללים את שמות כל ההרוגים הפלסטינים בשטחים – מרי או מגיעות שאיןין ירי – שיש יסוד סביר להניח שמותם נגרם על-ידי כוחות הביטחון. במקרים שבהם יש פער בין דיווחי צה"ל ומשטרת ישראל לבן אלה של המקורות הפלשטייניים, עורך בצלם חקירה באמצעות אנשי השיטה שלו ומקש הבהיר מזוכך צה"ל ודרכו המשטרת.

נתוני ההרוגים עודכנו למועד פרסום דו"ח זה. נערכו תחקיריהם ונתגלו עובדות חדשות. בשל כך קיימים הבדלים קלים בין הנתונים המתפרסמים כאן לבין אלה שהתרפרסמו בדף המידע החודשים של בצלם.

1. הרוגים פלסטינים מידי כוחות הביטחון

מיום פרוץ האינתיפאדה, 9 בדצמבר 1987, ועד 31 באוקטובר 1991, נהרגו 802 פלסטינים מידי כוחות הביטחון בשטחים.

1.1 בחלוקת לחודשים

השנה הרביעית – 9 דצמבר 1990 1991 אוקטובר 31			השנה השלישית – 9 דצמבר 1989 1990 דצמבר 8			השנה השנייה – 9 דצמבר 1988 1989 דצמבר 8			השנה הראשונה – 9 דצמבר 1987 1988 דצמבר 8			החודש
בגדה המער'י	ברצועת עה	סה"כ	בגדה המער'י	ברצועת עה	סה"כ	בגדה המער'י	ברצועת עה	סה"כ	בגדה המער'י	ברצועת עה	סה"כ	
10	7	3	12	4	8	26	8	18	22	14	8	דצמבר מ-12
16	7	9	11	2	9	20	6	14	17	13	4	ינואר
6	0	6	9	6	3	14	6	8	30	4	26	פברואר
8	3	5	10	2	8	22	12	10	42	5	37	מרץ
6	2	4	9	6	3	31	11	20	44	18	26	אפריל
12	3	9	24	16	8	37	18	19	17	4	13	מאי
3	0	3	7	0	7	20	11	9	12	4	8	יוני
4	0	4	4	1	3	30	12	18	22	4	18	יולי
8	3	5	1	0	1	26	13	13	24	10	14	אוגוסט
10	1	9	4	1	3	22	7	15	16	8	8	ספטמבר
8	2	6	31	3	28	30	10	20	24	3	21	אוקטובר
			3	2	1	13	1	12	10	4	6	נובמבר
			2	0	2	9	3	6	4	1	3	דצמבר עד 8.12
91	28	63	127	43	84	300	118	182	284	92	192	סה"כ
סה"כ מתחלפת האינטיפאדה:			בגדה המערבית: 521			ברצועת עזה: 281			סה"כ: 802			1

1.2 גיל התהרוגים

סך-הוביל	בשנה הרביעית		בשנה השלישי		בשנה השנייה		בשנה הראשונה		גיל	
	%	מספר ב-	%	מספר ב-%	%	מספר ב-%	%	מספר ב-%		
5.9	47	5.5	5	3.9	5	9.7	29	2.8	8	עד 12
15.6	125	22.0	20	16.5	21	15.0	45	13.7	39	16-13
56.4	452	51.6	47	51.1	65	60.0	180	56.3	160	24-17
15.2	122	16.5	15	17.4	22	10.3	31	19.0	54	34-25
2.7	22	3.3	3	2.4	3	2.0	6	3.5	10	44-35
4.2	34	11	1	8.7	11	3.0	9	4.7	13	ומעלה 45
100	802	100	91	100	127	100	300	100	284	סך הכל

1.3 גוּרָם המות

גורם	בשנה הרביעית	בשנה השלישי	בשנה השנייה	בשנה הראשונה	סך-הכל
מכות	-	1	2	12	15
מוות בכלא (שללא מيري)	-	2	3	3	8
אחר (התחশמלות, פגיעה לבנה בראש, הפליה מרכיב נוטע)	1	-	1	2	4
סה"כ לא מيري	1	3	6	17	27
MRI	90	124	294	267	775
סך הכל	91	127	300	284	802

1.4 סיכום

בסק הכלול נהרגו מיידי כוחות הביטחון בשטחים, מתחילת האינתיפאדה ועד 31 באוקטובר 1991, 802 תושבים פלסטינים, מהם 521 בגדה המערבית ו-281 ברצועת עזה. 284 נהרגו בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1988 300 נהרגו בשנה השנייה, עד 8 בדצמבר 1989, 126 נהרגו בשנה השלישי, עד 8 בדצמבר 1990 ו-91 בשנה הרביעית, עד 31 באוקטובר 1991.

מאש חיה (כולל כדורי פלסטיק ויגומי) - 775.

267 שנה הראשונה, 294 שנה השנייה, 123 שנה השלישי ו-90 שנה הרביעית.

מפגימות שאינן אש חיה (מכות ואחרות) - 27.

17 שנה הראשונה, 6 שנה השנייה, 3 שנה השלישי ו-1 רביעית.

47 מההרוגים היו ילדים עד גיל 12, 1-125 בגילאים 13-16.

1.5 ניתוח הנתונים

בשנתיים האחרונים ירד מספר הפלסטינים שנ נהרגו מיידי כוחות הביטחון בשטחים בואר ניכר, ועמד על פהות ממחצית מספרם בכל אחת מהשנתיים הראשונות.

בחודשים ינואר – אפריל 1990 עמד מספר ההרוגים על 10 **בממוצע לחודש**.

בחודשים יוני – ספטמבר וונובמבר 1990 ירד המספר **מתחת ל-10** (בין 1-7) לחודש.

בחודשים דצמבר 1989, מאי 1990 (בעקבות רצח הפועלים בראשון-לציון) ואוקטובר 1990 (בעקבות אירועי הר-הבית) היה מספר ההרוגים גבוהה במיוחד (14, 23, 31 ו-1, בהתאם).

בשנה הרביעית לאינתיפאדה (עד 31.10.91) עמד מספר ההרוגים על 8 **בממוצע לחודש**.

בינוואר 1991 היה מספר ההרוגים גבוהה ביותר – 16.

ביוני 1991 היה מספר ההרוגים הנמוך ביותר – 3.

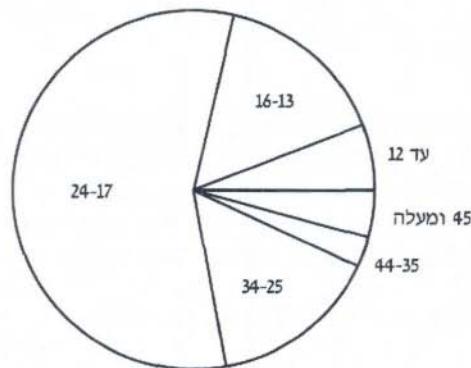
בחלוקת לאזורים

מספר ההרוגים הפלסטינים ברצועת עזה היה בשנתיים האחרונים ממחצית ממספר ההרוגים בגדה המערבית, בדומה לממוצע של השנתיים הקודמות.

בתוך הגודה, מספר ההרוגים הגבוה ביותר הוא בນוף שכם (147 בארבע השנים, שהם כ-28% מכלל ההרוגים בגדה). בשנה השלישי עלה באופן דרמטי מספר ההרוגים הפלסטינים בירושלים – 21, לעומת הרוג אחד בכל אחת מהשנתיים הקודמות, ואף לא אחד בשנה הרביעית – זאת בעיקר בשל תקנית הר-הבית באוקטובר 90.

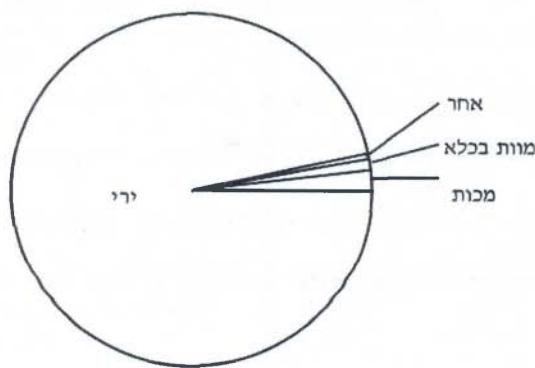
גיל ההרוגים

בנוי-ה-17-24 היו רוב ההרוגים הפלסטינים (בין 50 ל-60 אחוז) במשך ארבע השנים. אחוז הילדיים (עד גיל 16) בקרב ההרוגים עלה בהדרגה בשנתיים הראשונות מכ-16.5% לשנה הראשונה לכ-25% בשנה. בשנה השלישי ירד אחוז הילדיים בקרב ההרוגים לכ-20%, אך עלה שוב בשנה הרביעית לכ-27.5%.

גורם המוות

למעלה מ-96% מההרוגים נורו (בаш חיה, כדורי פלסטיק וגומי). בשנתיים האחרונות בולטות הירידה במספר ההרוגים ממכות – מ-12 בשנה הראשונה ל-2 בשנה, 1 בשלישית ואף לא אחד ברוביעית.

2. הרוגים ישראליים

בשטחים

מאז תחילת האינתיפאדה ועד 31 באוקטובר 1991 נהרגו בשטחים 31 ישראליים, מהם 14 אנשי כוחות הביטחון ו-17 אזרחים, מהם 3 ילדים. כמו כן נהרגו בשטחים 2 תיירות. בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1988, נהרגו 7 ישראליים מידי פלסטינים בשטחים, מהם 2 אנשי כוחות הביטחון ו-5 אזרחים. בשנה השנייה, עד 8 בדצמבר 1989, נהרגו 12 ישראליים, מהם 8 אנשי כוחות הביטחון, ו-4 אזרחים. בשנה השלישית, עד 8 בדצמבר 1990, נהרגו 4 ישראליים, מהם 2 אנשי כוחות הביטחון ו-2 אזרחים. בשנה הרביעית, עד 31 באוקטובר 1991, נהרגו 8 ישראליים, מהם 2 אנשי כוחות הביטחון ו-6 אזרחים. כמו כן נהרגו 2 תיירות. 14 מהרוגים נורו; 8 נדקרו; 4 נהרגו מאבן או בלוק שפגעו בראשם; 6 נהרגו מבקבוקי התבURA, ו-1 ממטען חבלה.

בתוך הקו הירוק

מאז תחילת האינתיפאדה ועד 31 באוקטובר 1991 נהרגו מידי פלסטינים בתוך מדינת ישראל 47 איש, מהם 10 אנשי כוחות הביטחון, 33 אזרחים ו-4 תיירות. בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1988, נהרגו 3 ישראליים מידי פלסטינים בתוך הקו הירוק, לשוטרם אזרחים. בשנה השנייה, עד 8 בדצמבר 1989, נהרגו 22 איש, מהם 4 אנשי כוחות הביטחון, 15 אזרחים ו-3 תיירות. בשנה השלישית, עד 8 בדצמבר 1990, נהרגו 7 איש, מהם 2 אנשי כוחות הביטחון, 4 אזרחים ותיירות אחת. בשנה הרביעית, עד 31 באוקטובר 1991, נהרגו 15 איש, מהם 4 אנשי כוחות הביטחון ו-11 אזרחים. 2 מהרוגים נורו; 22 נדקרו; 16 נהרגו בפיגוע באוטובוס 405; 2 נהרגו מהתפוצצות מטען חבלה; 1 הוכה במוט ברזל ו-4 נדרשו.

3. פלסטינים שנרגגו מידי פלסטינים אחרים

לפי נתוני סוכנות הידיעות אסושייד פרס, המקובלת כמקור מהימן, נהרגו מאז תחילת האינתיפאדה ועד 31 באוקטובר 1991, 462 פלסטינים שנחמדו בשיטתו פעולה עם השלטונות².

בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1988, נהרגו 21. בשנה השנייה, עד 8 בדצמבר 1989, נהרגו 134. בשנה השלישית, עד 8 בדצמבר 1990, נהרגו 162. בשנה הרביעית, עד 31 באוקטובר 1991, נהרגו 145.

מתחלת האינתיפאדה ועד 31 באוקטובר 1991, נהרגו בשטחים 11 תושבים מידי יםתפי פעוליה.

בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1988, נהרג **1**.

בשנה השנייה, עד 8 בדצמבר 1989, נהרגו **4**.

בשנה השלישית, עד 8 בדצמבר 1990, נהרגו **3**.

בשנה הרביעית, עד 31 באוקטובר 1991, נהרגו **3**.

4. פלסטינים שנהרגו על-ידי אזרחים ישראלים

בשטחים

מתחלת האינתיפאדה ועד 31 באוקטובר 1991 נהרגו בשטחים **42** פלסטינים מידי אזרחים ישראלים.³

בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1988, נהרגו **14**.

בשנה השנייה, עד 8 בדצמבר 1989, נהרגו **11**.

בשנה השלישית, עד 8 בדצמבר 1990, נהרגו **10**.

בשנה הרביעית, עד 31 באוקטובר 1991, נהרגו **6**.

בתוך הקו הירוק

מאז תחלת האינתיפאדה נהרגו בתוך הקו הירוק לפחות **18** פלסטינים מידי אזרחים ישראלים.

3 מהם בשנה הראשונה, **2** בשניה, **10** בשלישית ו-**3** ברבעית.

3 נשרפו בצריף בו ישנו, **3** נהרגו כתוצאה מרוגימת אבנים, **11** נורו ואחד הוכה לאחר שהמון שהתאסף חסד בו שדרק 2 חיליות. למנוח לא היה כל קשר לדקירה.

פְּצֹעִים

המספר המוחלט של הפצועים אינו ידוע לנו, ולמיטיב ידיעתנו אינו ידוע לאיש. קשה מאוד לטעyd פציעות. הגדרת 'פצעיה' היא בעיתית. אונרו"א (סוכנות הסעד והתשסוקה של האו"ם), למשל, מתעדת כ'פצעי' כל מי שקיבל טיפול רפואי בבית-חולמים של אנשי אונרו"א, בין אם נזקק לחבישה וזרעה ראשונה ובין אם הועבר לבית-חולמים במצב קשה. דיווחי צה"ל, לעומת זאת, הם חלקיים בלבד, משומש שעל פי רוב לא ידוע לחילאים בשטח כמה תושבים נפצעו בתקנית. צה"ל מסתמך, ככל הידוע לנו, בעיקר על דיווחים לנבי אישפו או קבלת טיפול בבית-חולמים, אולם רבים מהתושבים מעדיפים לא להתארפו בתתי-חולמים, כדי לא להיחשף לחיקירות.

בשל קשיים אובייקטיביים אלה **בצלם** אין מטעyd עצמו את נתוני הפצועים ולכן נביא כאן את נתוני אונרו"א, וכן את נתוני דובר צה"ל, שיוכלים לתת אינדיקציה לכשאי למספרים בהם מדובר. מכל מקום, אין ספק שמדובר בעשרות אלפי פלסטינים שנפצעו במהלך ארבע השנים האחרונות.

על-פי נתוני אונרו"א, נפצעו מאז פרוץ האינתיפאדה ועד סוף אוקטובר 1991, כ-65 אלף פלסטינים בשטחים, מהם למעלה מ-21 אלף פצועים ירי.

על-פי נתונים שמסרו גורמים ביטחוניים, נפצעו מאז פרוץ האינתיפאדה ועד סוף אוקטובר 1991, כ-14,500 פלסטינים בשטחים, מהם כ-8,750 בגדר המערבית ו-5,750 ברצעת עזה.⁵

נערה שנפצעה מנזע מדמי בחווארה ליד שכם (צילום: אלכס ליבק)

פגיעה בנייטראליות של שירות רפואה

פגיעה בזכותוים רפואיים, באMBOLנסים ובבתי-חוללים מהוות הפרה חמורה של כללים הומניטריים אוניוורטראליים המונחים הגנה מיוחדת לפצועים, חולמים ומוגבלים ולMITKENIM המשפקים שירות רפואי. סעיפים 37-35 לאמנת גינוי הרשונה (1949), סעיפים 21-16 לאמנת גינוי הרבייה (1949) וסעיפים 8-21 לpriorokol גינוי הרשותון (1977) קובעים באופן מוחלט כי חולמים, פצועים וצוותי רפואי זכאים להגנה מיוחדת ובושים נסיבות אין פגוע בתבתי-חוללים וכלי רכב המיועדים להושטת עזרה רפואית. הראות אלו משקפות אמות-מידה אוניוורטראליות המוסכמת על כל עם התרבויות, ובכל זאת הן מופרות לא אחת.

רוב פרקי דין זה עוסקים בפגיעה בזכותו של אדם, שהיא בעלת דפוס שיטתי וمتמשך. בפרק זה יובאו דוגמאות אחדות לפגיעה בנייטראליות של שירות רפואי ורואה בשטחים, אשר אין מייצגות, אmens, תופעה שגרתית, אולם יש בהן כדי להצביע על יחס מקל של רשותות הביטחון כלפי פגימות אלו ועל אי-נקיטת אמצעי זהירות מספקים למניעתן. ככל הידוע לבצלם, רק במקריםבודדים נקרו חילילים על מקרים מהסוג שמתואר כאן. במקרה אחד הוועד קצין לדין משמעתני, על ידי נזא מדמיין לתוך מרפאת אונרו"א בעזה בעת שבו בה עשוות תיקוקות. הוא נידון לשarra ימי מאסר בפועל ולאחר מכן הומתך עונשו והופחת ל-21 ימי מאסר על-תנאי. במקרה נוסף נסיף הוועד קצין למשפט צבאי על ידי עבר אMBOLנס (נהג האMBOLנס נפצע ומת מאוחר יותר מפצעיו) ונידון לחודשים מאסר על-תנאי.

סעיף 18 באמנת גינוי הרבייה קובע את הניטראליות של MITKENIM רפואיים: בתים-חוללים אזרחיים שארגון להושטת עזרה לפצועים וחלולים, לתושווים ולילדיות, לא ישמשו בשום פנים מטרה להתקפה, אלא יcobdz ויגנו תמיד על ידי בעלי הסכון.

א. חדרה למוסדות רפואיים

הcientraliyot, הן של בתים-חולמים פרטיים וממשלתיים והן של מרפאות אונרו"א, מופרtes על-ידי כוחות הביטחון בשטחים לא פעם. על-פי-רוב חודרים אנשי כוחות הביטחון למוסדות רפואיים כדי להחרים רשומות פצעים, לעזרץ חיפושים או לצורך מעצר חשודים מאושפזים.

בבית החולים אל-אייטיחאד בשכם, הוציאו חיילים את הפצוע בסאמ אשור מחדר הניתוחים ב- 20.6.90 ועצרוו.⁶

ימים ספורים לאחר אירוע זה, ב- 26.6.90, שוב נכנסו חיילים לחדר הניתוחים בבית-החולם אל-אייטיחאד ובקשו לעזרץ את איימן מוסטפה כולאכ, נער בן 14 תושב שכם, שהובא לבית-החולם כשהוא פצוע בזרען מכדור אש חיה.

הרופא במקום ניסה להסביר לקצין המינהל האזרחי שהתולה לחילים, כי אין להוציא את הפצוע, שכבר הורדים והוכן לניתוח, אך הקצין עמד על של. במהלך המשא ומתן שהו חיילים אחדים, על שקסם, בחדר הניתוח.

אנשי בית-החולם פנוטלפון לבעלים, ובהתערבות ח"כ דדי צוקר עזבו החילים את החדר הניתוח ואיפשרו לרופאים לסייעים את הניתוח. מיד לאחר הניתוח הופיעו שוב החילים, מלויים ברופא, ולקחו את הפצוע לבית-החולם תל-השומר.

על-פי נתוני אונרו"א, בשנת 1990 פרצו כוחות הביטחון 159 פעמיים למראות ולבתים-חולמים של האירגון בשטחים, מהן 31 פעמים בלבד ו- 128 ברצעת עזה. הטבלה שלහן מפרטת את סוג הפעולות שככלו התפרצויות אלה⁷:

סוג הפעולה	רצועת עזה	גדה מערבית	רצועה מערבית
חיפוש			
כניסה ויציאה בלבד, אזהרה מפני זריית אבני, מניעת כניסה חולים	21	10	
מעצר/חקירה/חרמתה/תעודות זהות	9	5	
חרמתה או פגעה ברכוש	5	1	
ירוי גז מדמייע	15	—	
אחר	3	1	

ב. פגיעה בחופש התנועה

בימי העוצר הממושך בזמן מלחמת המפרץ הוגבלה תנועתם של רפואיים. חולים שנזקקו לטיפול רפואי דוחר נדרשו לקבל אישור תנועה מהמיןhal האזרחי. סימון אוחנה, חיל מילואים ששירת בזמן המלחמה בങציגות המינהל האזרחי בחווארה, סייף לכתב הארץ:
יזהר באך:

לילה אחד בשלוש לפנות בוקר הגיע בחור עם אשה כורעת לדלת. ראיתי את מצבה של האשה, לא היסטי, רקחתי טופס אישור לתנועה בזמן עוצר, חתמתי: סימון אוחנה, ושלחתי אותו לביה"ח.

במחסום הראשון עצרו את הזוג והתחללו לבירר מי חתום להם על האישור. על-פי הגדרת התפקיד נשכחתי לשרmor על ביטחון המאחז ולא הייתה לי סמכות לתת אישורי תנועה, אבל אתה לא יכול שלא להתקומם מול עוכובים ביירוקרטים ואטימות. לפעמים בזמן העוצר מגיעי מקומי ומבקש אישור להגיע בבית-חוליםocab. אבל החיל הממונה שולח אותו בחזרה כיון שהוא לא נראה לו חולה. לאיזה מצב הגיעו — שחיל קובע את הדיאגנוזה הרפואית של התושבים? אולי יש לו סרטן, ספליס, איידס. והם לא מבקשים להגיע להדרה. בסה"כ לבית-החולים אל-אי-תיחאד בשכם, אז למה לטרטר אותו? למה, למשל, מרים למוחתאר לנוע חופשי בזמן עוצר ולרופא לא מתירים? במקום זה ראתי איך שמים רופא שאעב בזמן העוצר עם ידים מורמות מול הקיר במשך שעה וחצי עד שמחליטים מהם לעשותו איתו.⁸

בעקבות עתירה שהגישה בנושא זה עמותת רפואיים ישראלים-פלסטינים לבג"ץ,⁹ הנחה בית-המשפט העליון את שלטונות הביטחון לפרסום הוראות קבועות שתפרט את הנהלים לתנועת רפואיים וחולמים בזמן עוצר. מדובר מטות הפעולות בשטחים מס' לביצולם כי הנהלים פורסמו בקובץ פקודות קבוע של המינהל האזרחי באיו"ש (ובמקביל באזח"ע) בחודש יוני 1991. בקשה בצלם לקבל העתק מהנהלים נענתה בשלילה בגיןוק שמדובר בחומר מסוו.

ב-9.5.15 נאלצה תושבת הכפר יעבד שבנפת ג'נין, מויסר עת'מאנה, לדת במושב האחורי של מוניות, לאחר שהחיל צה"ל עיכבו את המונית של קחה אותה לבית-חולים ומנוו ממנה להמשיך בדרךה.

כפי שמסרו בני משפחת עת'מאנה בצלם, יצאה מויסר עם בעלה, גישה, גיסתה ומילודת הכפר, בסביבות השעה אחת-עשרה בלילה לבית-החולים בג'נין, לאחר שהמיילדת קבעה כי התינוק נמצא במצב עצוץ וכי היולדת סובלת מלחץدم גבורה. במרוחק של חמיש דקות נסעה מבית-החולים כוון לעבר המונית זרקור וחילים קראו ברמקול, ערבית, לנגן המונית לעוצר. המיילדת וגיסתה של עת'מאנה ירדו מהמונית, הסבירו לחילים שבמכונית נמצאת يولדת במצב קשה ועליה להגיע לבית-החולים. החילים סיירבו לאפשר לרכב לעבור ולאחר יוכוח שנמשך קרוב לשעה, נאלצה לבסוף מויסר עת'מאנה ללחת, כאמור, במושב האחורי של מוניות.

בצלם פנה בתלונה על האירוע למשרד הביטחון. ב-27.9.91 ארבעה חודשים לאחר התלונה, הודיע מר חיים ישראלי, ראש לשכת שר הביטחון, בצלם, כי "האירוע כולל מצוי בעת בחקירה ע"י הגורמים הצבאים המוסמכים וע"י הначית פרקליט פקמ"ז".¹⁰

ג. פגיעה באמבולנסים

לפי נתוני אונרוו"א היו ב-1990 43 מקרים של פגיעה אנשי כוחות הביטחון באmbולנסים ברצעת עזה, ובهم: עיכוב הובלת חולמים, הכאה של חולמים או אנשי צוות, עצירה וחיפוש באmbולנסים וכן פגיעה בכלי-הרכב עצם.

סעיף 21 של אמנת גנוזה הריבועית קובע את הנימיטוראליות של אmbולנסים:
שירותות כלי רכב [...] המעבירות אזרחים פצועים וחולמים, תשושים וילודות [...]
יכובדו ויוגנו כמו בת החולמים האמורים בסעיף 18.

באיורעיה הר-הבית, ב-8.10.90, נורה ונפצע אח רפואי ממשח בעת שטיפל בפצועים.
அחות נפצעה שלושה קליעים אש חיה בעת שהיה בתוך אmbולנס.¹¹

ב-5.8.91 הרשע בית-הדין הצבאי של פיקוד מרכז קצין צנאנום בשימוש בלתי-חוקי בנשק, ודן אותו לחודשיים מאסר על-תנאי. הקצין, סגן חיים שאול, רורה ב-18.6.89 עבר אmbולנס שהוביל פצועים בשכם. מהיריו נפצע נהג האmbולנס, עונני צוואלה, ו-6.7.89 מת מפצעיו.

בכמה מקרים נורה גאו מدمיע לעבר בת-חולמים:
ב-12.6.90 נפלו עשרות ילדים מירג גאו מدمיע לתוך מרפאת אונרוו"א בעיר עזה.
בעקבות התקרית הועמד קצין לדין משמעתי ונידון ל-10 ימי מחובש, אך עונשו הומתק ל-21 יום על תנאי.¹²

בשעת ההתגשויות בהר-הבית, ב-8.10.90, חדרו רימוני גאו מdmיע שיירו שוטרים אל מחלקת היולדות של בית-החולמים מקasad. צוות בית-החולמים נאלץ לפנות את היולדות והתייעקות מחדירותם.¹³

ב-17.11.90 ירו שוטרים שרדפו אחר תלמידות, אל תוך בית-החולמים לעיניים סנט ג'וזף בירושלים.¹⁴

אמבולנס ירושלמי שמשתו נוקבה בклиיע ירי חי בזמן פינוי פצועים בתקנית הר-הבית
8.10.90

פיצוץ בית בכפר בורקין. (צילום: משה שי)

הריסט בתים ואטימאתם

א. מבוא

הריסט בתים – והגירה החמורה פחותה של אותה סנקציה, אטימת פתחי הבית – היא שיטת ענישה המפעלת נגד חשודים בעבירות בטחוניות, בתוקף תקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, המסמיקה את המפקד הצבאי באיזור הרלוונטי לנוקוט בסנקציה ברמות שונות של חומרה. אטימה חלקית, אטימה מלאה, הרישה חלקית או הרישה מלאה. לפי פסיקת בג"ץ חומרת האמצעי הננקט צריכה להיות בהתאם לחומרת המעשים המיוחסים להשוד.

כל הדיעו לנו, שיטת ענישה זו היא ייחודית לישראל ולאינה מופעלת בשום מקום אחר בעולם, למרות שמקורה בתקנות שהתקין שלטון המנדט הבריטי.

הריסט ביתו של חשור היה הליך מינרלי המתבצע ללא משפט ולא צורך בהוכחת אשמתו של הנאשם בפני גורם שיפוטי. ברוב המקרים קודם ביצוע הסנקציה להרשעה בבית-משפט כלומר, זה עונש המוטל – על פיו ורב – על אנשים שהם נגד חשודים בלבד. הרישה או אטימת בית באות בנוסף לעונש שפוסק בית-המשפט לנאים ואינו נכלולות במסגרת העונשים המוטלים על-ידי בית-המשפט. לא פעם נהרס בית שכור שלבעליו אין כל קשר למשעים שהביאו לענישה.

אמצעי דראסטי זה מופעל לעיתים אף נגד משפחותיהם של אנשים המבוקשים על-ידי כוחות הביטחון וטרם נתפסו וכן נגד משפחותיהם של אנשים שנחרגו.¹⁵

זהו, אם כן, אחד מאמצעי הענישה הקשים ביותר המופעלים נגד תושבי השטחים. בגב"ץ 361/82 ציין השופט אהרון ברק כי זהו אמצעי חריף וחמור שיש להשתמש בו רק לאחר שキלה ובדיקה קפדנית וرك ובנסיבות מיוחדות.

חומרתה של ההריטה היא מושלתה: ראשית, יש בה כדי לשולב מקום מגוריים לדורי הבית; שנית, יש בה כדי למונע אפשרות של השבת המ拯 לקדמתו; ושלישית, יש בה, לעיתים, כדי לפגוע בדירות השכנים.

ומע זאת בג"ץ דחה עד היום את כל העתרות שהוגשו נגד הריסט בתים (להוציאו שתיים).

במהלך האינתיפאדה חלו שינויים משמעותיים בהריסט בתים לענישת חשודים בעבירות בטחוניות. בשנתיים האחרונים ניכרת ירידת ביקוף ההריסט והאטימות. זאת, הן בשל ביקורת חריפה בישראל ובעולם והן בשל פסיקת בג"ץ מילוי 1989, שקבעה כי יש לאפשר לבני הבתיים לערער על ההריטה לפני ביצועה. לדעת גורמים בטחוניים סייג כזה הופך את העונש לאפקטיבי פחות.¹⁶

הרישות בתיס*

חודש	המודה המערבית	רצעות עזה	הגדה המערבית	רצעות עזה	המודה המערבית	חודש
דצמ' 87	0	1	דצמ' 89	0	0	דצמ' 89
ינו' 88	0	0	ינו' 90	0	0	ינו' 91
פבר' 88	0	2	פבר' 90	0	2	פבר' 91
מרס 88	1	13	מרס 90	1	13	מרס 91
אפר' 88	3	16	אפר' 90	2	2	אפר' 91
מאי 88	2	2	מאי 90	5	10	מאי 91
יוני 88	7	6	יוני 90	7	6	יוני 91
יולי 88	2	13	יולי 90	2	13	יולי 91
אוג' 88	0	0	אוג' 90	0	0	אוג' 91
ספט' 88	7	17	ספט' 90	7	17	ספט' 91
אוק' 88	1	17	אוק' 90	6	17	אוק' 91
נוב' 88	2	17	נוב' 90			נוב' 91
סה-הכל				33	97	סה-הכל
-	4	90	דצמ' 89	4	4	דצמ' 89
-	1	91	ינו' 91	9	15	ינו' 89
3	3	91	פבר' 91	2	4	פבר' 89
2	-	91	מרס 91	18	14	מרס 89
5	2	91	אפר' 91	0	0	אפר' 89
1	4	91	מאי 91	2	21	מאי 89
-	5	91	יוני 91	15	14	יוני 89
4	4	91	יולי 91	10	3	יולי 89
2	3	91	אוג' 91	6	2	אוג' 89
1	1	91	ספט' 91	7	0	ספט' 89
-	2	91	אוק' 91	2	2	אוק' 89
		91	נוב' 91	2	0	נוב' 89
סה-הכל				77	79	סה-הכל
187	236		סה"כ מתחרילות האנטיפאדה			

* הנתונים כוללים הרישות מלאות בלבד.

אטימות בתים*

חודש	המערבית	המדה	רוצעת	עה	חודש	המערבית	המדה	רוצעת	עה	חודש
דצמ' 87		0	דצמ' 89	0	דצמ' 89		0	0	0	דצמ' 89
ינו' 88		***13	ינו' 90	0	ינו' 91		0	0	0	ינו' 88
פבר' 88		***14	פבר' 90	0	פבר' 91		0	0	0	פבר' 88
מרס 88		1	מרס 90	0	מרס 91		0	0	0	מרס 88
אפר' 88		0	אפר' 90	1	אפר' 91		1	0	0	אפר' 88
מאי 88		0	מאי 90	1	מאי 91		1	5	0	מאי 88
יוני 88		1	יוני 90	1	יוני 91		1	8	0	יוני 88
יולי 88		2	יולי 90	3	יולי 91		3	6	0	יולי 88
אוג' 88		4	אוג' 90	0	אוג' 91		0	2	0	אוג' 88
ספט' 88		10	ספט' 90	0	ספט' 91		0	0	0	ספט' 88
אוק' 88		3	אוק' 90	6	אוק' 91		6	6	0	אוק' 88
נוב' 88		3	נוב' 90	4	נוב' 91		4	8	0	נוב' 88
<hr/>										
סך-הכל										
דצמ' 88		28	72	סך-הכל	16	35				סך-הכל
ינו' 89		-	14	דצמ' 90	1	1				דצמ' 88
פבר' 89		-	1	ינו' 91	8	6				ינו' 89
מרס 89		-	7	פבר' 91	3	11				פבר' 89
אפר' 89		****1	2	מרס 91	2	3				מרס 89
מאי 89		1	3	אפר' 91	0	0				אפר' 89
יוני 89		-	5	מאי 91	0	11				מאי 89
יולי 89		-	1	יוני 91	4	10				יוני 89
אוג' 89		-	3	יולי 91	2	2				יולי 89
ספט' 89		1	1	אוג' 91	1	4				אוג' 89
אוק' 89		-	-	ספט' 91	2	2				ספט' 89
נוב' 89		1	3	אוק' 91	3	1				אוק' 89
סך-הכל		4	40	סך-הכל	29	53				סך-הכל

סדרכ'
 מתחילה
 האינטיפאדה
 77 200

* הנתונים כוללים אטימות מלאות בלבד.

** 3 בתים נוספים שנאטמו נחרשו במועד מאוחר יותר.

*** בית נוסף שנאטם נחרש במועד מאוחר יותר.

**** שני בתים נוספים שנאטמו נחרשו במועד מאוחר יותר.

ב. התהיליך

בדרכּ כל היומה להריסט בית או אטימתו היא של גורם בייטחוני (זה"ל או השב"כ). שיש בידיו וראיות כלשהן הקשורות לכארורה אדם מסוים לביצוע עבירות בייטחונית. ראיות אלו מבוססות לרוב על עדויות שמסרו אנשים שונים לגבי מעשיו של החשוד, או על הודהה שמסר החשוד עצמו כשנחקר. כפי שצווין לעיל, ברוב מקרים של המקרים ההריסט מתבצעת לפני שהחשוד הוועד לדין והורשע.

הגורם הבייטחוני שיזם את הסנקציה הוא גם הממליץ באיזה אמצעי לנוקוט והוא מעביר את המלצה, עם חומר הראיות נגד החשוד, אל הייעץ המשפטי של האיזור שהחשוד מתגורר בו.

על הייעץ המשפטי לבדוק את חומר הראיות. אם מצא אותן מבוססות דיין הוא מאשר עקרונית את הסנקציה. אם יש כוונה להrosis את הבית בודקים את האפשרות הטכנית לבצע זאת. אם מتبادر שא-אי-אפשר להrosis את הבית (למשל, אם מדובר בדירה בבית משותף) מומרת ההריסט בטמייה.

לאחר שאושר הצו עקרונית על-ידי הייעץ המשפטי, אם מדובר בטמייה, ניתן לבצע אותה באופן מיידי. אם מדובר בהריסט הבית יש לאפשר למפלחה לערער על החלטתה. תחילתה מודיעים לבעל-הבית על הכוונה להrosis את ביתו. בעל-הבית רשאי לערער על החלטתה בתוך 48 שעות, בפני המפקד הצבאי של איזור מגוריו (הגדרה המערבית או רצעת עזה). אם דחה המפקד הצבאי את הערעור, רשאי בעל-הבית לעתור לבג"ץ נגד ההריסטה, שבוב, בתוך 48 שעות. יצוין, שעד עתה, מתוך עשרות עתיות שהוגשו לבג"ץ נגד הrésistot ואטימות בתים, התקבלו שתי עתיות בלבד (ראה להלן: סעיף ה').

במשך התהיליך האמור מתקיים משא-ומתן בין עורך-הדין של המשפחה לנורומים הצבאים ומושגת לעיתים פשרה של המרת סנקציה חמורה בסנקציה חמורה פחותה: אטימה במקום הריסטה, אטימה חלקלית במקום אטימה מלאה וכיו'ב.¹⁷

משמעותו כל ערכאות הערעור ואושרה סופית הריסט הבית נסורת הودעה לבעל-הבית, לרוב ימים אחדים לפני ביצוע ההריסטה. ביום ההריסטה מוטל בדרך כלל עוצר על סביבת הבית המיועד להריסטה, מוקצת זמן קצר (כשעה) לבני המשפחה לפנות את תוכולת הבית ולאחר מכן נהרס הבית באמצעות בולזוז או על-ידי פיצוץ בדינמי. לא אחת נגרם נזק בתים סטומיים, בעיקר כאשר ההריסטה נעשית בפיצוץ.

מוטל אייסור על המשפחה לבנות שוב את ביתה או לפרוץ את הפתחים האוטומים, כיון שהצוו לאטימה או להריסטה הוא גם צו להחרמת הקruk. לאחר ההריסטה או האטימה מקבלת המשפחה בדרך כלל אוהל מאונרו"א או מהצלב האדום והיא מקימה אותו על חורבות הבית ההרוס (אך שכאמור הדבר אסור בשל החרמת הקruk). המשפחוות מקבלות סיוע או פיצוי מסוים ממוסדות וארגוני פלסטיניים, המאפשר להן חודשים אחדים של מגורים בשכירות בדירה חלפית.

ברוב המקרים לא מוחל האיסור לבנות מחדש את הבית גם לגבי הקמת אוהל אולם. לפחות במקרה אחד הרסו כוחות הביטחון פעמיים אוהלים שהוקמו על הריסות בית. ב-11.90 נהורס בית משפחתו של עומר סعيد ابو סירחאן, שרצה שלושה ישראלים

בשכונת בקעה בירושלים. לאחר ההריסה הקימו בני המשפחה פעמיים אוהלים למרחוק מה מהריסות הבית אך בשני המקרים הרסו כוחות הביטחון את האוהלים. דבר צה"ל מסר לבעל הבית האוהלים בזעמה בתוקף האיסור להקים בית על שטח בית שהוחרם ונחרס¹⁸.

ד. שני מקרים לדוגמא

על-מנת להמחיש את משמעות השימוש בהריסת בתים באמצעות ענישה אלו מבאים כאן תיאור של שני מקרים.

בית משפט קראבסה במחנה הפליטים עין-עריק, ליד רמאללה, נבנה בשנת 1965, היו בו 17 חדרים והתגוררו בו 25 נפשות (מלבד הבן העצור, מוחמד בן ה-18, שבשל החשdot נגדו נהרס הבית).

בעל-הבית, האשם אל-עבד קראבסה, בן 60, נשוי לשתי נשים ואב ל-14 בנות ובנים. שתים מהבנות נשואות וגורות מחוץ לבית המשפחה. בבית מתגוררים: האב האשם ושתי נשותיו; הבן חייר, בן 22, עם אשתו ובתו, בת 7 חודשים; הבן אל-עבד, בן 21, ואשתו; הבן רוחי, בן 32, עם אשתו ושבעת ילדיו שהגדול בהם בן 12 והקטנה בת שנה וחצי; 8 ילדים בגיל בית-ספר.

לפי פסק-הדין בגב"ץ 2665/90 נעצר מוחמד האשם קראבסה ב-27.2.90 ובחקירתו הודה בביצוע המעשים הבאים: השתיכות לחוליה שסמה לה למטרה לחסל משתי-פעולה; הכתנת 14 בקבוקי תבערה ויידויים לעבר כל-רכב ישראלים ולבער בנייני מים של השתתפות בשלושה מעשי רצח של חשודים בשיתוף-פעולה עם שלטונות ישראל (השלושה נדרקו בכל חלקו גופם וראו של אחד מהם נכרת), ושיעי נסinyות לרצוח חשור בשיתוף-פעולה.

ב-14.5.90 הוגש נגד קראבסה כתב אישום על מעשים אלה.

ב-3.6.90 נמסרה לאביו של החשור הודהה על כוונה להרeros את ביתו.

ב-5.6.90 הגיע האב השגה (ערעור) נגד ההריסה.

ב-11.6.90 נמסר לאב כי היחה נדחתה.

ב-17.6.90 עתר האב לבג"ץ, באמצעות עו"ד עויסאת, וביקש לבטל את צו ההריסה, מטעמי:

א. הבית מורכב ממכלול יחידות דיור נפרדות, שבחן מתגוררות חמיש משפחות משפחתו הרחבה של האב. מוחמד, הבן העצור, התגורר ביחידת אחת מהחמש, ובה שני חדרים. אין הצדקה, טען האב, להרeros את ארבע היחידות האחרות ולפגוע בכל בני המשפחה הרחבה, המונה 26 נפשות.

ב. משפטו של מוחמד קראבסה טרם החל וממילא הוא טרם הורשע בביצוע העבירות שייחסו לו בכתב האישום.

ב-13.9.90 דחה בג"ץ את העתירה. בפסק הדין כתב השופט מ. בן-יאיר: בחינת ההודהה המפורטת, שהעצור מסר לחוקריו, מעלה, שהמעשים המיוחסים לו מפליגים בחומרתם. הם הביאו את המשיב לנkitת אמצעי הרתעה לפי תקנה

צ ב א ה ג נ ה ל י ש ר א ל

מִקְנָהּ הַגְּנָהּ (אֶתְמָתְחָרֶט), 1945

צו החרפה והרישת

בתקופת סמכותיו לפי תקינה 111 למקונה הגנה (סעיף ח'ו), 1945 (למי עדין נס למצו בדרכיו ענייה (יהודה ושותפה) (ח'ו, 22, 332), התשכ"ט 1969 והואיל ישותכני כי מושב המגנה אשר תיארו ונזכר להלן בוצע עבירה נל' הוראות התקינות אלה, הברוכה באלימות או בהפחתה וכן הואיל וארכיפס עכויים מהיוכירך ואתה, אני מורה בזוה על הרמה לעונת' צה"ל של החבונה וגנונ'תו לתהלו' שכו התגנורר:

טונדרה נאג'ו רשייד عبدالלה ח'נו: 19772-50088

ועל החרפה זכויותיו של בעל המבנה בהלכת הקרע שאלווה צמוד המבנה הנ"ל ועל אכיזת המבנה הנ"ל.

תיוור הסכנה: בית דוד קומתי, המצא מבדורו. בקומת הקruk ישנו כרף, צוירות, מטבח, מטבח, מטבח, מטבח, מטבח, מטבח, מטבח, מטבח, מטבח,

זימורו הצעו טונדרה נאג'ו, רשייד عبدالלה הנ"ל מתאריך 14.4.91 ניכה התאבדות. ~~טונדרה נאג'ו, רשייד عبدالלה הנ"ל מתאריך 14.4.91 ניכה התאבדות.~~

הוראות נספחן: על אף האסור לעיל, הרו שעת תחישתן של צו זה וה騰ועה אסימה בלבד. האטייה הבוצעת לבבו כל רצוננה. ניתן בו לזרוקו, תקנות לדין המבנה צו 14 שעת מפוזר בפירות צו זה ומי שזיהה תקנות להגשים שגה בכח ברוח

אונרתו: כל אישור למתו האישית, ~~או גזעון אוטומטי או אוטומטי~~ האמורה ללא יותר.

חותן"א _____

1991 _____

תא"ל
יעקב אור
מקדר
ארכ'י
ע.ת.ה.ר.ו.
ט' 1991

ט' 1991 ט' 1991 ט' 1991

ט' 1991 ט' 1991 ט' 1991
ט' 1991 ט' 1991 ט' 1991
ט' 1991 ט' 1991 ט' 1991

91 לתקנות, ואין מקום להתערבותנו בשיקול דעתו של המשיב.

נקיטת אמצעי ההרתעה האמורים אינה מתחייבת מכתב האישום שהוגש כלפי העצור, אלא מעשי החומריים, שפרט אותם בהודעה שmas. על כן, העובדה שטרם החל משפטו של העצור אינה מדикаה את התערבותנו בהחלטת המשיב. אשר לטענה, בדבר ייחוד ההרישה ליחידת הדיוור שהוחזקה בידי העצור, אין מהלוקת שייחידת הדיוור האמורה מהווה חלק בלתי נפרד מביתו של העצור, ועל כן אין לקבל את הטענה בדבר ייחוד ההרישה.

ב- 30.10.90 ב- 12:00 בצהרים הכרז צה"ל על עוצר בעין-עיריק. ב- 16:30 הגיעו כ- 40 חיילים לבני משפחחת קראבסה.��ין בשם יקפטן מוסלי אמר לבעל-הבית שעומדים להרשות את ביתו וורה לו לפנות את תכולת הבית. בני משפחחת קראבסה ושכניםיהם פינו את הבית במשך כשעה. אז ניסו החילאים להרשות את הבית באמצעות בולדור אך בגלל תנאי השטח לא הצליח הבולדור לתמרן. בסופו של דבר פוצץ הבית באמצעות חומר-נפץ והדבר גرم לפגיעות חמורות בתבאים הסטומטיים. בית אחד קרס גג הפח ונגרם נזק לריהוט. בשני בתים נפערו חוריות ובקרויותיהם של שני בתים נוספים נוצרו סדקים.

ב- 14.4.91 הנרג מג'זע עבדאללה, תושב חברון, מירוי חיל צה"ל, לפי הودעת דובר צה"ל ניסה עבדאללה לדروس שני חילאים, אחד החילאים נפצע והשני פתח באש על הנาง והרגו. צה"ל טען כי במכונתו של מג'זע עבדאללה נמצא מכתב המעיד כי מדובר בניסיון רצח מכובן. לעומת זאת הוגזו שתי גירסאות שונות של פלסטינים, שלדריהם נחחו בעת האירוע. לפי אחת הגירסאות היה מדובר בתאונת מקרים ולא מכוונת. הגירסה השנייה היא שהחילאים התגרו במג'זע עבדאללה ואז הסיט לעברם האיש את ההגה. יומיים לאחר האירוע אTEM צה"ל את בית משפחתו של עבדאללה, שכאמור נהרג, והוציאו צו להריסטו.

האגודה לזכויות האזרח הגישה השגה על צו ההרישה. עורך-דין יהושע שופמן, שהגיש את ההשגה, הטיל ספק בגירסת צה"ל לגבי כוונתו של האיש להרוג חילאים. עורך-דין שופמן טען עוד, כי אין זה מוצדק להעניש את אלמנתו ושתת' ידיו של עבדאללה, החפים מכל פשע, וגם אם ביצע מג'זע עבדאללה ניסיון רצח מכובן, הרי הוא נענש כבר בעונש מוות. האגודה לזכויות האזרח הודיעה כי אם לא תתקבל ההשגה, תעתרו לבג"ץ. החלטת צה"ל זכתה לביקורת נוקבת בישראל ובתקשורת העולמית, וב- 12.5.91 הודיע צה"ל כי הוחלט לבטל את צו ההרישה ולאטום רק חדר אחד בבית המשפהה.

ה. עתירות לבג"ץ נגד הריסות בתים ואטימותם

בג"ץ דן במשך שנים בעשרות עתירות שעניןן הריסות או אטימות בתים בשטחים. שלושים עתירות מוגשות מדי שנה מאז תחילת האינטיפאדה. על-פי המידע שבידי **בכלם** דחה עד עתה את כל העתירות פרט לשתיים¹⁹.

בולי 1989 הטיל בג"ץ הגלה על השימוש בהריסת בתים למטרות עניה בעקבות עתירה של האגודה לזכויות האזרח בישראל בעניין זכות הערעור לפני הריסת בית (בג"ץ 358/88). נ西亚 ביה-המשפט העליון, השופט מאיר שגיא, קבע בפסק-הדין שאין להרשות בניינים בשטחים מבלוי שתינן לנפגעים אפשרות לערער על צו הריסה בפני בג"ץ. הריסה מיידית, נקבע בפסק-הדין, תתבצע רק במקרים של צורך צבאי-מציע.

כאשר ייחידה צבאיות מבצעת פעולה מבצעית, אשר במסגרתה עליה לסליק מכשול או להתגבר על התנגדות, או להגביל לפחותה על התקפה על כוחות הצבא או על אזרחים שנתקיימה אותו זמן, או נסיבות מיוחדות באלה.

החלטה זו של בג"ץ התקבלה בינויו לעמודת השימוש הביטחוני ומוחשת לדוגמה של בית-המשפט העמיד את השימוש בסמכויות הנרחבות של המישל הצבאי לביקורת שיפוטית.

בפסק-הדין האמור הדגיש השופט שמדובר את החשיבות המיוחדת של מתן זכות הטיעון בעניין שתוצאותיו אין הפיקות באופןו:

אם דרושה פעולה על אתר, ניתן להסתפק בפעולה שהיא הפיכה, כגון פינוי או אטימה, ולהשווות את עניין ההריסה עד לאחר ההכרעה השיפוטית.

ב-25 בספטמבר 1990 החליט בג"ץ לבטל צו בגיןם שמנע זמני ביצוע הריסות של מבנים במהלך הפליטים אל-borriyi' ברצועת עזה. בקרה האמור החליט צה"ל על הריסת מבנים לא לפי תקנה 119 לתקנות ההגנה (עתה חירום), אלא באמצעות מבצעי לצורך הרחבת כביש במקומות בו נורצח חיל המילאים אמרנון פורמן. בית-המשפט קבע עקרונית כי גם לגבי הריסות מסווג זה יש לתת למשפחה אפשרות להשמיע טענותיה ולפנות לבג"ץ. בקרה של אל-borriyi' קיבל בית-המשפט את עמדת הצבא לפיה מדובר בפעולה להגנה על חי אדם, שאינה סובלת דיחוי.²⁰

היקף הפיקוח השיפוטי על שיקול-הזעת של המפקד הצבאי

בג"ץ אינו בוחן את העילות או התובנה שההפעלת שיקול-הזעת של המפקד הצבאי שהזוכה את הצו אלא את חוקיות שיקול-הזעת בלבד. לעומת, האם המפקד פעל באופן סביר ובירסח החלטתו על תשתיות עובדיות מוצקה.

אפשר, לפיכך, לטעון כי הפיקוח השיפוטי של בג"ץ על שיקול-הזעת של המפקד הצבאי שהזוכה צו להריסת בית, הוא מוגבל למדי וכי עד עתה נוטה בג"ץ שלא "לשימים את עצמו בנעל המפקד" בobao לבחון את סבירות ההחלטה.

בתחילת 1989 הגיע עורך-דין שלמה לקר עתירה לבג"ץ בשם תושב קליליה שבתו נחרס. האיש, עיטה חיל מוסטפא, טعن שכוחות הביטחון הרסו את ביתו בטענה שנייה אחיו ההורגים, החשודים ביהודי אבים, התגוררו אצלו. למעשה, טען העורר, התגוררו

הנערים בבית אביהם. בית האב הוא בית דל ואילו הבית שנחרס היה בית גדול ומפואר שהכיל שלוש דירות.

בעתירה (בג"ץ 539/89) הצביע עורך דין לקר על שורה של פגמים בפעולות המפקד הצבאי שהוציא את צו ההריסה, וטען כי המפקד فعل לכל אוורך הורך בראשנות ובחרס תום-לב. בין היתר טען לקר כי לא נעשתה בדיקה רצינית היכן באמת התגבורו הנערם. העותרים הגיעו שורה של צבאים לביסוס גירושם לגבי העבודות השנויות במלוקת, וכן תוכאות של בדיקות פוליגראף שאישרו כי העותרים דובריאמת. אולם, פרקליטות המדינה בחורה שלא לבדוק שנית את העובדות לאור טענות העותרים וביססה את עדמתה על חומר חסוי שהוגש לבית-המשפט.

בפסק-הדין קיבלו השופטים את גירסת המדינה במלואה, מבלתי להתייחס כלל לראיות שהציגו העותרים. השופטים דחו את העתירה בקביעה: "ינחה דעתנו כי על-פי מכלול החומר לא נפה כל טעות בהリストה הביתה".²¹

מקרה דומה אירע לא מכבר, כאשר הוצאה צו להריסה בגין של אחמד נימר, תושב ביתוניה, בשל חשד נגד אחינו. צה"ל טען כי החשוד התגורר בבית הדוד ולא בבית אביו, במחנה הפליטים קלנדיה.

הדוד עתר לבג"ץ והפעם, בצד נידר, קיבל השופטים-alone, נתנוו ואור את העתירה והוציאו צו האוסר על הריסה לאחר שאימצאו את גירסת העותר שהחשוד לא גר בביתו. בראשית ספטמבר 1991 הוציא צה"ל צו להריסה בית אביו של החשוד בקנדייה.

תקופה של תקנה 119

שאלת תוקפה של תקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, עולה בפסק-דין רבים. יש הורסים שהתקנות המנדטוריות בוטלו על-ידי הירדנים ולפיכך לא הייתה תקנה 119 בתוקף כאשר נכנס צה"ל לדדה המערבית ב-1967.

עדמת בית-המשפט העליון בשאלת זו היא שתקנה 119 הייתה בתוקף ברציפות מאז 1945, מכוח חיקוק ירדני שנשור בתקוף מתוקפת המנדט הבריטי (בג"ץ 434/79), ולאחר מכן מכוח מנשך בדבר סדרי השלטון והמפטש שפורסם עם כיבוש הגדה המערבית ב-1967. לגבי רצעת עזה קבוע בג"ץ (358/88) כי "בחבל עזה לא חל שינוי מהותי בדין המקומי מאז תקופת המנדט, כך שלא הוועטה מעולם טענה החולקת על המשך תוקפן בחבל האמור של תקנות ההגנה".

המשפט הבין-לאומי

טעון נוסף גורס שהリストה בתים ואטימתם מנוגדות לאמנות האג וגינויו.

הטען זהה מסתמך על האיסור המוטל באמנות אלו על ענישה קולקטיבית (סעיף 50 באמנת האג וסעיף 33 באמנת גינויו הרבעית) וכן על האיסור על-פי אמן גינויו (סעיף 53) "להחריב נכסים או להשמיד נכסים מטללים השיכים לייחיד או לרבים....". אלא אם כן היו פעולות צבאיות מחייבות לחוטין את ההחרבה וההשמדה האלה".

לפי עדמת בג"ץ (בג"ץ 897/86, 434/79) האמנות אין רלוונטיות כיון שתקנה 119 היא חלק מהחוק המקומי, שעל-פי האמנות עצמן (סעיף 43 באמנת האג וסעיף 64 באמנת גינויו הרבעית) גובר על הטעיפים האחרים.

משפחה חילדי נס – שוכן כפר נס, ממערב ירושלים. מלחין ג'יילם לויום להמן

יש לציין כי הצעת חוק שהcin ח"כ אמנון רובינשטיין, במשמעותו עם האגודה לזכות האזרח בישראל, באה לאמצץ את אמת גיוזה הריבועית כחלק מהחוק הישראלי. אם תתקבל הצעת החוק, לא יהיה עוד בסיס לתפיסה לפיה תקנה 119 גוברת על הוראות אמת גיוזה.

ענישה קולקטיבית

בהתיחסו לטענה שהריסט בתים היא עונש קולקטיבי, האסור על-פי המשפט הבינ-לאומי קבוע בית-המשפט (בג"ץ 85/698):

אין כל יסוד לקובלנות העותרים, שהריסט הפתים יש בה מושם ענישה קולקטיבית. לගירסתם, אין להעניש אלא את המחלבים והעבוריינים עצם, ואילו הריסט בית יש בה כדי לפגוע ביתר בני המשפחה, שיישארו מחוסרי גג. פירוש כזה, אילו היה מתקבל על-ידיינו, היה מורך מוכננה את התקנה הניל' והוראותיה, וכל מה שהיא נותר ממנה לא היה אלא אפשרות להעניש מחבלי המתגורר לבדו ויחידי בבית.

ענישת קבוצת אנשים בשל עבירות שלא עברו בעצמם, היא ענישה קולקטיבית מובהקת. בית-המשפט לא התיחס לכך שהריסט בית היא, מעט טבעה, אמצעי המעניש את משפחתו של החשור בעבירה ולא אותו עצמו. ברוב המקרים החשור איןו בעל-הבית אלא אחד מבני המשפחה. לפיכך, ההריסט אינה פוגעת בזכותו הקניין שלו, כי אם בזו של אבי, קרוב משפחה אחר, או משכיר הבית. ההריסט אינה פוגעת גם במקומות המגורים של החשור, כיוון שעל-פי-רוב הוא עצור בידי כוחות הביטחון ואין מוגדר בבית.

טעון ההוועתא

הnymok העיקרי להצדקת השימוש בסנקציה של הריסט ואטיות בתים הוא שאמצעוי זהנוعد להרטיע מפני ביצוע מעשים דומים.

בהתיחסו לשאלת זו (בג"ץ 85/698) קבוע השופט בן-דרור כי מטרתה של תקנה 119 "להציג את האפקט ההרטעתי":

[אפקט כזה] צריך לחול לא רק על המחביל עצמו אלא גם על הסובבים אותו... עליו לדעת, כי מעשי הנפשעים יגעו לא רק בו, אלא שעלוולים הם להמית סבל רב גם על בני משפחתו. מבחינה זו אין הסנקציה של ההריסט הניל' שונה מעונש מסר, המוטל על ראש משפחה, אב לילדים קטנים. שיישארו ללא תומך ולא פרנס.

בשורה של עתיות שהוגשו במהלך שנת 1990 בבקשת עורכת-הדין לאה צמל מבית-המשפט להוציא צו על תנאי שאפשר לה לבקש מפרקיות המדינה למסור פרטימס סטטיסטיים על מספר הפגיעות במשתפי פעולה ותארכי הפגיעה הללו, ועל מספר הפתים שנפגו בעקבות זאת, תוך פירוט תאריכים. צמל בבקשת לקבל את הפרטימס הללו על מנת להוכיח את טענתה כי אף שכוחות הביטחון השתמשו בסנקציה של הריסט ואטיות בתים תכופות במהלך האינתיפאה, לא פחות מאשר ההתקומות על כל תופעותיהם. מכאן, לדעת צמל, שנקציה זו אינה יעילה ולפיכך בלתי-סבירה.

שפוטי בג"ץ סירבו עד כה בעקבות לבקשתה זו של צמל והעדיפו את השקפת כוחות

הביטחonus, שלא הוכחה, הרואה באטיימות והריסטות בתים אמצעי הרתעה יעיל.
בפסק-הדין בבע"צ 982/89, 984/89 אומר השופט גולדברג:

גם אם קיימת תפישה לפיה האמצעים האמורים אינם יעילים כל עיקר, עומדת מנגד תפישתו של המשיב כי יש לאמצעים אלה השפעה רבה, ושאילמלא נקט בהם היה המצב באזרע מתדרדר יותר. עניין לנו, אם כן, בהשיפות נוגדות ובהערכות מצב שונות, שצדקת אחת מהן על חזרתה אינה בת הוכחה בערכאות שיפוטיות. במצב דברים זה, אין בידינו להעתיר מכך את המשיב, המופקד על הביטחון והסדר הציבורי, כשהלא ניתן לומר עליה כי היא חרוגת מגדר הסבירות.

תא"ל (AMIL) אריה שלו בחן, בספרו על האינטיפאדה, את השפעת הריסטות בתים בשטחים על היקף האירועים האלים.²² שלו בדק בין היתר אם הריסטות בתים בחודש מסויים הביאו להפחתה בזירות בקבוקי תבערה בחודש אחריו. לפי שלו:

לא פחות מספר הבקבוקים שנזרקו במהלך חודש לאחר הריסט מספר גדול של בתים. כך, למשל, אחרי הריסת 23 בתים בחודש אפריל 1988, עלה מספר הבקבוקים שנזרקו בחודש מיי ל-163.²³

שלו קובע:

ניתן לומר כי עם הזמן, מצד אחד – פחתה מאוד השפעתו ההרטעתית של אמצעי הריסט בתים, בעיקר מאז החל אש"פ להעניק פיצוי כספי למשפחות הנפגעים, ומצד שני – גברת השפעתו בכיוון של הגברת ההתנגדות לשולטן הישראלי.

דברים דומים צוטטו בעיתונות מפני אחד מראשי המערכת המשפטית הצבאית שאמר: "אי אפשר לומר שמייגנו את האינטיפאדה או שהבנו לירידה ברמת האלים, למרות שהרסנו מאות בתים וגרשו עשרות תושבים מהשטחים".²⁴

בכלם מחויק בדעה שם אילו הוכיחה מערכת הביטחון מитаימה בין הריסטות בתים לבין ירידה ברמות האלים, לא היה בכך כדי להציג הפרה כה חמורה של זכויות האדם. לסייעם, علينا לקבוע במדויק כי בדוחתו את כל העתרות (פרט לשתיים) שהוגשו עד עתה נגד הריסטות ואטיימות בתים, נתן בแก'ץ הקשר לפגיעה מתמשכת בזכות האדם לשימוש באמצעות חרף מאין כמוותו, שהונדר על-ידי נשייה בבית-המשפט העליון לשעבר, השופט שמעון אגרנט, כ"לא אנשי".²⁵

עוֹצֵר**א. מבוא**

במשפט בכלל ובמשפט הבין-לאומי הפלומבי בפרט, קיימן העיקרון לפיו האחריות למשעים פליליים, לרבות עבירות על חוקים שקבעו רשותות השלטון בשטח המוחזק על-ידי כוחות צבא, הינה אחראית אישית. כמובן, אין להעניש אדם או קבוצה של אנשים בכל מעשים וUBEIROT שbowtenu על-ידי אנשים אחרים. עיקרונו זה בא לידי ביטוי בטקנה 50 לאמנת האג בדבר דיניה ומנהיגת של המלחמה ביבשה משנת 1907 (להלן: תקנות האג), ובסעיף 33 לאמנת גינויו הריבועית בדבר הגנת אזרחים בידי מלחמה משנת 1949 (להלן: אמתת גינויו).

לא כל הגבלה המוטלת על קבוצות אוכלוסייה בשטח המוחזק נחשבת ענישה, שכן שלטונו הצבאי סמכיות ואף חובות שלטוניות הכרוכות בהכרה במידה זו או אחרת של שלילת זכויות הפרט. לפיכך, בבחינת המקדים הקונקרטיים של אמצעים מיליליים, המגבילים קבוצות אוכלוסייה, יש למת את הדעת על השאלה, מהי המטרה שלשמה הוטלה הגבלה הקולקטיבית, שמא מדובר בשימוש חוקי בסמכות שלטונית. שאלת נוספת שיש לבחון היא, מהו היקף הגבלה, או מהו היחס בין חומרת הגבלה לבין המטרה לשלהמה היא הוטלה. ובנוסף יש לבחון את האפשרות של קיום הליך הוגן לפני הפעלת האמצעי המגביל, לצורך בירור שאלת אחריותם של האנשים הנפגעים לביצוע הפעולות שבגינו מוטלת הגבלה.

הכרזות עוצר היא החמורה מבין הgebblot הקולקטיביות המוטלות על תושבי השטחים. עוצר מוטל בתקוף סעיף 89 לצו בדבר הוראות הביטחון (טס' 378) התשי"ל-1970 ובקנה 124 לתקנות ההגנה (שעת חיים). בצו ובקנה אין הגבלה על פרק הזמן שיוכל עוצר להימשך ולא נקבע כל הליך המאפשר עירורו לפני הטלתו.

פסיקת בג"ץ קובעת כי שימוש בעוצר למטרות ענישה הוא פסול. וכן, לעיתים נדירות מצהירים שלטונות הביטחון כי עוצר מוטל למטרת ענישה. בדרך כלל הצדוק הרשמי לעוצר הוא צורך בייחוני – כאמצעי מניעה או להרתעה. אולם כאשר אנו בוחנים כל מקרה לגופו, על-פי הקריטריונים שמנינו לעיל, מתברר שהשימוש הנרחב והתכוף באמצעי העוצר חריג מן הרכסים המבוצעים הלגיטימיים של רשותות השלטון, ומגיע ממשום כך לעיתים קרובות כדי ענישה קולקטיבית של האוכלוסייה הנוגעת בדבר.

דבר זה"ל מגדר עוצר כך:

עוצר הוא אחד האמצעים של צה"ל להשליט סדר בשטחים. זהו אמצעי שקט ובلتוי אלים, שנועד להגן על התושבים בפני עצם ולא לאפשר לגרומים מתחסינים לנצל מצב רגish (כדוגמת הימים שלאחר רצח הפויאים בראשון-לציזון) לצרכיהם. העוצר מייד המוטל לאחר אrou מטרתו להרגיע את

הרוחות ולמנוע התססה מיותרת, שתגרור הפרות סדר ופגיעות ע"י גורמים
קיוניים.²⁵

למרות טענות מערכת הביטחון כי אין ענישה קולקטיבית בשטחים, נتبשרנו לא מכבר כי שר הביטחון משה ארנס אישר שורה של נחילים חדשים בשטחים ועל-פיים חל איסור על צהיל להטיל בשטחים עצור לשם ענישה קולקטיבית [וכי] שר הביטחון עצמו הוא הסמכות לאישור עצור על עיר שלמה או עצור לפרק זמן ארוך ובלתי מגודר.

ככל קובעתו הנקה כי חל איסור להטיל עצור בגדה או ברצעת עזה אלא בזמן קצר וקצר ככל שניין...²⁶

ומן הלאו אנו למדים על ההן. אין ספק שהנקה מפורשות האוסרות שימוש בעוצר לענישה קולקטיבית באות על רקע הממציאות שבה עצור משמש לא פעם בדיקת למטרה זו.

בשנתים האחרונים הייתה ירידת משמעותית במספר ימי העוצר. על-פי נתונים חלקיים שבידי בצלם הירידה הייתה בשיעור של חמישים אחוז.

ב. עוצר כולל וסגר

בשנים האחרונות נעשו שימוש נרחב באמצעותו של עצור כולל למטרות שונות: להשלטת סדר ולהרגעת הרוחות לאחר מהומות; לצורך חיפוש אחר חסודים בעוילות עוינית או ארגון התפרעויות וביצוע מעצרים, או לאייתו כל-נסק ואמצעי חבלה; למניעת התפרעויות בעת פיצוץ בתים של חסודים בכיבוע פיגועים; ובעקבות ארועים רגיניס, דוגמת התנקשות בחיהו של ابو גיאח'א בתוניסיה באפריל 1988, רצח שבעה פועלים תושבי השטחים בראשון-לツיון במאי 1990, אירועי הר-הבית באוקטובר 1990, ומלחמת המפרץ בתחילת 1991; וכן לקראת מועדים בעלי משמעות לאומית או דתית לפלסטינים, כגון יום האדמה ועד-אל-פיטר. לא פעם מוטל עוצר גם לשם מבצעים של גביה מיסים.

לצד האמצעי של עוצר, בתקופו נמנע מתושבי השטחים יצאת מabitיהם, מוטלת לעיתים הנבלת תנואה חמורה פחותה: סגר. כאשר מוטל סגר על איזור מסוים, רשאים התושבים לנוע בחופשיות בתוך אותו איזור אך הם מנועים מלבאת ממנו. השלכותו נוהגים להטיל סגר מלא על השטחים — המונע יציאה מהם לתוך שטח מדינת ישראל, וכן מעבר בין הגדה המערבית ורצעת עזה — בחגים היהודיים הלאומיים והדתאים, בייחודה ביום העצמאות וביום המכיפורים. בחודשים האחרונים של שנת 1990 נעשה שימוש תכוף בסגר כולל בעקבות מקרים של פגיעה בישראל על-ידי תוקפים נשק קר. סגר אינו חל על תושבי היישובים היהודיים בשטחים.

עוצר בשכט. (צלום: אלפס לייבק)

1. שימוש תכוף בעוצר

בשנים הראשונות של המימישל הצבאי הישראלי בשטחים, לרוב לא היה עוצר נמושך יותר מ-24 שעות. אך מאז תחילת האינתיפאדה, היו מקרים רבים בהם הוטל עוצר לתקופות ממושכות. העוצר נחשב בעיןו מערכת הביטחון באמצעות קל ונוח להשלטת סדר. לפי נתונים שפורסם המרכז הירושלמי לתקשות (JMCC) הוטל על מחנה הפליטים טול-כרם עוצר במשך מספר הימים הגדול ביותר ובכך-הכול היה המחנה תחת עוצר במשך 444 ימים בשנים 1988-1991 (ראה טבלה בסוף פרק זה).

כל מחנות הפליטים ברצועה עזה (למעלה מ-300,000 תושבים) היו נתונים ביוני 1988 במשך שבועיים תחת עוצר, אשר לווה בתלונות על מחסור במזון. העירה קבאותה (המונה כ-17,000 תושבים) הייתה תחת עוצר במשך למעלה מ-40 יום, לאחר רצח של חשוד בשיתור פועלה בפברואר 1988. בסוף יולי 1988 שוב הוטל עוצר על העירה, אשר במשך הפעם 28 ימים. במאס 1990 הוטל על הכביר בית-פוריק עוצר שנמשך שבועיים ובאפריל 1990 הוטל על העירה ענבתא עוצר שנמשך 13 ימים.

במקומות מסוימים, הנחשבים 'בעייתיים' באופן מיוחד, מראים הנתונים שבידי בצלם על הטלת עוצר שוב ושוב באופן פרטני לתקופות קצרות או ארוכות יותר. למשל, העירה קבאותה, שהזוכה כבר, הייתה שרודה בעוצר ארבע פעמים בשנת 1989 לתקופות שבין יומיים לשבועיים, וב██ן הכלול 28 ימי עוצר. בשנת 1990 הוטל על קבאותה עוצר חמיש פעמים לתקופות שבין יומיים לשבוע, וב██ן הכלול 19 ימים. בשנת 1991 הוטל על קבאותה עוצר עשר פעמים, לתקופות שבין יומיים לחודש, וב██ן הכלול 94 ימים (מהם 53 ימים בשלושת החודשים הראשונים של השנה).

בתחילת מלחמת המפרץ, ביוני 1991, הוטל עוצר על כל היישובים הפלסטיניים בגדרה המערבית וברצועה עזה. העוצר נמשך שלושה שבועות רצופים ואחר-כך הוסר בהדרגה. ככל המידע **בצלם** זהו העוצר המלא הממושך ביותר שהוטל על השטחים מאז 1967.

2. עוצר מנע

עוצר מנע, כפי שהגדרו אותו דובר צה"ל²⁷ מטרתו הריגעת הרוחות ולא עינויו. לאחר רצח הפועלים תושבי רצועה עזה בראשון-לtsין במאי 1990 הוטל עוצר — אשר ראשית מערכת הביטחון הגדייו כעוצר מנע — על כל רצעת עזה ועל רוב חלקי הגדרה המערבית. ברוב המקומות הוסר והעוצר לאחר שבעה ימים.

בצלם עקב אחר הפסיקת העוצר לצורך הצידיות במזון בשלושה איזוריים: רצעת עזה, נפת חברון ונפת שכם. מהנתונים שנאספו עליה כי הפסיקת העוצר לא היו סדירות, ובישובים רבים הפסיק העוצר רק פעם אחת במשך השבוע כולל, לשעתיים.

בנפת חברון הפסיק העוצר לעיתים מזומנים יחסית. במקרים מסוימת היהת הפסקה לשעתיים רק ביום החמישי לעוצר (מחנות הפליטים ג'บาลיה, שאטי, בוריג'י ומג'אי ברצעת עזה, ובעיר שכם ומהנה הפליטים עין בית אל-מא בנפת שכם) או ביום השישי (נוסייראת) או ביום השביעי (רפיח). בח'אן-יונס לא הפסיק העוצר כלל. בשלושה מחנות פליטים באיזור שכם (בלאתה, עסרך הישן ועסרך החדש) הוטל עוצר באופן פרטני עוד לפני אירוע הרץ, ביום 18.5.90, והוא נמשך עשרה ימים עם הפסקה אחת בלבד, לשעתיים, ביום השביעי לעוצר.

קשה להבין כיצד מתיישבת תקופת עוצר ממושכת כל-כך, כמעט ללא מתן אפשרות להציגידות, עם טענת צה"ל שהעוצר הוטל לא לשם עינוי אלא כדי להרגיע את הרוחות.

שימוש מרוחיק-לכט ביוצר מען' נעשה כאשר ב-3 במאי 1990 התקיים בישיבה שביקבר יוסף' בשכם, טקס הכנסת ספר תורה. על-מנת לאבטח את הטקס, בו השתתפו כ-130 מנהלים ואישי-ציבור, הטיל צה"ל עוצר על העיר שכם וסביבתה, ואוכלוסייה המונה כ-120,000 נפש הושמה תחת עוצר ביום הטקס.

אין ספק שלא היה הכרח ביחסו הנגילה כי קיוניות על תנועות של רבבות בני-אדם. החלטת צה"ל לאפשר את קיום הטקס האמור, במחair פגעה בחירות יסוד של ציבור גדול, מהגישה את הקלות שבה נעשה שימוש ביוצר, גם לצרכים שאינם ביתוחניים.

3. עוצר לעורך גביה מיסים

בשנות האינטיפאדה נעשה גם שימוש חדש בעוצר וסגר במסגרת מבצעים לגביית מיסים ותשומות אחרים עבור שירותים ציבוריים. הטלת עוצר או סגר לצורך גביית מיסים – ואפילו כתגובה לפעולות מרוי אזרחי בעורה של סרכנות מיסים קולקטיוית – אינה יכולה להיחשב כשימוש חוקי בסמכות המוגבלת של עינוי קולקטיוית מכוח תקנה 50 לתקנות האג. בנסיבות אלו אי-אפשר לטעון ששकפת סכנה ביחסונית כלשהי.

בחודשים אוגוסט-ספטמבר 1989 הוטל עוצר בן 11 ימים, ולאחריו סגר שנמשך ארבעים ימים, על העירה בית-סахור, שתושביה סייבו לשלם מיסים.²⁸ מבצע גביה מיסים תוקן עוצר נערך במרץ 1990 בכפר בית-פוריק²⁹

ברציפות עזה נעשה שימוש בסגר בימי שבת על-מנת לגבות חובות מיסים, קנסות תעבורוה וחשבונות חשמל ומים.

העוצר הממושך שהוטל בזמן מלחמת המפרץ נotel לגביית מיסים נרחבת. בгиון ובטול-כרם, למשל, נדרשו תושבים לשלם מקומות מס לשנת 1990. בשכם התנהלו מבצעי גביה מיסים בלילות העוצר.

תדריס תצהיר

אני הח"מ עזיזה נג'יב חוסיין הנני, לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפוייה לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהירה בזדה בכתב כדלקמן:

1. אני תושבת כפר בית פורייק בנפת שכם.
2. בכתי שני חדרים נפרדים שהמרחק ביניהם 4 מ'. בין החדרים יש שף פתוח. מערבית לחדרים, למרחוק כ-5 מ' מזוינים השירותים. בין הרחוב לבין שני החדרים יש חומה למרוחקת מהם כ-2 מ', בגובה 1.5 מ'. למרחוק 50 מ' מביתי יש עמדת צבא הממוקמת על גג בית.
3. ביום 18.3.90 ילדתי בביתי בן לאחר 8 חודשים הריוון. בעוד העוצר בכפרי, שהotel ביום 10.3.90, נمشך.
4. ביום 17.3.90 הotel על-ידי האבא גז מדמייע בסביבות ביתי והריח ואדי הגז חדרו לתוך הבית וגרמו למשפחתי וליל לדמעו, להשתעל ולהתעטש. שמענו את פגיעה רימון הגז בקיר החיצוני של החדר בו היינו. הדבר אידע בשעות 20:00-21:00 לערך.
5. ביום 18.3.90 בשעה 14:00 לערך נוראה פעם נוספת גז עבר בית.
6. בכל פעם שמשהו מבני ביתו יצא לשירותים, החילילים שבמרתה הקרובה קראו לעברו ברמקול קריאות זהורה שלא יצא מהבית. ילדי בגילאים 1.5 - 14 שנים, לא שכנו לבית שכן נזכרו לשירותים המצויים בחצר אמרו. עקב לכך ירו החילילים גז מדמייע עבר הבית. רימוני הגז פגעו בקיר הבית הפונה לחומה.
7. ביום 18.3.90 ילדתי בשעה 21:00 לערך. כשעה לאחר הירידה נורה עבר הבית גז מדמייע. הגז חדר לתוך הבית וככלנו, כולל הילוד, שאפנו את אדי הגז.
8. ביום 19.3.90 בשעות היום חזרו האירופאים על עצם וגז נורה עבר הבית וחדר לתוכו.
9. ביום למחرات, 20.3.90, בשעה 09:00 בבוקר לערך, התינוק נפטר. קברנו אותו בחצר הבית, כי פחדנו לצאת מהבית ולומר לחילילים כי התינוק נפטר.

ג. השפעות העוצר

העוצר מוהה פגעה בסיסית בחופש התנווה של תושבים השרויים בעוצר, אשר אינם רשאים לצאת מבתייהם. לעיתים מלאה הטלת עוצר אף באמצעות הח:rightים של ניתוק קו טלפון ואספקת חשמל ומים.

1. מחסום במזון, מים ותרופות

אחר הביעות הכלובות בהטלות העוצר התקופות בשטחים היא בעית החטידות במזון, מים ותרופות. צהיל נוגה להפטיק מדי פעמי העוצר לשעות אחדות ולאפשר לתושבים לחטיד במזון, מים ותרופות. אלא שתכניות הפסוקות העוצר משתנה ממקום למקום (ראה עמוד 43 לעיל). תושבי השטחים למדו להחזיק בתיהם כמוניות מזון שאמורות להספק לימי עוצר אחדים, אך מטבח הדברים אין הם יכולים לאחנן כמוניות גדולות של פירות, ירקות ומוצרי חלב טריים, שהם בעלי חשיבות רבה במיוחד לתזונתם של ילדים, נשים הרות וחולדים.

ראוי לציין כי תצורך המים והמזון עליה בזמן עוצר באופן טבעי, בעודם אינם יוצאים לעבודה ולבתיה-הספר ולכל אוכלום ושותים בבית. גם הצאן, שבדרכ כל ניון מרעה, נמצא בימי העוצר בחצרות הבתים וצורך כמות גדולה של מים מהאספקה הביתהית. בכפירים לא מעטים אין מים זורמים בתים והתושבים מקבלים את אספקת המים ממילויות המוגנות מדי יום, אך המילויות אין יכולות לבוא בזמן עוצר. ועל כל זאת מרחפת תחושת אי היהודאות. כל עוד העוצר מסור אחר ליום-יום התושבים מצחיכים להסתדר. אך כאשר העוצר נמשך חמישה-שבעה ימים ויתר, מתעוררת דאגה שמא המזון בבית לא יספק וקשה לתכנן את חלוקתו מבלי לדעת לכמהימים יצטרך להספק.

לדוגמה, בכפר עורתא שבנפת שכם הוטל עוצר לאחר תקנית יודוי אבנים וחסימת כביש הכביש לכפר בעקבות הרצת בראשון-לツיאון ביום 20.5.90 העוצר הוסר רק לאחר 15 ימים, ביום 5.6.90, והוא הפסיק לצורך החטידות פעם אחר בלבד, משך שעתים, לאחר שבעה ימים. אנשי הכפר סיירו לצותות **בצלם** שבירק במקומות, כי כאשר הפסיק העוצר לצורך החטידות בזמן, גילו שהרבה מן המוצרים בחוויות התקלקלו או נרקבו, למעט מזון ששמרו שערכו התזונתי איננו רב. משך העוצר סבלו תושבי עורתא גם מחסור במים וمبرיאות סנייטציה. אין תשתיות מים ורשת ביוב בכפר. חלק מן התושבים בורות מים בחצרות בתיהם, והאחרים מביאים מים בגיריקנים ממעיין הממוקם מזרחית לכפר, במרקח של קלומטרא ממוצא. בתקופת העוצר, לפי עדויות התושבים, לא ניתן להם לצאת מבתייהם כדי להביא מים מן המעיין. כמו כן נתקלו חלק מהתושבים בעיות ביוב, כאשר בורות השופכנים התמלאו ולא הייתה אפשרות לרוקן אותם. בין 25 בפברואר ל-24 במרץ 1991 שוב היה הכפר עורתא תחת עוצר. במשך כל התקופה הפסיק העוצר חמש פעמים בלבד, לשעתים בכל פעם.

העוצר יוצר קשיים בקבלה של טיפול רפואי דחוף ואפיו שגרתי, וכן באספקה של תרופות לחולים, דבר המשפיע בעיקר על אוכלוסיית הקשישים. תושבים בעורתא סיירו לצותות **בצלם** כי לאחר הרשת העוצר בימי 90' גילו ששאה נשירה נטורה, לאחר שכנותיה ובנותיה לא יכולו להגיע לביתה כדי לטפל בה.

רחוב שזכה לחסם במחנה הפליטים קלנדיה. (צילומים: יורם להמן)

2. פגיעה כלכלית

העוצר גורם לפגיעה כלכלית בתושבים, שעובדים כסוחרים או במקצועות חופשיים בתחום איזור השטחים, ובעיקר באלה המתפרנסים מחקלאות מקומית, אשר אינם יכולים לצאת מבתייהם כדי לעבד את שדותיהם ועלולים לאבד משום כך יכולתם של גידול עונתי.

השימוש התוךן בעוצר מונע גם כל אפשרות להקים מערכות תעשייתית של ממש, שכן מפעלים המחויבים לשפק שירות לקוחות במועדים מוגדרים אינם יכולים לתפקד בתקופות עוצר ממושכות.

במקרה הנזכר, בו הוטל על הכפר עורתא עוצר בסוף חודש Mai 1990, חפפה תקופת העוצר את זמן הקציר של החיטה (בכפר כ-3,000 דונם חיטה, לפי עדות התושבים). מאוחר שנמנע מן התושבים ל��ור את היבול במועד, הוא התייבש בשמש, וכשליש מן היבול אבד בזמן שאספו אותו לאחר הסרת העוצר, כאשר הוא התפזר ברוח. כתוצאה נגרם גם איחור בזריעת תבואה הקיץ, שהביא רידה בכמות היבולים ובأיכותם.

בעוצר שהוטל בזמן מלחמת המפרץ שותקו לחלווטין חי הכלכלה בשטחים. דו"ח שכטב הכלכלה סמיר חוליליה מעריך את ההפסדים הכספיים שנגרמו לתושבי השטחים כתוצאה מהעוצר בלמעלה מ-130 מיליון דולר³⁰.

3. השבתת לימודים ופגיעה בקיום משפטיים

الימודים בבתי-ספר מושבטים תחת עוצר. בכפר עורתא הושבטו בתי-הספר במשך העוצר בחודש מרץ 1991. זאת לאחר כחדשים בהם היו מושבטים בשל מלחמת המפרץ. כמו כן, העוצר פוגע בהיליכים המתנהלים בתתי-המשפט הצבאים בתחום השטחים. בתתי-משפט אלה מקיימים דיונים גם בימי עוצר, ולמרות שבדרך כלל מקבלים עורך-הדין אישורים להगעה לבתי-המשפט, לא כך הדבר לגבי עדי הגנה או קרוביו הנאשימים.

ד. עוצר לילי

לצד השימוש באמצעות עוצר כולל, נהוגת רשות הצבא להטיל עוצר לילי על מקומות שונים לתקופות ממושכות יותר או פחות.

הכפר עמוד, בנפת רמאללה, משתרע לאורך כביש המשמש כמה כפרים ערביים ויישובים יהודים. ביום 21.5.90, למשך רצח הפעלים בראשון-לציון, הוטל על עabort עוצר כולל, אשר הוסר לאחר ארבעה ימים. לאחר מכן, הוטל על לילות רצופים. הוא הוכרז מדי לילה, בדרך כלל בסביבות השעה ששבוקר. לעיתים גם בשעה ששת, והוسر למשך שבעה שעות ששבוקר. לעיתים הוכרזו החיילים על השעת הסיום מלכתחילה, ולפעמים הוכרזו על סיום העוצר רק בעת הסרתנו בשעות הבוקר.

ב-16.9.91 הוטל עוצר לילי במחנה הפליטים ג'נין, ונמשך 25 לילות רצופים. משמעות העוצר הלילי היא גזירה של מעצר בגין בית תושבי היישוב. בזמן העוצר אין

התושבים יכולים לצאת מבתיהם בשעות הערב ואין הם יכולים לקיים פעילות חברתית וגילית, או לבקר אצל שכנים וקרוביים. תושבים העובדים מחוץ ליישוב, ובעיקר בעבודותليلה, כגון במאפיות, מתקשים לצאת לעבודתם ולהזור ממנה.

עוצר לيلي קבוע הוטל ברצועת עזה, בעיר ג'נין ובמחנה הפליטים דהיהשה שבגדה המערבית. העוצר ברצועת עזה מוטל לפי הוראה קבוצה, החל רצעת עזה לנעו מחוץ (להוציא את התקופה שבין 17.2.89 ל-12.5.89). נאסר על תושבי רצעת עזה לנעו מחוץ לבתייהם בין שמונה בערך לארבעה בבוקר לមחרת. על העיר ג'נין הוטל עוצר לيلي קבוע מאמצע חודש אוגוסט 1989 ועד מאי 1990, מדר יום בסביבות השעה 16:30 הכריזו כוחות הצבא על תחילת העוצר באמצעות רכב צבאיים שעברו ברכבות העיירה. בבוקר למחרת, בסביבות השעה 04:30 הוסר העוצר, וזאת שוב לפיה הכרזה של כוחות הצבא במקום. העוצר הלילי הקבוע על מחנה הפליטים דהיהשה הוכרז אף הוא יום בצהורה דומה מאמצע חודש ספטמבר 1989 מסביבות השעה 17:00 עד 05:00 מחרת. גם בדהיהשה הוסר העוצר הלילי הקבוע במאאי 1990.

הסתור העוצר הלילי בגין ובדהיהשה באה בעקבות עתירה לבג"ץ שהוגשה באמצעות האגודה לזכויות האזרח בישראל.¹⁹ העותרים טענו כי הטלת עוצר בכל לילה, משך תקופה כה ממושכת, על קבוצות אוכלוסייה כה גודלות, ולכארה ללא קשר לאירועים בייטחוניים מוגדרים, היא אמצעי הולקה בשירותם ובחוסר סבירות קיצוני והחריג מסמכות רשות השلطן לפי עקרונות המשפט הבינלאומי.

הסמכות החוקיות להטיל עוצר, כפי שהיא קיובעה בסעיף 89 לטו בדבר הוראות ביחסון (מס' 378, תשל"ל-1970), ובסעיף 124 לתקנות ההגנה (שעת חירום, 1945, צריכה להיות מוגבלת לאיוזר מסויים ולמשך זמן מסוים, נטען בעתירה, והשימוש בה צריך להיות לשם צרכים בייטחוניים מוגדרים, ובהתחשב בחומרה של הסיכון הביטחוני הצפוי, החדרפה המוחלטת של שיקולו ביחסון לכארויים, תוך התעלמות מצריכים בסיסיים של האוכלוסייה האזרחית וסביר אפשרותה לקיום חיים מסודרים רגילים, היא מדיניות בלתי-סבירה המהווה חריגה מגבולות הסמכות השלטונית על-פי תקנה 43 לתקנות האין, 1907). בנסיבות אלו, נהדף השימוש המופרז בעוצר כאמצעי מניעתי לכארוי לעניישה קולקטיבית של האוכלוסייה. הטלת עוצר על מאות אלפי תושבים צריך להיות מחייב, ולא עניין بشיגורה, וחובת הרשות היא, לכל הפחות, להסיר את העוצר מדי פעולה על מנת לבחון האם מדיניותם אכן מצדיקה את הפגיעה הקשה בתושבים.

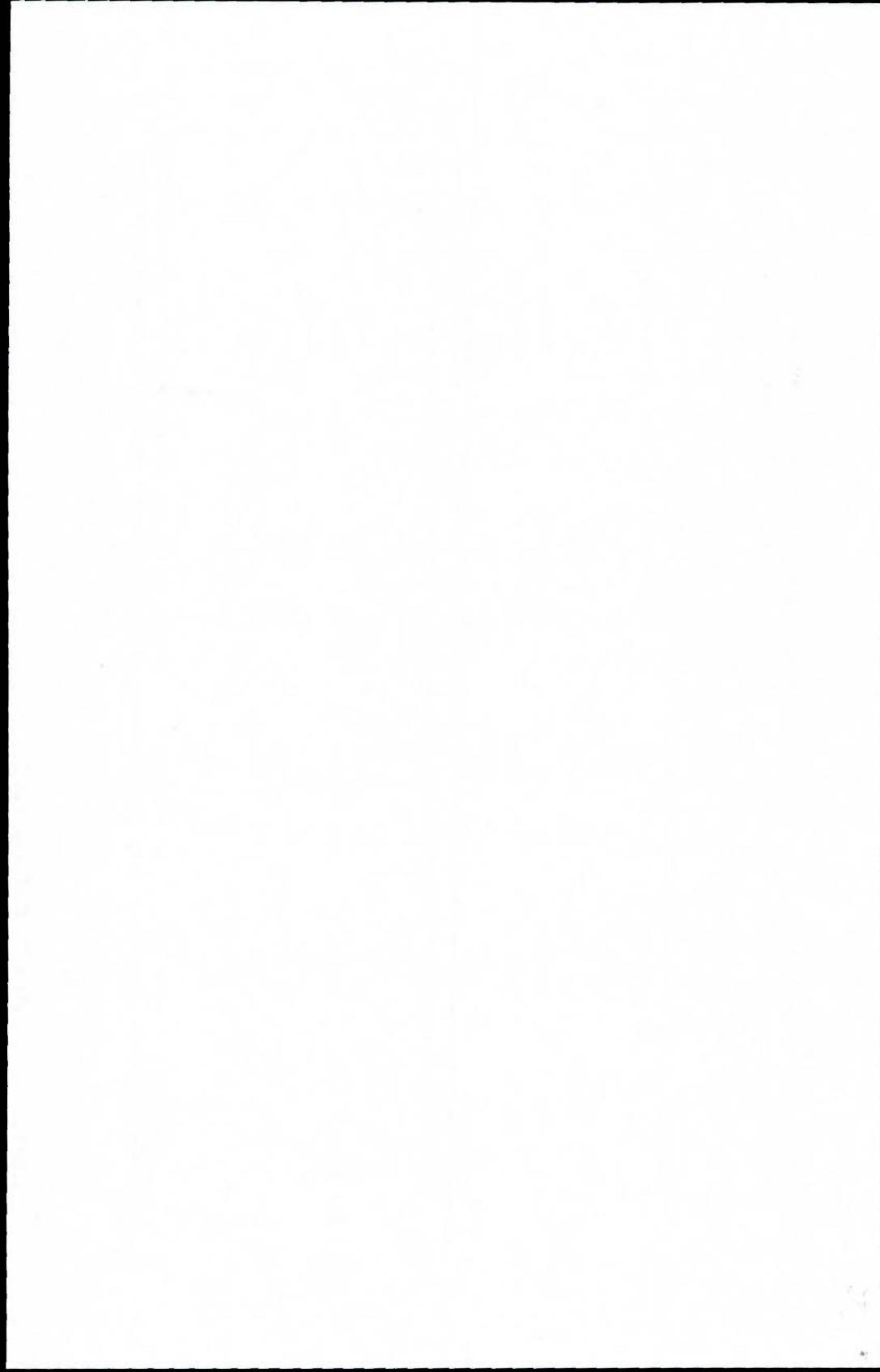
כאמור, בעקבות הגשת העתירה הוסר בחודש מאי 1990 העוצר הלילי בעיר ג'נין ובמחנה הפליטים דהיהשה. לגבי העוצר ברצועת עזה טعن צה"ל בתשובה לעתירה כי הוא מרשות צרכים בייטחוניים חיוניים, כשהוא מקל על פעילות כוחות הביטחון נגד ועדות ההלם הפוועלות בעיקר בלילה, ובית-המשפט צריך לheimer מלהתעורר בשיקולים בייטחוניים מעין אלה. על בסיס טיעון זה דחה בג"ץ באוגוסט 1990 את העתירה בנימק שלא נמצא פסול בשיקול הביטחוני של צרכים צבאיים ממציעים, תוך המלצה שהמפקד הצבאי של האיזור יבדוק مدى פעם את נחיצות העוצר ויסירו במידת האפשר למען רווחת האוכלוסייה.

עד למועד כתיבת שורות אלה, למקרה משנה לאחר הדיוון בbg"ץ, נמשך העוצר הלילי ברצועת עזה. בגדה המערבית, לעומת זאת, הוחתו באורח ניכר ימי העוצר הלילי. בשנת 1991 הוטל עוצר לيلي בזווה רך במקרים רבים.

יישובים שהיו תחת עוצר בתכיפות גבוהה

1991		1990		1989		1988		הגדה המערבית
מספר ימים	יישוב	מספר ימים	יישוב	מספר ימים	יישוב	מספר ימים	יישוב	
מחנות פליטים								
82	נור-שמש	84	טול-כרם	158	טול-כרם	124	טול-כרם	
78	טול-כרם	69	עסרך	110	נור-שמש	123	בלטה	
77	ג'ינין	58	דהיישה	99	בלטה	114	אל-אמערி	
71	דהיישה	57	עין בית אל-מא	94	עסרך	94	גלוון	
63	בלטה	56	בלטה	54	ג'ינין	68	עין בית אל-מא	
94	קבاطיה	56	קבاطיה	70	דנבה	111	קלקיליה	יישובים כפריים ועירוניים
90	ענבתא	49	שכם	60	שכם	75	ענבתא	
68	עוורתא	40	ענבתא	43	בית ווזאן	67	דנבה	
64	ג'ינין	39	חברון	42	טול-כרם	63	עוזן	
62	עוזן	37	ג'ינין	40	ג'ניד	58	שכם	
רשות עזה								
43	ג'בליה	66	ג'בליה	109	רפיח	149	שאטי	מחנות פליטים
42	ח'יאן-יונס	64	רפיח	86	שאטי	134	ג'בליה	
38	שאטי	56	שאטי	85	ג'בליה	117	בוריגי	
34	נוסיריאת	53	נוסיריאת	84	נוסיריאת	107	נוסיריאת	
	ח'יאן-יונס	47	ח'יאן-יונס	80	בוריגי	85	ח'יאן-יונס	
43	ח'יאן-יונס	59	רפיח	43	בית-חאנון	25	ג'בליה	יישובים כפריים ועירוניים
37	בית-להיה	32	ח'אן יונס	37	רפיח	23	دير אל-בלח	
30	دير אל-בלח	31	עה (העיר)	34	ג'בליה	23	ח'יאן-יונס	
30	עה (העיר)	28	בית-חאנון	33	ח'אן יונס	22	בית-חאנון	
	دير אל-بلح	19	دير אל-بلح	29	عبسان	20	רפיח	

מקור: לגבי השנים 1990-1988 – רישומים חלקיים של JMCC ובכלל המתיחסים לתקופה שבין ינואר לאמצע נובמבר 1991. *The Jerusalem Media and Communication Center (JMCC) NO EXIT, Israel's Curfew Policy in the Occupied – 1990-1988, Palestinian Territories*, p. 112.

מעצר, שפיטה וכלייה

מעקרים**א. מבוא**

בעוד שבתוק מדינת ישראל נשמר העיקרון הרוואה בזכות לחירות את אחת הזכויות היסודיות ביותר של האדם, הרוי שבשתחים מעקרים הם דבר שבשיגרה. מאו תחילת האינטיפאדה בוצעו כ-90 אלף מעקרים של תושבי השטחים, מהם 17,261 מדצמבר 90' עד אוקטובר 91'.³²

שורש הבעיה נזעך בנסיבות שבה אפשר להחליט על מעקרו של אדם. בכל מערכת משפט סבירה מקובל כי העילה המצדיקה מעקר היא הנסיבות של חומרה העבירה המוחסת לאדם ורמת הودאות שהאדם אכן ביצע את העבירה. הזו בדבר הוראות ביטחון (מס' 378) 1970, קובע בסעיף 78 כי כל חייל, שוטר או איש שב"כ רשאי "לעוצר", ללא פקודות מעקר, כל אדם העובר על הוראות צו זה או שיש מקום להשוד בו שעבר עבירה על צו זה". הזו כולל מיגון רחוב ביתר של עבירות ביחסוניות, ומגיע עד כדי עבירות אמורפיות כמו "מעשה העולל לפגוע בשלום הציבור" וכן "אי-מניעתו של אדם אחר מביצוע עבירה".

המעקרים מבוצעים באחת משלוש דרכי:

1. בעקבות הפרות סדר.
2. במיצבי מעקרים יומיומיים על-פי הנחיות השב"כ.
3. בעקבות גילוישמו של אדם בראשית המבוקשים במהלך בדיקה אקראית, על-פי-רוב במחסומי-דרcis.³³

ב. משך המउרך טרם ביקורת שיפוטית

משנעצר אדם אפשר להחזיקו במערך במשך 96 שעות על-סמך החלטה של כל חייל. קצין רשאי להאריך את המ�רך בשתי תקופות נוספת שבעה ימים כל אחת, ובסק-הכול 18 ימים. רק לאחר תקופה זו יש להביא את העצור בפניו שופט להארכת מעצר.

לא פעם מוחזקים עצירים בחוסר-מעש במשך 18 הימים שלפני/aracthet מעזרים. פלסטינים שנעצרו מסרו כי חקירתם הchallenge מבליל שהובא בפניו שופט.³⁴

במקרים אחרים משחרר העצור לקראת היום ה-18, מבליל שהובא בפניו שופט. מעקרים ככל מאופיינים בדרך כלל בכך שבמהלכם לא נמסרתם לעצור עילת המ�רך והוא לא נחקר כלל. אפשר להניח כי מעקרים אלה נובעים מטעות, מ疏ירות או מניסיון הטרדה, ובהעדר ביקורת שיפוטית רואיה אין לתמוה על כך.

לשם השוואה – בתוך ישראל רשיי קצין משטרת לעצור אדם במשך 48 שעות ולאחר

מכן יוארך המעוצר רק באישור שופט. לאחר 30 יום יוארך המעוצר רק אם הגיע ההחלטה למשפט למשלה בקשה להמשך מעוצר. אישור כזה ניתן רק בנסיבות חריגות וכאשר מדובר בעבירות חמורות במיוחד.

התביעה לקצר את משך המעוצר טרם ביקורת שיפוטית קיבלה ביטוי גם בהמלצות ועדת החקירה הממלכתית לבדיקת דרכי פעולה השVIC (ובעדת לנדו), שהמליצה, בין היתר, לקצר את תקופת המעוצר המירבית בטרם ביקורת שיפוטית לתקופה של שמונה ימים. כל המלצות ועדת לנדו אומצו בהחלטת ממשלה אך המלצה זו לא יושמה ממשום מה.³⁵

ג. מניעת פגישה עם עורך-דין

על-פי הצו בדבר הוראות ביטחון (סעיף 78ג' (ב)) יש לאפשר לעצור להיפגש עם עורך-דין, אם הוא או עורך-הדין מבקשים פגישה כזו.

הצו מתייר למונע פגישת העצור עם עורך-דין עד 15 ימים מיום המעוצר, אם המmono על החקירה הוראה על כך בכתב, וזאת אם הוא סבור שהדבר דרוש מטעמים של ביטחון האיזור או שטובת החקירה מחייבת זאת.

גורם בכיר יותר – קצין משטרת מדרגת סגן-ניצב ומעלה – רשאי להאריך הוראה זו ב-15 ימים נוספים.

שופט משפטאי (שופט בית משפט צבאי, בעל השכלה משפטית ובדרגת סרן ומעלה) רשאי למונע פגישה מאותם טעמים ל-30 ימים נוספים ונשיא בית-משפט צבאי, או נשייא תורן, רשאים להאריך עוד ב-30 ימים, אם מפקד כוחות צה"ל באיזור טען בכתב כי טעמים מיוחדים של ביטחון האיזור מחיבים זאת. בסך הכל אפשר למונע פגישה עוצר עם עורך-דין לפחות 90 ימים (שלושה חודשים).

עורכי-דין המייצגים עצורים תושבי השטחים, טענו באזונינו כי ההודעה על איסור הפגישה נמסרת להם בעל-פה בהගיון לפגישה עם העצור ולא ניתן להם העתק מצו איסור הפגישה.

על-פי הנHALים הקיימים, מוצאים גורמי החקירה צוים למניעת פגישה עם עורך-דין ל-15 או 30 ימים בנסיבות ייחסית, ולעתים קרובות מבלי שיוכה שהפגישה עם עורך-דין אכן עלולה לגרום לפגיעה בביטחון האיזור.

לדברי דובר צה"ל "לא היה בשנים האחרונות מקרה שבו נתקבש שופט למונע פגישה עוצר עם עורך דין – דהיינו לא הוטל איסור על פגישה כזו – לתקופה העולה על 30 ימים".³⁶

עורכי-דין המייצגים עצורים מהשטחים טוענים כי חלק גדול של המקרים נגבות הودאות מעצורים בשלב שבו מנענת פגישתם עם עורך-דין והם אינם מודעים לנסיבות ההחודה. לא פעם 'מציעים' החוקרים לעצור להזדהות בעבריה וimbטיחים לו שאם יודה יקבל עונש מופחת. זהה עיסוק טיעוני מופקפת שאינה מחייבת כמובן את בית-המשפט אך העצור אינו יודע זאת.

האגודה לאכויות הארץ בישראל הגישה במהלך שנות 1990 שורה של עתרות לבג"ץ לגבי מקרים שבהם נמנעה פגישה עוצר עם עורך-דין. בכל המקרים, פרט לשניים, התאפשרה

הפגישה מיד לאחר הגשת העתירה או שהעוצר שוחרר. נראה, אם כן, שהביסיס למניעת הפגישה היה הרצון של גורמי החקירה להפעיל לחץ על הנחקר ולאו דווקא טעמים מיוחדים של ביטחון האיזור. כך למשל, נעצר עורך-דין מוחמד האשם ابو שעבאן ב-18.11.90, ולא ניתן לו להפגש עם עורך-דין, עקב לכך פנה עורך-דין דין יקיר מהאגודה לזכויות האזרח לבג"ץ ב-20.11.90 למחמת איפשרו השלטונות לעורך-דין ابو שעבאן להפגש עם עורך-דין.

בעקבות עתירות האגודה לזכויות האזרח הודיע משרד המשפטים שבכונתו להוציא הנחיות חדשות שייחיבו את המשטרה, שירות-בתי-הסוהר והשב"כ לאפשר לעצורים להיפגש עם עורך-דין אלא אם כן קיים צו איסור פגישה. ככל הידוע **לבצלם** הנחיות אלה טרם הוצאו.

ד. מעצר עד תום ההליכים

אין בידינו נתונים ברורים על הלכי הארכות-מעצר, מעקרים עד תום ההליכים ובנסיבות לשחרור בערובות. הדיוונים בהארכת-מעצר הם בדרך כלל קצריים ביותר ומתקיים לעיתים קרובות בין חוממות מיתקני המעצר, מבלי שהעוצר מוצג על-ידי עורך-דין ותוך הפרת הכלל בדבר פומביות הדין.³⁷

שופט מוסמך להורות על החזקת אדם במעצר לפחות שישה חודשים עד הגשת כתב האישום, ולמשך זמן בלתי מוגבל לאחר הגשת כתב האישום. בשל הת��וכות המשפטים לאור התנאים במיתקני המעצר, איבד המעצר הרבה הרכבה מייעודו המקורי ונחפה לאמצעי ענישה. שאיפת העצורים להשתחרר מהמעצר מהויה אמצעי לחץ הגורם להם לעיתים להודות באשמה ולהסכים לעיסוקאות טיעון.

בישראל מותר לעוצר עד תום ההליכים רק על עבירות מסוימות, על-פי רשיימה סגורה המופיעה בתיקון 15 לחוק סדר הדין הפלילי. בשטחים מותר לעוצר עד תום ההליכים על כל סוג עבירה.

הსמכות להאריך מעצרו של אדם לתקופה הארוכה משנה ותונה בישראל בידי שופטי בית-המשפט העליון, העושים שימוש נדיר בסמכות זו. לעומת זאת, בשטחים מותר עד תום ההליכים הנמשך למלعلا משנה שכח ביורו.

בתשובה לשאלתא של חבר-הכנסת פרופסור דוד ליבאי מסר שר הביטחון בתחילת שנות ה-90 נתונים על מספר הפלסטינים העצורים עד תום ההליכים במיתקni צה"ל והשב"ס:³⁸

בגדה המערבית –

מעל חצי שנה – 933 עצורים

מעל שנה – 440 עצורים

מעל שנה וחצי – 275 עצורים

ברציפות עזזה –

מעל חצי שנה – 221 עצורים

מעל שנה – 221 עצורים

מעל שנה וחצי – 120 עצורים

לפי הנanton שליליל, יותר מ-2,000 פלסטינים תושבי השטחים חיכו במעצר (בתחילת השנה) למשפטם מעלה מחצי שנה. כ-400 מהם היו עצורים יותר משנה וחצי.

בתשובה לשאלתא הסביר שר הביטחון את הנתונים杜兰ע בעומס על בת-המשפט הצבאים; ב"מדיניות של 'כפירה באישום' כמדיניות מכוונת" וכן ב"קושי לשים פתרון חלופי של שחרורו בערובה". עם זאת הדגיש השר כי "קיימת מודעות ורגשות רבה בקשר למערכת השיפוטית הצבאית לצורך בזירות ההליכים".

מדובר צה"ל נמסר לבצלם כי אין בידיו נתונים דומים המתיחסים לסוף 1991. סך-כל העצורים עד תום ההליכים נכוו לאמצע נובמבר 1991 הוא 2,317.

ב-25.7.90 נערכו ארבעה תושבים, בני משפחה אחת, בכפר אירטאס שבנפת בית-לחם. לטענתם — כפי שהושמעה בפני חוקריהם וכן בתצהירים מפורטים שמסרו לעורך-דין שלמה לcker 13 בני המשפחה שלא נערכו — עבדו הארבעה עם בני משפחה אחרים בשדה השיך להם. הם ראו אנשים חמושים לברים בגדי אזהרים רודפים אחר עיריים בקרבת מקום. לאחר זמן-מה חזרו האנשים, ניגשו לבני המשפחה ועצרו ארבעה מהם, תוך שהם מכימים רビיטים מהגוכחים, ובתוכם נשים.

ב-7.8.90 התקיים בדוחיה הדיון בבקשת להארכת מעצרם של הארבעה עד תום ההליכים, בפני השופט רב-סרן (AMIL) יוסף אלון. בא-כח העצורים, עורך-דין שלמה לcker, הצבע על גירושם האחדה של בני המשפחה בדרכם נסיבות המעצר. הוא גם הצבע על כך שבטעמי מצער השיטה שמילאו חילילי הכוח שעוצר את הארבעה, בוצעו זיופים, כגון תספנות מאחרות וככלה-יד שונה לתאזר פרטיה האירוט. כך למשל נכתבו פרטיהם אלה בטופס מעצר השטח של מוניר דוד עאиш: "זהית את הנ"ל זורק אבנים בודאות הנ"ל נתפס. על חיללים, זורק". (ראה טופס בעמוד הבא). שלוש המלים האחרוןות נכתבו בכתב-יד שונה מלאו לפניהן.

חיש לזייף כגון זה, אם היה נעשה בתחום מדינת ישראל, היה די בו כדי לשחרר את העצור ולבטל את האישום נגדו. אולם ב막ה שלפנינו האישום לא בוטל והשופט סירב בבקשת עורך-דין לשחרור בערובה.

בהתחלתו כותב השופט אלון:

בchromer החקירה ביחס לארבעת הנאשמים מופיעעה עדות מזהה של חייל שזיהה את ארבעתם כשם מיידים אבנים לעבר כוחות צה"ל שנעו באירטס ...
... 25.7.90

בשלב זה אינני שוקל את הריאות לגוף אלא במהותן הלאורית ובתור שכזו די בדוחות הזיהוי הנ"ל להוות ראייה לכואוריות....
אני מוחלט איפוא לעזר את ארבעת הנאשמים עד לתום ההליכים ננדם וזה את בגין חומרת העבירה המיוחסת להם....

יוצא שא"מ"הות הלאורית" של הריאות, שעיל-פה יוחלט אם ישבו נאשמים במעצר עד תום ההליכים, אינה תליה בשאלת האם הובאו ראיות אלו בצורה תקינה או אף ישנה וחוקית.

עורך-דין לcker, שלא השלים עם החלטה (ש透齊אתה עלולה להיות מעצר של חודשיים ארוכים עד למשפט), פנה אל הממונה על התביעה בחברון והציג שוב על הזופים

בטרם נספחו לשלוחם. בהילך חריג פנה זה לאחריו אל נשיין בית המשפט בחברון, שהורה לשחרר את העצירים בעורובה. העצירים סירבו להצעת התביבעה לעיסוקת טיעון, שבמסגרותה הוציא להם להסתפק בכשפוי העורובה בכנס ובעונש של מאסר על-תנאי, והמשיכו לטיעו לחפות מוחלטת ועד עתה טרם נספחו.

עורך-דין לkr פנה גם לפרקליט-הצביי-הראשי בדרישה שimonyה קטן בודק לבחון את האירוע כולם. רק כשנה לאחר פניותיו הדיע פרקליט פיקוד מרכז לעורך-דין לkr כי מונה קטן בודק אך תוצאות הבדיקה לא נודעה.

עוצר בשכם (צילום: אלכס ליבק)

ה. הودעה על מעצר

על-פי הכו בדבר הוראות הביטחון מוטלת על הרשות החווצה להודיע למשפרת העוצר על דבר מעצרו ועל מקום החזקתו. לקרהת סוף 1989 הוציאו בצה"ל, בעקבות עתירה של האגודה לזכויות האדם לבג"ץ, נהלים חדשים האמורים להסדיר את עניין ההודעה למשפרות. לפי הנHALים החדש יש לתת לכל עציר המגיע למיטתן כליאה גלויה שבה יודיע למשפרתו על מעצרו. במקביל אמרו מרכז השליטה הצה"לי להעביר מדי יום למשרד הminster האזרחי בנפות השונות רשימה מעודכנת של שמות העצורים מאותה נפה.

בDİקה שערך משרד מבקר המדינה בנפות חבירון וبي"ת-לחם העלה כי בנפות הופיעו רשימות מעודכנות של העצורים במיטקני ההשניה הסמוכים להן, וכן רשימות של עצירים שהועברו ממיטקני ההשניה לאחד ממיטקני הכליאה. דו"ח מבקר המדינה העיר כי מן הרואי שעל לוחות המודעות בנפות יופיעו גם רשימות של כלאים שהועברו ממיטקני כליאה אחד למיטקני כליאה אחר. עוד מעיר הדוח כי לפי דיווח מפקדי מיטקני הכליאה נשלחות הרשימות לנפות באמצעות הדואר ומגיעות בדרך כלל לאחר יומיים או שלושה. "בנסיבות אלה", נאמר בדו"ח, "עלול להיווצר מצב שבו יתגלו הנפות יהיה מידע לא מעודכן בדבר מקום הימצא החדר של כלואו".³⁹

ממוקב שערך **בצלם** בשנתיים האחרונות עולה שבמקרים רבים הרשימות אינן מעודכנות. בכמה מקרים הופיע על רשימות של עצורים המוחזקים במיטקני השניה, תאריך של ארבעה ימים ויתר קודם למועד הבדיקה. בהתרשב בכך שעזורים במיטקני השניה אמורים להיות מוחזקים בהם לא יותר מ-96 שעות - רשימות אלה אינן מעודכנות.

עוד עולה מהמוקב שהרשימות על לוחות המודעות בנפות אינן כוללות דיווח על העברת עצורים ממיטKENן כליאה אחד לאחר. ככלומר, הליקוי עליו הצביע דו"ח מבקר המדינה לא תוקן.

הנוול של משלוח גלויות על-ידי העצורים פועל באורח סדיר פחות או יותר במיטקני הכליאה הקבועים אך אינם מופעל, ככל הידוע לנו, במיטקני ההשניה.

1. מעצר קטינים - ערבות הורים

זו שהוצאה על-ידי צה"ל קבוע כי הורה, שלודו (עד גיל 12) חשור במעורבות בהפרות סדר, יחויב לשלים ערבות כספית לתקופה של שנה. זאת, מאחר שהחוק אוסר לעצור ילדים בני פחות מ-12.

הכו, שהוצאה במאי 1988, מטיל על ההורים חובת השגחה על ילדיהם הקטינים. אם יש ראיות לכואורה למעורבות של הילד בעבירות, מוטלת על ההורה ערובה כספית, שוגבה בין 1,500-500 ש"ח, המוחזרת לו בתום שנה. אם היה הילד מעורב בעבירה נוספת רואים את ההוראה כאילו הפר את חובת ההשגה המוטלת עליו וסכום הערובה הופך לפחות, ככלומר אין מוחזר. ההוראה רשאית לערער כל כך.

בדיקה של **בצלם** העלה שבדרכּ כל אין זה מbia לידעת ההורים את זכויותיהם. ברוב המקרים אין ההורים מודעים לזכות העירור ולכך שהם אמורים לקבל את סכום העורובה בחזרה, בערכו הריאלי, בתום שנה.

עתירה שהוגשה לבג"ץ⁴⁰ תקפה את חוקות הצו, וטענה כי הצו סותר את עקרונות המשפט הבין-לאומי ובמיוחד את האיסור על ענישה קולקטטיבית. העותרים טענו כי הצו מעשה מעניש את הורה על מעשי יaldo. ב-21.1.91 דחה בג"ץ את העתירה, בקובעו כי הצו אינו מעניש את הורה על מעשי הילד אלא על הפרת חובת השגחה שלו, וכי הצו העידיף להטיל חובת השגחה על הורים במקום להחמיר ולהוריד את גיל האחוריות הפלילית.

ז. חקירות

מאז תחילת האינטיפאדה עלה באופן משמעותי מספר הטענות של עורכי דין חקרו במיטקיין החקירות על שימוש בכוח בחקירות. מחקר של **בצלם** בנושא זה עשה שימוש שיטתי ושיגרתי בעינויים. לפי המחקר, המתבסס על ראיונות עם 41 פלסטינים שנחקרו תוך עינויים באגפי החקירות בשיטה בת-כלא, בין השיטות הנפוצות: מכות בכל חלקו הגוף, כולל איברי המין; העמדת עצירים במשך שעות כשוגפים קשורים; סגירותם בתא המכונה 'ארון' (תא חזוך בגודל מטר-רבעו אחד ובו ריצף דק חדירת אויר ואוור); מניעת שינה; הגבלת השימוש בשירותים כך שעוזרים נאלצים לעשות את צרכיהם במכנסיים; השפלה עצירים ואיומים בפגיעה בהם ובמשפחותיהם.⁴⁰

בעיקבות פרסומם דוח **בצלם** הקים צה"ל וUDA בראשות האלוף (AMIL) רפאל ורדי, לבדיקת טענות **בצלם** ו"מתוך נזות הכוונה לבוער תופעות כאלה, אם אמנים יותר כי אכן הן קיימות", כפי שמסר דובר צה"ל.

ב يول 1991 הגיע האלוף ורדי את מסקנותיו לרמטכ"ל, שאישר אותן באופן עקרוני. המסקנות נשאו ברובן חסויות. המלצתו העיקרית של האלוף ורדי (ambil מבין אלה שפורסםמו), הייתה להעביר מדי צה"ל את חקירותם של חדשים בעבורות ביחסוניות לידי ה גופים המיועדים לכך – המשטרה והשב"כ.

כמו כן המליץ האלוף ורדי להעביר לחקירות מצ"ח שמונה מותך ש-עשרה ה תלונות שבדק לגבי התעללות בנהקרים.

במקביל לעבודות הוועדה בראשות האלוף ורדי, הקימו משרד המשפטים, משטרת ישראל ושירות-הביטחון-כלכלי, ועדת נוספת נסافت, לבדיקת טענות **בצלם** על עינויים במיטקיין השב"כ. בנוסף נמסר כי השב"כ מינה מבקר פנימי. עדין לא פורסמו תוצאות הבדיקה.

ביוני 1991 הגיע הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עתירה לבג"ץ בדרישה לפרנס את קובץ הנקודות לחוקר השירות הכלול בחלק החסוי של דוח ועדת לנדו⁴¹.

בתצהיר תשובה שהגיש ראש השב"כ ב-10.11.91 הוא טען כי לא ניתן היה לסקל את פעולתם של גורמי הטورو באופן יעיל בדרך של חקירה, בלבד שגורמי הביטחון יכולים להיזקק להיתרים עליהם המלצה ועדת לנדו. ראש השב"כ דחה את טענת העותרים כי על-פי דוח ועדת לנדו מורתת הפעלת אמצעי אלימות בחקירה וטען כי איסור הפירוסם של אמצעי החקירה הכרחי לפועלה תקינה של השב"כ. הדיון בעירה כוון הסתיים.

לא מכבר נידונו שני חוקרי שב"כ ל-6 חודשי מאסר בפועל. השניים הורשוו בגרימת מוותו בהתרשלות של חילדר שיח' עלי, תושב עזה, ב-7.12.89, שמת לאחר שהוכה במהלך חקירתו. שני החוקרים ערaru לבית-המשפט העליון וביקשו את להמיר את עונשם בעבודות שירות, אולם השופטים דחו את ערכורם.

מחקר נוסף של **בצלם** בדק טענות על חקירות אלימות של קטינים בבית-המעצר המשטרתי במרש-הרוסים בירושלים. מהמחקר עולה כי על-פי-רוב מי שחוקרים את הקטיניות הם שוטרי מיחלך המיעוטים. רק במקרים מעטים — כאשר יש חשד לעבירות ביחסוניות חמורות — חוקרים אוטם אנשי השב"כ.

רבות מהחקירות מתנהלות בלילה ונמשכות שעות רבות. אין ברוק כל מגבלות לגבי מספר השעות הרצופות שמותר לחוקר אדם ואין מוגבלה לנבי חקירת קטינים. גם ההנחיות הפנימיות של המשטרה לא מתיחסות לשאלת זה.

החקירות נעשות בדרך כלל בשפט האם של החוקרים — ערבית, אולם ההודאה עלייה נדרשים הנחקרים לחותם כתובה בעברית. ברוב המקרים הנחקרים אינם יודעים לקרוא עברית ולמעשה אינם יודעים על מה הם חותמים.

מคอות הן תופעה נפוצה ביותר. כמעט כל קטין וקטינה שראוינו העידו שהוכו, בדרך כלל קשה: סטירות, אגרופים, בעיות, משיכות בשער, מכות באלוות ובמאות ברזול, דחיפה אל הקיר או על הריצפה. במקרים רבים מתחילות המכוות כבר בשלב ההובלה ברכב המשטרתי לבית-המעצר.

איומים והפחדות אף הם אינם נדירים. נפוץ בעיקר איום בפניהם בבני-משפחה קרובים וכן איום שיירשו את בית המשפחה של הנחקר או שייגרו את משפחתו.

בצלם הגיע תלונות מפורחות למפק"ל המשטרה, ובה פורטו עיקרי הדברים המופיעים בדי"ח, בלוויית תצהירים שבבו עורך-דין מטעמו. התלונות התייחסו לשמונה מקרים של אלימות שוטרים כלפי נערים.

בתגובה מסרה רפ"ק אלינגר מזו, קצינת פניות הציבור בלשכת מפק"ל המשטרה, ב-17.6.90, כי חמישה מהמרקורים נחקרו על-ידי החוליה הארץ-ישראלית במשטרה. בשלושה מלאה טרם נסתיימה זו החקירה, ובשניים הועברו המסקנות לפרקיות, וטרם נתקבלת החלטה על חלתה. בשלושת המקרים האחרים נפתחה חקירה בעקבות תלונות **בצלם**.

ב-9.1.91 כתבה רפ"ק מזו**לבצלם** כי בשלושה תיקים נוספים הושלמה החקירה: בשניים מהם הועברו המסקנות לפרקיות ואחד נסגר. משמונה תלונות, שהגשו בחודש יוני 1990, נמצאים, אם כן, חמישה תיקים בפרקיות, הכולם טרם נתקבלת החלטה מה יעשה בהם; שני תיקים נוספים נמצאים עדין בחקירה, ואחד נסגר.

עצורים בכלא קזיעות (צילום: אלכס ליבק)

מעקרים מינהליים

א. מהו מעקר מינהלי

מעקר מינהלי הוא מעקר המוטל על אדם שלא במסגרת הליך שיפוטי ובלא שתיווך בהכרח לעצור עבירה כלשהי, אלא כפולה מוגעת, כאשר השלטונות סבורים שהוא אדם עלול לסכן בעtid את הביטחון או את הסדר הציבורי. במקרה זה ניתנת לגורם מינהלי (בתוכך מדינת ישראל — שר הביטחון, בשתחים — מפקד צבא) סמכות לעצור אדם מבלי שיווא בפני בית-משפט וכי יכול לדעת במה הוא מושם ולהגן על עצמו.

המפקד הצבאי רשאי להוציא צו מעקר מינהלי אם יש לו יסוד סביר להניח שטעמי ביטחון האיזור או ביטחון הציבור מחיבים אדם פלוני וחזק במעקר. המפקד הצבאי רשאי להאריך את מעקרו של אותו אדם אם לדעתו יש הצדקה להמשיך ולהחזיקו במעקר.

על-פי הנחיות הייעוץ המשפטי לממשלה אין להשתמש במעקר מינהלי אם אפשר להסתפק באמצעי חמור פחות. עוד קובעות הנחיות כי הבעת דעה אינה עילה מספקת למעקר. מעקר מינהלי מותר על-פי המשפט הבין-לאומי⁴² בתנאי שנייתנית זכות ערעור על הculo ושמתקיים עיוון תקופתי בצו, רצוי כל שישה חודשים.

ב. התקיקה בישראל ובשתחים

1945 — ממשלה המנדט הבריטי בארץ-ישראל חוקקה את התקנות ההגנה לשעת חירום. לפי תקנה 111 היה כל מפקד צבאי מוסמך לעצור אדם במעקר מינהלי, לתוקפה בלתי-מוגבלת. על-פי התקנה היה עציר מינהלי רשאי לעורר על מעקרו בפני וUDA מיעצת שהוסמכה להגשים המלצותיו למפקד הצבאי, אך להמלצות הוועדה לא היה כל תוקף מחייב.

השימוש במעקרים מינהליים בתקופת המנדט הבריטי הותקף בחריפות על-ידי הצביבור היהודי והסתדרות עורכי-הדין העבריים קיבל בפברואר 1946 החלטה בה נאמר כי "הסמכות שניתנו לששלטונות בתקנות ההגנה... שלולות מהתושב הארץ-ישראלי את הזכויות היסודיות של האדם... חותרות תחת יסודות החוק והמשפט ומהוות סכנה חמורה לחופש הפרט ולחייו ומשיליות משטר של שרים-לב לא כל פיקוח משפטי".

1948 — עם הקמת מדינת ישראל אומצו התקנות המנדטוריות והוכנסו לתוך החוק הישראלי, חלק מהחוק שהיה בתוקף עבר הקמת המדינה, ב-14 במאי 1948. בהנחהות, שלא עוננו בחוק, הוגבלה הסמכות להוציא צו מעקר מינהלי לשלוות אלופי הפיקודים, מפקד חיל-הים והרmerc"ל, כשלמרטכ"ל בלבד ניתנה סמכות להורות על מעקר מינהלי

שייריך יותרழה. כמו כן, בראש הוועדה המיעצת הוועמד שופט בית-המשפט העליון, במגמה להעניק להמלצות הוועדה יתר תוקף.

1967 — לאחר ביבוש השטחים במהלך ששת הימים, הוצאה ישראל צו לפיו החוק שחל בשטחים לפני כניסה צה"ל יישאר בתוקף. שאלת תקופות של התקנות החירות המנדטוריות בשטחים בעת כניסה צה"ל לאיזור שנוייה במחולות. לפי עמדת ישראל, שאושרה על-ידי בית-המשפט העליון, היו התקנות חלק מהחוק המקומי. מכל מקום, הצו בדבר הוראות הביטחון, התשכ"ז-1967, שהואצא זמן קצר לאחר כניסה צה"ל לאיזור, חוקק מחדש התקנות דומות לתקנות המנדטוריות, בשינויים שנעדו להתאים את הצו לדרישות המותגנות באמנת גנואה.

1979 — במשך שלושים השנים הראשונות לקיומה של מדינת ישראל נשרו התקנות המנדטוריות בתוקף, על אף מחאות האופוזיציה מיינין ומשמאלי. רק ב-1979 תוקן החוק בישראל ביזמת שר המשפטים דאז, שמואל תמיר, והתקנה המתיחסת למעצר מינהלי הוחלה. החוק החדש, חוק סמכויות מעצר (שעת חירום) 1979, הגביל את הסמכות להוצאה צו מעצר מינהלי, שהיתה קודמת לכך בידי כל מפקד צבאי, והשאיר אותה בידי שר הביטחון בלבד. תקופת המעצר הוגבלה לשישה חודשים ונקבע כי חובה להביא את העציר בפני נסיא בית-משפט מזויא אחת לשישה חודשים לפחות, על החלטת נשיא בית-המשפט המחויז רשייע לערער בבית-המשפט העליון.

1980 — הצו בגדה המערבית וברצועת עזה תוקן באופן שהחיל בשטחים את עקרונות חוק סמכויות מעצר (שעת חירום) בשינויים אדמים: סמכותו של שר הביטחון להוציא צו מעצר מינהלי בתוך תחרומי מדינת ישראל ניתנה בשטחים למפקד האיזור (אלופי הפיקודים), משך הזמן במהלךו יש להביא את העציר בפני שופט (בישראל – 48 שעות מהמעצר) נקבע ל-96 שעות, והעציר מובא בפני שופט-צבאי (במקומות נשיא בית-משפט מזויא), וכיול לערער בפני נסיא בית-משפט צבאי.

מרץ 1988 — שלושה חודשים לאחר תחילת האינתיפאדה, השעה צה"ל את הצו מ-1980, ובמקומו הוצאה צו חדש המרחיב את הסמכות לעצרו את תושבי השטחים במעטר מינהלי ומকצ' בכווית העציר. למעשה החזיר הצו מרץ 1988 את ההסדר שקדם לתיקון מ-1980.שוב הורשה כל מפקד צבאי להוציא צו מעצר מינהלי, בוטלה החובה להביא את העציר בפני שופט בתוך 96 שעות ממעצרו, בוטלה הביקורת השיפוטית האוטומטית על צו המעצר אחד לשישה חודשים והעציר הורשה לערער בפני ועדה מיעצת בעלת סמכות להמליץ בלבד.

זמן קצר אחר כך – וככל הנראה בעקבות ביקורת ציבורית נוקבת – הוחלה ועדת העורורים בשופט-משפטאי שבסמכותו לאשר או לבטל צו מינהלי.

אוגוסט 1989 – הוצאה תיקון dazu, שהאריך את תקופת צו המעצר המרבית משישה ל-12 חודשים אך השאיר בעינה את חובת הביקורת השיפוטית אחת לשישה חודשים.

ג. מעצרים מינהליים בתקופת האינטיפאדה

מתחלת דצמבר 1987 ועד סוף אוקטובר 1990, נערכו מעל 15 אלף מושבי השטחים במעצר מינהלי. מדצמבר 1990 ועד סוף אוקטובר 1991 נערכו 1,590 איש במעצר מינהלי ובספטמבר 1991 היו עצורים 457 מושבי השטחים במעצר מינהלי.⁴³

רובם המכריע של העצירים המינהליים מוחזקים בכלל קביעות שבנגב, בתנאים קשים.⁴⁴

השימוש במעצרים מינהליים בתקופת האינטיפאדה כרוכך בשלוש בעיות עיקריות:

1. מעצר מינהלי, שעלה-פי ייעודו והגדתו בחוק הוא מעצר מונע, משמש בפועל כצעד עינוי ללא משפט.

2. השימוש הנרחב באכזע זה, שמעצט הגדרתו אמרו להיות מוגבל הן מבחינת היקף ומספר האנשים נגדם הוא מופעל והן מבחינת משך תקופת המעוצר.

3. חומר הראיות המשמש בסיס להוצאת החזו הוא – כמעט ללא יוצא מן הכלל – חומרCSI, דבר המעיד את העציר במצב שהוגדר פעם בביבטו "להתווכח עם ספינקס" או עם "מאשים חסר-פרצוף".⁴⁵

לכורה מתקיים עינו משפטី בצו המעצר המינהלי, כפי שמחייב החוק הישראלי והמשפט הבינלאומי-לאומי, אחת לשישה חוויתים. למעשה, משך הזמן המוקדש לדין בכל מעצר הוא כעשר דקות בממוצע. עובדה זו הופכת את העינו המשפטី לצעד פורמלי בלבד, שכן קשה להאמין שבפרק זמן כזה נshall בכוון ראש הצדוק לשול מלוד את חירותו.

ניסי בית-המשפט העליון, השופט מאיר שмагר, הדגיש את חשיבותה הביקורת השיפוטית ומהירות יישומה בהקשר זה:

מעצר מינהלי ללא ביקורת שיפוטית אפקטיבית עלול לגרום לטעויות בעובדה או בשיקול הדעת שימושות שלילת חירותו של אדם, מבלי שהיא כך ביטוס ענייני. חיבטים, על כן, לעשות את כל שניתן כדי למנוע תפעות אלה מעיקרו. בדרך העיקרית לביקורת חזרת עיליה היא, במצב המשפטי הקיים ... שהערעוריים יישמו **בקדם לכל האפשר**. יש לוודא כי העורור יישמע תוך **שבועיים-שלשה לכל היותר** ממועד הגשת העורור הראשון על המעצר או על החלטה בדבר הארכת המעצר, לפי העניין.⁴⁶ [ההדגשות במקור]

לדברי עורך-הדין תמר פלג-שריק מהאגודה לזכויות האדם, משך הזמן העובה בטرس יגייע עציר לביקורת שיפוטית איינו קבוע. במקרים אחדים מתקיימת הביקורת לאחר חדש. אלס ישקרים בהם מסתיימת תקופה המעצר ללא שהעציר יבוא לביקורת שיפוטית. לדברי עורך פלג-שריק תלוי הדבר בנסיבות העציר לעורך-דין, בנסיבות עורך-הדין עם רשות צה"ל.

יש לציין כי עצירים מינהליים מהגדה המערבית מוחזקים לעיתים קרובות שביעות אחדים במתকני כליאת בגדה (בפרעה ובדריה) טרם יועברו לקביעות, ובתקופה זו אין הлик הביקורת השיפוטית מתקיים.

1. ענישה ללא משפט

מעצר מנהלי, מעצם הגדרתו בחוק, הוא אמצעי שנועד למנוע פעולה של אדם כאשר השלכותיו סבירות שאותו אדם עלול לסכן בעתיד את הביטחון או את הסדר הציבורי. מעצר מנהלי אינו אמור לשמש תחליף להליך שיפוטי.

ניסי באית-המשפט העליון הנגיד את המערץ המנהלי בENG'ץ:

עציר מנהלי לא הורשע בעבירה ומילא איינו מרצה עונש. הוא כלואUPI החלטה של רשות צבאיות מינהלית בתור **אמצעי חירום יוצא דופן**, בשל טעמי ביטחון החלטתיים... המעצר נועד למגנו ולטכל סכנה בייחוניות, הנובעת ממעשים שעיציר עלול לבצע ושאין אפשרות סבירה למונעים על-ידי נקיטת צעדים משפטיים ורגילים (להלן פלילי) או על-ידי צעד מנהלי שהוא חמור פחות מבחינת תוכנותיו.⁴⁷ [ההדגשה שלנו]

בפועל, ברבים מהקרים יש יסוד סביר להניחו שזו המערץ המנהלי נגד אדם הוצאה לא בשל חשש מפועלה עתידית שלו אלא מושן שאין ראוי מסויקות כדי להעמידו לדין. לעיתים הריאות איןן מסויקות להעמדה לדין, אך מסויקות לצעד אקדמייסטרטיבי. לדוגמה, עדות שמיעה פסולה כראיה במשפט פלילי אבל מספקת למעצר מנהלי.

ב-13.11.90 הוציא אלוף פיקוד המרכז, יצחק מרדי, צווי מעצר מנהליים לחצי שנה לשני עיתונאים פלסטינים בכירים, רדוואן אבו עיאש, יוסר אגדות העיתונאים הפלסטינים וזיאד אבו זיאד, עורך השבועון בשפה העברית גשר. מקורות ביחסונאים מסרו כי השניים הם "בן מוביל האנטיפאדיה בשטחים".⁴⁸

טענה זו לא הוכחה. אדרבה, במסר שהעביר ابو זיאד מכלאו באמצעות ח"כ דדי צוקר הכחיש את האשמות שיוחסו לו ואמר, בין היתר:

אני חזר ומדגיש בפני כל מזכיר הישראלים, בפני כל קוראי העיתון שאני עורך, ובפני הקצינים ששמעו אותי בהרצאותי בצה"ל: אין כל יסוד להאשמות נגדי, שהסתתתי לאלימות ולפגיעות אלימות בישראל. המבנה הנפשי שלי אכן אינו סובל אלימות. אני מתנגד פעולות כאלה ומתקומם כנגד כל מעשה אלימות שהוא.⁴⁹

בתשובה לעתירה שהגיעה לבג"ץ ח"כ אליקים העצני, בה נדרש היוזץ המשפטי לממשלה להעמיד דין את רדוואן אבו-עיאש ואת ד"ר סרי נסיביה והודיע היוזץ המשפטי כי אין כוונה להעמידם לדין "**משום שהשתווים היו במעצר מנהלי ולבן כבד נשוא למעשה בעונש**".⁵⁰

נראה שתקופות המעצר, הנפסקות לעצירים מנהליים, הן במידה רבה שרירותיות. במקרים רבים מפחיתים מתקופת המעצר המנהלי של אדם בעקבות ערעור, תוך התחרבות בנסיבות שונות. למשל, לא פעם מחייבים תקופה שאדם היה עצור לצורך חקירה וmphיתיות לו תקופה זו מהמעצר המנהלי. בהנחה שמעצר מנהלי נועד אכן למנוע פעולה של אדם בזמן מוגדר, לא ברור כיצד אפשר לשחרר אותו לפני תום התקופה מבלי לסכן את הביטחון.

הגדרתו של המעצר המנהלי אמצעי מניעה ולא עונש אמורה למצוא ביתוי, בין היתר, בתנאי המעצר של העצירים המנהליים. על-פי אמתם גינויו אמרוים עצירים מנהליים להיות מוחזקים בתנאים שיפגעו בהם במידה מועטה כל האפשר.

באמנת גנואה הריבועית מוקדים סעיפים 79-135 לזכויותיהם של עצירים מינהליים. בין השאר קובעת האמנה כי העצירים יושכו בפרד מסירים אחרים (סעיף 84); יהנו מזנון (סעיף 87), משיירתי רפואה (סעיף 91) נאותים; יבחרו בבחירה חופשיות ועוד שייצג אותם (סעיף 102). על המעצמה העוזרת לעודד "פעולות השכלה, חינוך וידור, ספורט ומשחקים בין העצירים" (סעיף 94); העצירים רשאים לשוחח ולקבל דברי דואר (סעיפים 108-107), ועל פי סעיף 116 "כל עציר רשאי לקבל מברקים — ביחוד אנשי משפחה קרובים — לעיתים מזמנות ובתדירות האפשרית".

בחוק הישראלי הוסדרו זכויותיהם של עצירים מינהליים בחוק סמכויות שעת חירום (מעצרים) מ-1981. בין השאר עוגנו בחוק זכות העצירים לטיפול רפואי, הזכות לטיפול יומי; הזכות לקבל חפצים אישיים וסיגריות; הזכות לקבל ביקורים והזכות לקבל ולשלוח מכתבים.

אך על פי כן מוחזקים העצירים המינהליים, רובם כולם, בתנאים קשים ביותר בכלא קציאות שבנגב (ראה להלן פרק ט).

2. שימוש בלתי-מוגבל

אין הגבלה על מספר הוצאות שאפשר להוציא נגד אדם אחד. **לבצלם** ידוע על מקרים אחדים של עצירים מינהליים שריצו שלוש-ארבעה ויתר תקופות מעוצר עוקבות, וכן תושבי השטחים שבמשך השנים האחרונות נערכו במעוצר מינהלי שוב ושוב. מעצרים מינהליים עוקבים נוטלים מהאצמי הזה את מהותה המוחודה והופכים אותו לענייה של ממש.

מחמוד מוחמד عبدالלה ابو-מידקור, תושב מנהנה הפליטים שאבורה ברפיח, יליד 1950, לא הועמד לדין מעולם. הוא נעצר לראשונה במעוצר מינהלי 3-ב אוגוסט 1985. מאז ועד מארס 1991 היה 57 חודשים במעוצר מינהלי וכ-12 חודשים מוחוץ לכלא. מתחילה ינואר 1988 הוחזק בקציפות בתקופ צווי מעוצר מינהלי עוקבים, פרט לתקופה של שלושה שבועות במהלך דצמבר 1988. הצו האחרון הוצא נגדו ב-27 באוקטובר 1990, לפחות שנה, דהיינו עד 26 באוקטובר 1991. במאرس 1991 שוחרר לאחר שחללה ברטון. סامي עטיה סמהדנא, תושב רפיח, יליד 1962, נעצר לראשונה במעוצר מינהלי בספטמבר 1985. מאז ועד עתה היה על מעלה מחמש שנים במעוצר מינהלי. לאחרונה שוחרר סמהדנא באפריל 1990. בעבר חודשיים נעד שוב לשנה ובתום התקופה הוארך המעצר בשנה נוספת.

באוגוסט 1991 עתר סמהדנא לבג"ץ באמצעות עורך-דין דן יקר מהאגודה לזכויות האזרח. בעתרה נטען, בין היתר, כי ההחלטה לעצור את סמהדנא ליותר מחמש וחצי שנים חרוגת מוגבל הסבירות. עד למועד כתיבת שורות אלו לא ניתן פסק-דין בעתרה.

לדברי הייעץ המשפטי באו"ש (לשעבר), אל"מ אחוז בן-ארי, אין הגבלה על מספר הוצאות העוקבים שאפשר להוציא נגד אדם ואפשר להחזקו במעוצר מינהלי "כלzeit" שיש סכנה מוחשית מפעילותו". אל"מ בן-ארי הוסיף כי הנסיבות הפנימיות של צה"ל מחייבות אישור של הייעץ המשפטי של האיזור על כל צו מעוצר מינהלי לתקופה רביעית בראציפות ומעלה.⁵¹ **לבצלם** נודע שלאחרונה ניתנה הנחיה לא להוציא צווי מעוצר מינהלי לשנה. ואכן, עורכי-דין מודוחים על ירידת תלולה במספר המעצרים לתקופה העולה על 6 חודשים.

3. הראיות החסויות

לדברי אל"ם אחז בן-ארי, לפני שמדובר הכו עובר משפטן על כל חומר הראיות שבתיק החקירה של השב"כ ומנסה לודא שהחומר אינו חד-צדדי ושיש בו חיזוקים ממוקורות שונים. החולשה של בדיקה זו היא שאין לפני המשפטן גירושת העציו. העציר יוכל להביא את גירושתו רק בהליך הערעור, שבעות או חוזדים לאחר מעצרו, ובמבל שידיע מה הראיות נגדו.

לפני המפקד הצבאי, החותם על צו המעצר, מונחת, לדברי אל"ם בן-ארי, רק תמצית הראיות נגד המועמד למעצר, כפי שהוכנה על-ידי השב"כ.⁵²

שני שופטים אמרוים לדון ארבעה ימים בשבוע בערעוריהם על מעקרים מיהליים, בתוך שטח הכלא בקცיאות. בפועל יש תקלות רבות הגורמות לעתים קרובות לכך שמתיקים ערעוריים רק בפניו שופט אחד. כמעט בכל המקרים מוגדר חומר הראיות כסודי ועל העציר מוטל להתנוון ללא שייעוד מה המידע שמושג נגדו. הדיון בחומר החסוי מתנהל בפני השופט בלבד. הנאסם ועורך-דין אינם רשאים להיות נוכחים בחלק זה של הערעור, שהוא החלק העיקרי ועל-פי-רוב החלק היחיד של הערעור. התובע, לעומת זאת, נוכחים בכל שלבי הדיון.

השופט מקבל לעיונו, אם כן, תיק ובו סיכום חומר הראיות החסוי נגד העציר, חומר המבוסס על מידע של השב"כ. אין בפני השופט עדים אוטם הוא יכול לחזור כדי לבחון את מהימנות המידע שלפניו. את הראיות החסויות מציג בערעור איש שב"כ שלעתים קרובות אינם האנשים שחקר בעצמו את התקיק ולפיכך אין בידו מידע מפורט לגבי הטענות נגד העציר המינהלי. השופט רשאי לדוחות את החלטתו ולבקש הבחרות מהשב"כ לגבי פרטיה הראיות. לבצלם ידוע על מקרים בודדים בלבד שבהם נוג שופט כך.

חומר הראיות הגלוי אינו נמסר לעורך-דין של העציר מראש, אלא ורק במועד הדיון בערעור. כך נמנעת מעורך-דין האפשרות להתכוון לקרוואת הדיון ولو על בסיס הראיות המעתות שהוא רשאי לראות.

לדברי עורכת-דין תמר פלא-שריק, המייצגת רבים מהמעקרים המינהליים:

המידע הנמסר לידיית העציר וסניגורו עשוי להיות מצומצם מאוד. לעיתים מופיע שמה של עיר מגורי העציר, ולרוב – החודש שבו מייחסים לעציר את ביצוע הפעולות, או החדש שבו התקבלה הידיעה. כך הסניגור אינו יודע מתי והיכן התקיימה ההפגנה שהשתתפות בה מיחסת למרשו, אילו קרייאות שכנוו "לאומניות" הושמעו בה, כמה אנשים השתתפו בה ומה עשה בה העציר, וכדומה. בקשרו של הסניגור לצוות על איש השב"כ לגנות מידע נוסף נדחית כמעט תמיד על-ידי השופט.

יש להבין: העול הזה אינו ניתן לתיקון. גילוי הראיות לעציר או לבא-כוחו היה שולל כמעט כל אפשרות לעשות שימוש במעצר מינהלי, קבוע בית-המשפט העליון⁵³

חשודים ביהפרות-סדרי, בבית-דין צבאי בשכם (צילום: אלכס ליבק)

בתי-המשפט הצבאיים בשטחים

א. הבסיס המשפטי למערכת השיפוט בגדרה המערבית ובrzcouת עזה

בתי-המשפט הצבאיים בגדרה המערבית פועלים על יסוד צו בדבר הוראות הbijouterie שהותקן ב-1967-1967, וצו חדש שהחליף את הצו הקודם בשנת 1970.⁵⁴ במקביל הוצאה באותה שנה צו על שם ונוסח זהים (לא מס'ר) להפעלת בתים משפטי צבאיים בעזה. אלוף הפיקוד ממנה, בהמלצת הפרקליט הצבאי הראשי, קצינים בשירות סדיר ובשירות מילואים כשלופטים משפטאים וכותבאים צבאיים.

בתי-המשפט יוושבים בהרכב של שלושה שופטים, קציני צה"ל, מהם לפחות אחד בעל הכשרה משפטית, או בהרכב של דן יחיד, שהוא קצין משפטאי. בסמכותו של דן יחיד, לפי הצו, לאזרע על נאש מסור שלא עלה על עשר שנים, או קנס שלא עלה על זה הקבוע בצו בדבר העלאת קנסות שנקבעו בתקיקת ביטחון, התש"מ-1980. לחיווב בדיון ולגזר דין של בית-משפט צבאי בהרכב של שלושה, יש תוקף רק לאחר אישור על-ידי מפקד האיוור.

על-פי הנחיות משטרת ישראל, שהוצעו באישור היועץ המשפטי לממשלה והפרקליט הצבאי הראשי, ניתן להביא לדין בפני בית משפט צבאי כל מי שנאשם בעבירה שעברה בשטחים, בין לפי תקיקת הביטחון ובין לפי הדין הפלילי. בפועל, רק תושבי האיוור הפלשטיינים, ולעתים גם אזרחים זרים, נשפטים בבתי-המשפט הצבאיים. תושבי ישראל והתושבים היהודים של השטחים נשפטים בבתי-משפט בישראל.

הדיונים בבתי-המשפט בשטחים מתנהלים בדلتיהם פטורות. לפי הצו מוטל על בית-המשפט למנוגת מתרגם לכל מי שאינו דובר עברית ועל השופט לנאל פרוטוקול הדיונים. התביעה מתנהלת על-ידי מי שננתנה על-ידי מפקד האיוור כתובע צבאי והנאש רשאי לה夷ור בסניגור. אם האשמה היא עבירה חמורה, חייב הנאשם להיות מוצג ובירת-המשפט אמרו למנוגת לו סניגור במידת הצורך. בפועל, ממנה בית-המשפט סניגור בדרך כלל ורק אם התביעה דורשת עונש מסור העולה על עשר שנים.

בעקבות המלצת בגין, הוקמה באפריל 89' ערכאת עריורים ש مكانם מושבה ברמאללה.⁵⁵ במהלך האינתיפאדה נעשה מאיץ להוסף אולמות משפטי, שופטים ותובעים, כדי להתמודד עם העומס שהוטל על בית-המשפט. לרשות מערכת השיפוט הצבאי בשטחים עומדים כיום חמישה בתי-משפט (ברמאללה, חברון, ג'ין, שכם ועזה) וביהם 14 אולמות משפט⁵⁶ לאחרונה נמסר על כוונה לפתח שני בתי-משפט נוספים, בוטול-כרם ובבית-לחם.⁵⁷

ב. ליקויים בתיקוד מערכת השיפוט הצבאית בשטחים

מתחלת האינתיפאדה עד סוף אוקטובר 1991 נוציאו כתשעים אלף מעצרים של תושבים פלסטינים בשטחים, מהם נשפטו בבתי-משפט צבאיים כ-65 אלף (בשנת 1990 הגיעו ל-13,585 משפטים. בשנת 1991, עד סוף ספטמבר, הסתימו 13,236 משפטיים⁵⁸). מערכת המשפט הצבאי בשטחים נאלצה אףօ לדון בעשרות אלפי מקרים של מעצרים, הארוכות מעוצר, שיפוט וערורים.

מייצאי דוח בצלם, שפורסם בנובמבר 1989 ואשרבחן את מערכת השיפוט הצבאי בגדה המערבית, הראו כי המערכת התקשתה להסתגל להיקף המעצרים והמשפטים שגדל מאוד ממתחלת האינתיפאדה. הדוח, שהסתמך במידה רבה על תצפיות שערכו עורך-דין מטעם **בעלם** בבתי-המשפט הצבאיים (בעיקר זה שברמאלה) הצביע, בין היתר על שתי נגבות שליליות במערכת השיפוט הצבאי בשטחים:

האחד היא מגמה של רישול, בלבול והזנחה שיזכרת עינויי-דין, משפילה ומעילבה לא רק את הנאשמי ועורכי-דין, אלא אף את השופטים, התובעים, והחילילים הפעילים במערכת השיפוט. הלכלוך והצחנה, הרעש והמהומה בתביעת המשפט, העלבה ופגעה בבני משפה, הם רק ההיבטים החיצוניים לתופעה זו של רישול ואי-ACPתיות.

ההיבטים החמורים יותר של התופעה הם התרשלות התביעה בהבאת עדיה, אי הבאת נאשמים עצרים, וכটואאה מלאה, דחיה חוזרת ונשנית של משפטיים. המצב החמור, שבו רוב הדיונים נדחים בחדש ימים בשל אי הבאת נאשמים עצרים או בשל אי התייצבות עדוי התביעה, פוגע בזכותו הבסיסית של האדם שלא להיענש במעצר ממושך, עד אשר תוכרעו אשמותו בהליך משפטי תקין. העינוייה לפיקח קדומות להרשעה ובית המשפט מצטייר רק כקובע מועד סיום לעונש, ולא כמカリע בשאלת אשמה וחפות.

מגמה נוספת, חמורה לא פחות, היא של קיומן צה"ליים המנוגדים לחוק. הזכויות הבסיסיות השומרות לתושבי השטחים בצווי המפקד הצבאי, גם הן אין נשמרות. לא מדובר בהפרות מזדמנות אלא בנהלים מושרים המנוגדים לחוק.⁵⁹

מייצאים נוספים שהופיעו בדיון זה: א-شمירה על עিירותן פומביות הדיון בעת הארכות מעוצר; תלות של הסgal המשפט; הגבלת אפשרות עורך-דין להופיע בבית-המשפט בבקשת שחרור בערובה.

מעקב אחר פעולות בתי-המשפט הצבאיים בשטחים בשנתיים האחרונות העלה שחלו שיפורים אחדים בפעולות בתי-המשפט.

ירידת העומס

פחית העומס בבתי-המשפט בעקבות פתיחת בתי-המשפט הנוספים והצבת שופטים ותובעים נוספים בבתי-המשפט.

הצדות הדיניות בשחרור בערובה

רוב הדיניות מתנהלים בנוכחות עורכי-הדין, ובתוקן מספר ימים. עם זאת מתלוננים עורכי-הדין עימם שוחחנו כי לעיתים קרובות מתקיים הדין בשיחורו בערובה כעבור שבוע ואך יותר מיום הגשת הבקשה.⁶⁰ מספר המקרים בהם מתקבלת בקשה לשחרור בערובה עודו נמוך יותר.

עליה בהתייעבות למשפטים

עלתה רמת ההתייעבות של עדים ונאים למשפטים. על-פי נתונים דובר צה"ל התייעבו בשנת 1990 76.6% מכלל הנאשימים ו- 51%- 51% מудי התביעה שהזמננו. בשנת 1991 (עד סוף ספטמבר) התייעבו 76.3% מהנאשימים ו- 55%- 55% מудי התביעה. נתונים אלה, אף שהם מהווים עליה ביחס למספר שערר בסוף 1989, הם עדין נמוכים יותר.

♦ ♦ ♦

לצד השיפוריים נותר בעינו המצב העגום של מערכת השיפוט הצבאית, כפי שתיאר השופט הצבאי במילואים אריה קוקס, בראיון לעיתון *חדשות*:

ברור שבבית-המשפט הזה אין בית-משפט טבעי ורגיל, אלא איזשהו פרטן שהמשול הצבאי מצא לצורך אכיפה שלטון הכיבוש. העבודה שנעשית שם אינה שיפוטית טהורה: למעשה, כל המצב בבית-המשפט הצבאי בעזה נואה כמו שהוא שלעולם הזה. מאות בני-משפט בחוץ, שרשות אסירים בפנים, רובם מאד צעירים, והרשות הוא שהם איבדו את האמון במערכת והם אפילו לא מנסים להתגונן. הם מודים בכל. הנסוגרים שלהם, שברבה מקרים הם דמיות פתטיות, משלימים גם הם עם המצב וועושים למעשה עבודה של תיווך לצורכי עיטה. מצאתי שם סימביוזה מוחלטת בין התביעה, השופטים ועורכי-הדין. כשהנאשימים בצד, והכל מתנהל בהשלמה סטואית. מצאנו נאים, מצאנו להם גם עבירות מתאימות, ומה שיש לעשות עכשו זה למציאתם עונש מתאים עוד יותר.⁶¹

הארכות מעוצר

במקרים רבים הארכות המעוצר עודן מתבצעות בלי נוכחות באי כוח העצורים תוך הפרת העקרון של פונCTIONality הדיוון והפרת זכותו של הנאשם להיות מיוצגן. בתשובה לעתירה לבג"ץ (בג"ץ 90/2400) הצהיר סרן מיכאל קרכובסקי, קצין בית-המשפט הצבאי ברמאללה, בגין החאה:

(7) הנהלים הנקטים בבית-המשפט הצבאי ברמאללה הינם שכאשר ידוע לבית-המשפט כי החשוד או הנאשם מיוצג ויודעה זהות בא-כווח או סניגורו, מצויה בית-המשפט לזמן את בא-כווח של העצורה.

(8) במהלך הדיוון במעצר מתבוקשים השופטים לברר אם הנאשם או החשוד או הוא מיוצג וכי בא-כווח. באם החשוד או הנאשם איינו מיוצג במהלך הדיוון, על השופט להסביר לו את זכותו לעיון מוחדר במעצרו אף בנוכחות בא-כווח.

עתים קרובות החשוד אינו ידוע שמשפחתו שכחה עברו עורך-דין ולא פעם המשטרה

איינה מדווחת לבית-המשפט על כך שעורך-דין מסוים מסר כי הוא מייצג את החשוב. כך נמנע מעורך-הדין להיות נוכח בעת הארכת מעצרו של החשוב ולשםו על זכויותו.⁶¹ בעזה מוארכים המעצרים במתקני הכליאה, ללא נוכחות בא-כוח העצורים. עורך-הדין עימם שוחחנו התקשו להזכיר במקרה בהם נכח בארכות מעצר של מרשייס.

תלות של הסגל המשפטי

השופטים והתווכעים כפופים למפקד אחד ותלוים בגורם אחד לקידום (תווכעים המשיימיים תפקדים ממוניים אחר-כך לשופטים), שופטים בשירות קבוע מוחים ומתרדרים את שופטי המילואים.

השופט במילואים, אריה קוקס, טען בראיוון שהוחרך לעיל שאין כל הפרדת רשות בבתי-המשפט הצבאים בשוחחים:

בבתי-משפט אזרחי רגיל, ואפיו בבי-דין צבאי, נשמרتك בקדנות הפרדת הרשות. יש פרקליטות ויש מערכת שפיטה, ואלו שתי מערכות שאין ביניהן שום ייקה. בת-המשפט הצבאים, לעומת זאת, יונקים את כל מערכת החitious שלהם מהפרקליטות. התביעה ובתי-משפט כפופים לאותה יחידה, מבלי שיישמר העיקרון של הפרדות הרשות. זה סמן חיצוני אך מובהק לכך שהמשפט שם אינו משפט רגיל.

בבתי-המשפט הצבאים, למשל, הקשרים בין השופט לתובע הם קשרים קרובים, לעיתים רק קיד דק מפריד בין חזרו של התובע לחדר של השופט. הם ממש נמצאים אחד בתק השמי. לאחר שהפרדת הרשות היא עיקרון בסיסי של כל מערכת משפט, היעדרה מהוות את אחת הסיבות העיקריות לכך שאלמנט השיפוט בשוחחים לא טהור.

עיסוקאות טיעון ושיעור הودאות גביה

נמסר לבצלם כי התביעה הצבאית משתדلت להימנע מעיסוקאות טיעון ועל-פי נהלה פנימי נדרש אישור הייעץ המשפטי לכל עיסוקת טיעון. עם זאת נותרה בעינה המגמה של חלק ניכר מהנאשימים להודאות באשמה ולהגעה לעיסוקת טיעון, ובלבך שתסתטיים תקופת המעצר הממושכת עד תום ההליכים.

מתכניות שערך בצלם בת-המשפט עולה כי ברוב המשפטים אין דיון על הוכחות וההרשותות מתבוססות על הודאות הנאשימים. לפי דובר צה"ל "שיעור המודים באשמה בת-המשפט הצבאים אינו עולה על 50% מכלל הנאשימים". (ראה נספח)

לדעתי רוב הגורמים הקשורים בעבודת בת-המשפט הצבאים שייעור ההודאות באשמה במשפטים על עבירות **bijtchniot** בת-המשפט הצבאים מגיע לשמנונים אחוז ויתר. השופט במילואים אריה קוקס אמר בראיוון שהוחרך לעיל:

בניגוד למערכת בת-המשפט האזרחיים, היכולת של שופט צבאי בשוחחים לבדוק אם הוא אכן עושה משפט צדק והאם הנאשימים עברו את כל העבירות שביצעו, היא אפסית, מפני שבדרך כלל יש הודהה טוטלית וסיטוניות בכל העבירות. כך נשללת מהשופט יכולת לבדוק האם האדם נמצא לפניו ביצע את העבירות, את כולו, את מקצתן, או שהוא חף מפשע. כמובן, השופט למעשה

לא יכול לברר את האמת ולעשות משפט צדק.

בתוךם זהה של העבירות יש עוד חוליה, ראשונית וסבוכה לא פחות מאלו שבאות אחרת. אל חלק גדול מהעבירות החוקרים מגיעים דרך הלשנות. אנשים מודים שם בכל דבר, ומהואה להודהה הם מפלילים אנשיים אחרים.

זה מאד מסוכן ולא בטוח לחוץ את אדם אורלו של אדם על סמך הלשנה. ועל סמך הלשנות הללו מוגשים כתבי אישום. זו תגوبת שרשורת: הלשנה, כתוב אישום, הודהה, עונש. ואם מזכירים עונש, הרי שגם רמת העינוי אינה מה שנקרה משפט טהור. כשייהודי הורג ערבי הוא יכול לקבל מאסר של שנה. כערבי זורקaben ולא גורם שום נזק, והוא מקבל עונש דומה. זה לא משפט צודק.

משפטים מזוינים

השימוש במשפטים מזוינים הורחט מאד בשנותיים האחרונות, בניסיון לפתור את בעיית העומס בבית-המשפט ולהפחית את מספרם של עצירים הממתינים למשפט זמו רב. מתחזקוטינו בבתי-המשפט עולה כי חלק ניכר מהנאשמים העומדים לדין בינו הול מזריז לא מספיקים למנות לעצם סניgor, ולעתים אף לא להודיע למשפחות על דבר מערכם. גם התובעים אינם מספיקים תמיד לעיין בחומר הראיות לפני המשפט, והධינו מתנהל ברובו על-ידי השופט המתחקר את הנאשמים בעת המשפט.⁶² בימי התקופות שערך בצלם לא היו במקומות כל רשימות של שמות הנאשמים האמורים להישפט באותו יום.

לדברי עורך-הדין וליד זהأكلקה, משפטיים מזוינים מביאים לריבוי עסקאות טיעון.⁶³ בתקופת מלחתת המפרץ נשפטו בהליך מזריז מאות תושבים פלסטינים שהואשמו בהפרת העוצר. רובם הוו ונכנסו בסכומים שעד 1,500 ש"ח. על אחרים, שלא הוו הוטלו עונשי מאסר בפועל של עד שלושה חודשים.

מקום בית-המשפט

על-פי החוק הישראלי (סעיף 6(א) לחוק הסדר הפלילי [נוסח משולב] התשמ"ב-1982)⁶⁴ "דנים נאשם בבית משפט אשר באיזור שיפוטו בעבר העבירה כולה או מוקצתה, או נמצא מקום מגוריו של הנאשם". נהוג זה היה מקובל גם בבתי-המשפט הצבאים עד תחילת 1990, הגם שאינו מעוגן במצוים הצבאיים. ואולם בשנה זו שונה הנהול, והוחל לשופט נאשמים בבתי-המשפט הקרובים למתקני הכליאה בהם הם מוחזקים.

מאז שנסגר כלא עופר (לייד ומללה), בקי"ז 1991, מנהלים רוב המשפטיים של תושבי הגדרה המערבית בבתי-המשפט בגין, גם אם הנאשם הוא תושב חבירו. הדבר מקשה על משפטי הנאשמים להגיע למשפט ומאלץ אותו לעשות דרך אורך על-מנת להיות נוכחות משפטיו של הבן. מטבע הדברים נוהגות המשפחות לשכור עברו הבנים עורך-דין ממוקם מגוריין וכך נאלצים גם עורך-דין לבזבז זמן רב על נסיעות.⁶⁵

התנאים הפליליים

מהינתן התנאים הפליליים בבית-המשפט, חלו מסר שיפורים.⁶⁵ בתי-המשפט נמצאו נקיים יותר והותקנו מוגני-אורור בחלק מאולמות המשפט.

עם זאת, עדין קיימים ליקויים. בבית-המשפט ברמאללה נאלצו עד לאחרונה עשרות רבות של אנשים להמתין בחוץ, ללא סככה, במשך שעות ארוכות (רק בחודש יולי 1991, הוקמה מחוץ לבית המשפט ברמאללה סככת המתנה); בבית-המשפט בעזה לא הוקמה סככה עד עתה.

ברוב בתי-המשפט אין מכונות צילום העומדת לרשות עורכי-הדין, לצילום החומר המשפטיא הנחוץ להגנת מרשםם. גם בבתי-המשפט בהם יש מכונות צילום נתקלים עורכי-הדין במכשורים שונים לבואם לצילם.⁶⁶

ברוב כתבי-המשפט אין שירותים לעורכי-הדין. בבתי-המשפט ברמאללה, ג'נין, ושם הותקנו טלפונים ציבוריים אולם הם אינם פעילים מזה חדשם רבים, למורת שאנשי בצלם הפינו את תשומת לבם של קציני בית-המשפט לכך.

ג. מגמות בענישה

מדיניות הענישה על עבירות אינטיפאדיה ידעה שניםים ומהפכים אחדים, במיוחד משך שנת 1990. בראשית השנה נמסר על מנת הקלה בעונשי המסר בפועל למידי אבנים ולעומת זאת העלה בשיעור הקנסות המוטלים עליהם. השינוי הושבר בכך ש"מדיניות הטלת המעיצרים נגד מיידי אבנים אינה אפקטיבית בשל הוות הכלכלי בית ספר לפעולות אלימה".⁶⁷

עורכי-דין שוחחו עם אנשי **בצלם** אישרו כי חל שינוי במדיניות הענישה. לדבריהם היה בעבר העונש המקובל על יידי אבנים לפחות חמישים מסר וכemas של 500 ש"ח. בעקבות השינוי הופחת תקופת המסר המומוצעת לשושה-ארבעה חדשים ושיעור הקנס הועלה ל-1500-2500 ש"ח. כמו כן הוכרו תובעים צבאיים "מדיניות חדשה" צו במהלך משפטים.

בראשית ספטמבר 1990 חיזק שר הביטחון משה ארנס מגמה זו בכך שהורה לשחרר את כל הנערים בגילאים 14-16 שהושמו בזירת אבנים. התובעים בבתי-המשפט הצבאים קיבלו הוראה ככלית להסתפק בימי המעצר שהנאשמים ביזדי אבנים שלא נסתיים בפגיעה בנפש או נזק כבר עשו בכלל ולהטיל עליהם קנס גבוה (1,500-1,000 שקל).

בתחילת דצמבר 1990 חזר בו שר ארנס מדיניות זו והעביר לתובעים הצבאים החלטה לדרוש תקופות ארוכות של מסר בפועל למידי אבנים על כל-רכב נסעים.⁶⁸ לדבריו עורכי-דין הפעילים בבתי-המשפט הצבאים בשטחים בוטלו בעקבות הוראה זו מספר עיסקות טיעון חתום, והתובעיםדרשו החמורה בעונשים.

מִתְקָנִי כְּלִיאָה

בין דצמבר 1987 לאוקטובר 1991 בוצעו **כתשעים אלף** מעצרים של תושבי השטחים, שנערכו לתקופות שונות.⁷⁰ רובם נכלאו במיתקני הכליאה הצבאיים ומיועדים במיתקנים של שירות בתי-הסוהר והמשטרה. בין העצורים היו גם לעלה **מאלפיים** נשים וכן מספר בלתי-ידוע של קטינים.⁷¹

פרק זה נסקור את סוגים מיתקני הכליאה ונפרט את תנאי המעצר במיתקני הכליאה הצבאיים, שבהם מוחזקים רוב העצורים.

דברו צה"ל מסר לנו כי באמצע נובמבר 91' היו כלואים במיתקני הכליאה של צה"ל 8,553 מתושבי השטחים. לפי נתוני שירות בתי-הסוהר כלואים עוד כ-3,900 מתושבי השטחים בבתי-הסוהר של שב"ס (חלקם נשפטו על עבירות שלפני האינטיפאדה או שאיןן קשורות בה).

מיתקני הכליאה בהם מוחזקים פלסטינים תושבי השטחים מתחולקים לכמה סוגים:

א. בתי הבלתי שבאחריות שירות בתי-הסוהר

שירות בתי-הסוהר מפעיל 21 בתים-כלא, מהם 6 בשטחים. רוב האסירים תושבי השטחים שנידונו למאסר ממושך מרכזים את עונשם בתים-כלא אלה. כמו כן כלואים בהם עצירים מינהליים אחדים שמשיכו בראויות או אחריות אין אפשרות להחזיקם בקצירות.

ככון ל-15.10.91 הוחזקו בתים-הכלא של שב"ס כ-3,900 אסירים (מתוכם כ-40 נשים) תושבי השטחים:

כ-1,650 אסירים שפוטים וכ-850 עצורים מהגדה המערבית.

כ-900 אסירים שפוטים וכ-500 עצורים מרצעת עזה.⁷²

התנאים בתים-הכלא של שירות בתי-הסוהר טובים יותר מלה שבמיתקנים הצבאיים. רוב האסירים בהם ישנים על מיטות, רשאים להחזיק בתאהיהם מכשירי רדיו ומקבלים ביקורים באופן סדר. עם זאת, ברוב בתים-הכלא שורת צפיפות רבה (בכלא עזה, למשל, מוחזקים כ-750 עצורים כשטחה הממוצע לאדם הוא 1.8 מ"ר⁷³).

ב. מיתקנים שבאחריות משטרת ישראל

בת-מעצר כגון מגירוש הרוסים בירושלים ובתי-מעצר ליד תחנות משטרה בשטחים. אמרורים להיות מוחזקים בהם עצורים לתקופה קצيرة, עד להברתם לכלא.

בפועל, בשל הצפיפות בתשתיות הכבישית של שירותי המשטרה יש שמחזיקים בהם עצירים זמן רב לאחר הגשת כתוב אישום נגדם ולעתים אף לאחר שנשפטו ונידונו למאסר. **בצלם** בדק את תנאי החזקתם של עצירים קטינים בבית-המעצר המשטרתי בmgrsh-הרוסים בירושלים. הבדיקה העלתה מצאים קשים.

באגף הנעור בmgrsh-הרוסים ארבעה תאימים, שניים גדולים ושניים קטנים. בכל אגף הנעור – 34 מיטות. בעת ביקור נציגי הארגון הבין-לאומי להגנת הילד (DCI) במקומות, ב-21 במרץ 90', הוחזקו באגף הנעור 83 עצורים ושפוטים, מהם שני יהודים באחד התאים הקטנים. יתר 81 העצורים היו בשלושה התאים הנורטירים. באחד התאים הגדולים – תא שבו 12 מיטות – 39 נוערים. הדבר מחייב את העצורים לישון על מזרונים המונחים על הרצפה או שניים במיטה אחת.

האויר דחוס ביותר וקשה לנשום על אף סידורי אורוור. בפינת התא: תא קטן למקחת ושירותים המופרד מהתא באמצעות שמיכה. אין אפשרות לשמור על ניקיון בתנאים אלה (על אף המאמצים שנעשים). הקטין אינו יכול לעשות צרכים ב津עה על אף שתלו שמיכה.⁷⁴ נערים שהיו עצורים בחדר החורף התלוננו שבלו מאד מCKER.

בתחילת Mai 1991 בדקה משלחת של מועצת עיריית ירושלים את תנאי המעצר בmgrsh-הרוסים. מדובר במסכם את סיורם⁷⁵ מתברר כי הליקויים שעליהם הצבע דוח' בצלם, שפורסם ביולי 1990⁷⁶ לא תוקנו וכי המלצות שהובאו בדוח' לא זכו להתייחסות ומילא לא אומצו.

ג. מיתקני חקירות

רבים מהתושבים השטחים שנעצרו בשלוש השנים האחרונות נחקרו במיתקני חקירות, המסוגנים למיתקני הרשות האחרות (מיתקנים של צה"ל, המשטרה ושירותי בת-הסוהר). אף שבאופן פורמלי האחריות על הנעשה במיתקנים אלה מוטלת על מפקדי 'מיתקני האם', למיטב ידיעתנו הסמכויות ואמצעי הפיקוח שבידי מפקדים אלה מוגבלים.

העצורים שנחקרים במיתקני החקירה מוחזקים בהם לתקופות שבין 15-30 יום בלבד לראות עורך-דין,⁷⁷ ובמהלכן הם נחקרים על-ידי אנשי שב"כ וחוקרים צבאיים.

ד. מיתקנים כליאה צבאיים

מערכת מיתקנים הכלאה הצבאיים מורכבת מושהה של מיתקנים המיועדים לשחות קטרה, בהם אמורים להיות מוחזקים עצירים עד תום ההליכים, ומספר מועט של מיתקנים המיועדים לשחות ארוכה ובhem אמורים להיות מוחזקים אסירים שפטים ועצירים מינהליים.

לפי נתוניים שמסר לנו דובר צה"ל הוחזקו באמצע נובמבר 1991, במיתקנים הכלאה הצבאיים 8,553 תושבי השטחים, מהם 4,598 תושבי הגדה המערבית ו- 3,955 תושבי רצועת עזה²⁸.

רוב המיתקנים הצבאיים הוקמו בחיפויו לאחר פרוץ האינתיפאדה ונעודו לפתור בעיתת צפיפות בתתי-הכלאה הסטנדרטיים והם בניוים מיתקנים ארעיים. רוב העצורים בהם מוחזקים באוהלים, בצפיפות רבה,²⁹ בתנאי תברואה ירודים, ללא הנגה ממשית מגשם וקור בחורף ומשמש בקיץ, בלי סיורים נאותים למפגש עם עורכי-דין ועם מבקרים.

בתחילת אפריל 1991 נוצרו מזונים של האסירים והעצורים במיתקנים הכלאה הצבאיים במידה ניכרת. שר הבריאות משה ארנס מסר על כך ב-8.7.91 בתשובה לשאלתא שהגיש ח"כ חיים אורון וטען כי הדבר נעשה "מטעמי חיסכון ועל-פי מדיניות הצבא". בעקבות מהותן חריפות החיזיר צה"ל לתפרט חלק מהפריטים ש��וצו אולם עדין כמוות המזון שהעצורים מקבלים אין מספקות.

לפי דובר צה"ל כפופה מערכת הכלאה הצה"לית "לביקורת תקופתית של ועדת המורכבת מנציגי המערכת השיפוטית הצבאית, נציג חיל הרפואה ונציג משטרת צבאיות. ממאי ועדה זו מועברים ישרות לרמטכ"ל והמלצתה נבחנות לעומק מתוך מגמה לתקן את כל התעונת תיקון ובתווך המידי". (ראא נספח)

פרעה

בגדה המערבית, צפונית לשכם. במקום כמה אוהלים, בכל אחד בין 27-22 עצורים, ושני אגפים בניויים, האחד רגיל', והשני אגף חקירות, באחריות צה"ל. במיתקן כלואים, לפי נתוני צה"ל, נכון ל-14.11.91, 408 עצורים (118 שפטים, 219 עצירים לפני משפט, 69 עצורים עד תום ההליכים, 2 עצירים מינהליים).

העצורים מתלוננים על חקירות אכזריות, על ביקורי משפחות קצריים מהתקון — עשרים דקות במקום חצי שעה — ועל מחסור בניה כתיבה, בספרים ובאפשרות לקיים פעילות ספורטיבית.

זהריה

בגדה המערבית, דרוםית לחברון. מיועד לעצורים לתקופות קצרות, בין 6-8 שבועות. לפי נתוני צה"ל, מוחזקים במיתקן, נכון ל-14.11.91, 320 איש (23 שפטים, 138 עצירים לפני משפט, 153 עצורים עד תום ההליכים, 6 עצירים מינהליים).

באפריל 1989 הגישה האגודה לזכויות האדם עתירה לבג"ץ בעניין תנאי הכלאה בדרכה. בעקבות העתירה שופרו התנאים במיתקן במידה ניכרת, אך גם לאחר

הSHIPORIM שהוכנסו זהו מיתכן שהנתנים בו קשיים במילוי.

לפי דוחה מביקור נציגי האגודה לזכויות האזרח במקומות, ב-26.9.90, ערך חצי מהעצורים מוחזקים בתאי אבן קטנים שפתחי האיוורור בהם מעטים וקטנים ואין בהם מים זורמים. העצורים שוויים בתאים רוב הזמן, אוכלים בהם, ישנים בהם ועשויים את צרכיהם בשירותים כימיים שבפני התא. העצורים מוצאים ליטול בחזרה לשחק כשבה, פעמיים במהלך היום. שאר העצורים מוחזקים במאלה, בתנאים סבירים יותר.

ביקורי משפחות מתקיים אחת לשבועיים. פגישות עם עורכי-דין מתקינות באורה סדר אך בלץ זמן. במתיקן הכליאה בדרכה אף חקירות שבויים ביקור נציגי האגודה לזכויות האזרח היי בו 27 עצורים.

'מיתכן החוץ' (אנסאר 2)

בעיר עזה. מיועד לתקופות קצרות, בדרך כלל עד להבאה לפני שופט, 18 יום לאחר המעצר. כלואים בו, לפי נתוני זה"ל, נכון ל-14.11.90, 411 עצורים (31 שפטים, 305 עצירים לפני משפט, 74 עצורים עד תום ההליכים, ועוצר מינהלי אחד), כולם באוהלים. במקום נמצא מיתכן חקירות של השב"כ. המשפחות רשאות לבקר את העצורים החל בשבועיים לאחר מועד המעצר. העצורים מתלוננים בעיקר על האיכות הרבה והזובבם בקץ.

מגדי

במגן שטח מדינת ישראל, בצפון השומרון. מיועד בעיקר לחשודים בהפרות סדר. כלואים בו, לפי נתוני זה"ל, נכון ל-14.11.91, 1,435 מתושבי השטחים (224 שפטים ו-1,211 עצורים עד תום ההליכים).

כ-250 מהמעצורים מוחזקים בתאי אבן במבנה ישן. השאר מוחזקים במאלה המחולק לחמש מחילות. בכל מחלקה מטבח, מקלחות ושירותים. ברוב האוהלים שורת צפיפות גדולה. על-פי דוח' מבקר המדינה⁸⁰ הצפיפות באוהלים היא מעבר למקסימום המותר. הדוח' גם קבע כי במטבחים שוררים תנאי היגיינה לא מספקים.

פגישות עם עורכי-דין – בעבר היו אלה מוגבלות לשולשה עורכי-דין ביום, ובשל הגבלה זו מועמד הפגישה נקבע לעתים שלושה-ארבעה שבועות מראש. דוח' מבקר המדינה, שהתייחס לכך, העיר כי יש לקצר את משך המתנה לפגישות. ביום אין הגבלה זו קיימת, אך לדברי עורכי-דין המבקרים בכלל עדין יש לעיתים עיכובים בהסדרת ביקוריהם בו.

ביקורי משפחות, שהתקיימו בעבר (עד פברואר 1989) אחת לשבועיים, מתקייםים כתעת בעקבות במתיקני הכליאה בשוחטים, וכן במתיקני שירות בתיה הסורה, מתקייםים בvikורי משפחות כל שבועיים). לרשות המבקרים עומדים אוהלים וכן שירותים וברזי מים.

קביעות (אנסא"ר 3)

בתוך שטח מדינת ישראל, בוגבג, לא רחוק מגבול מצרים. מחנה המעצר קביעות הוא מיתקן הכליל האגדול ביותר בישראל ובשתיים גם יחד. מוחזקים בו, לפי נתוני צה"ל, נכון ל-14.11.91, 5,979 עצורים מרצעת עזה ומהגדה המערבית (4,721 שפוטים, 810 עצורים עד תום ההליכים ו-448 עצירים מינהליים).

בנובמבר 1988 ניתן פסק-דין של בג"ץ בעתייה שהגישו עצירים מינהליים בקביעות נגד עובדת כליאתם בתוך שטח מדינת ישראל – הנוגדת את אמת געווה הריבועית – ונגד תנאי הכלילאה. בג"ץ דחה את העתירה אך המליץ על שיפורים שונים בתנאי המעצר. על-פי המלצת בג"ץ הוקמה ועדת בראשות שופט צבא, המפקחת על תנאי המעצר.

רוב העצורים בקביעות מוחזקים באוהלים, בכל אורה כ-26 עצורים. המחנה כולל מוחלך ל-6 גושים (כולל יכלא 7, המרוחק משאר הגושים) וכל גוש מוחלך לחקלות. בין החלוקות וسبיב הגושים גדרות גבירות. ובין הגדרות שבילים בהם מסתובבים שמורים, אנשי המשטרה הצבאית. רוב הגושים מוצפפים אספלט (גוש מס' 1 שהיה בלתי-מורוצף, נסגר בסוף 1990 וכיום אין מאכנסים בו כלואים).

ב-1990 הוקמו בקביעות מיתקנים חדשים המօיעים לאסירים השפוטים לתקופות ארוכות וכן לעצירים מינהליים המוגדרים 'משמעותי או מנהיגים'. המיתקנים החדשים דומים לכלאים. הם בניוים חומות שעלייהן גדר תיל וקונצרטיניות. מעל מבנה זה נמצא גג עשי רשת. בין החומות ניצבים שלושה אוהלים שכאל מוקף גדר מורשתת.

התנאים למפגש עם עורכי-דין קשיים ביותר. בספטמבר 1989 הוקם בקביעות מיתקנו למפגשים בין העצורים לעורכי-דין – סככה שבמצעה שתי גדרות רשות צפופה להפרדה בין עורכי הדין והקלוחות. המיתכן הזה, שלא אפשר תנאי פגישה סבירים, עורר גל של מחאות. מחאות אלו הן שהביאו הכראה להקמתם של בתינים חדשים – אחד בכל גוש – המועדים לפגישות של עורכי-דין עם העצורים. בכל ביתן מקום לפגישה של חמישה עורכי-דין וחמשה עצירים. בין מקומות מושבם של עורכי-דין מפרידות חמיצות, ובינם לבין העצירים מפרידות מחיצות העשוות בחלקן העליון פלסטיק שקוף, בו נוקבו חורים לאפשר שימושה. עם זאת התקשות דרך אותן חורים, כשבועת ובועונה אחת משוחחים עורכי-דין אחרים עם לקוחותיהם, הינה קשה. בקייז שורר במיתקנים אלה חום רב במשך שעות היום, בשל העדר מיזוג אוורור.

בגלל מכשולים ארגוניים מצלחים עורכי-דין לפחות רקס מעצורים שהם מייצינים, מרותם שהם מגייסים בנסיבות עם שמות לקוחותיהם זמן רב מראש. זמן הפגישה הממוצע עם כל לקוח הוא 5-10 דקות, שלאחריה על עורך-דין לבחوت חצי שעה עד שמוגאת הקבוצה הבאה של עזוריים.

מאז פתיחת המיתכן בمارس 1988 עד לאחרונה לא התקיימו ביקורי משפחות בגלל מיקומו בשטח המוגדר כשטח צבאי ובשל ריחוקו מהשטחים. צה"ל דרש שהמשפחות יגיעו לביקורים בהסעות מאורגנות של הצבא, לאחר שייפנו למנהל האזרחי ויקבלו אישור לביקור. תושבי השטחים סיירבו לקבל תנאי זה ודרשו שייתאפשר להם לבקר את בני משפחותיהם העצורים ללא תנאים, כפי שהם מבקרים בכלל מגידו, הנמצא אף הוא בשטח ישראל.

כלא קציעות (צילום: יוסף ברק)

לאחר משא-ומתן ממושך והשג לאחורונה הסזר המקובל על כל הצדדים והוא החל לפעול בסוף אוקטובר 1991, כשהצלב האדום נוטל חלק באירוגון הלוגיסטי של הביקורים. עקב הצפיפות הגדולה ומחסור בבדיקות להחלה וסבון, מתרבותות מחלות העור כגון גרדת. כמו כן, בשל ליקויים במערכת ניקוז המים והביוב קיימות בעיות הייגינה. בכל גוש רפואי, הנמצא במקומות 24 שעות ביממה, ו-4 חובשים. כמו כן יש מרפאת שיניים ניידת לטיפול בעיות דוחפות ושני אמבולנסים בכוננות.

גורמי הביטחון טוענים שככל עוצר המגעה לקציעות נבדק בידי רופא המאשר את כשרותו למעצר בקציעות, ואולם גורמים אלה מסרבים להבהיר מהם הקритריונים לכשירותו של אדם למעצר בכלל והאם יש קритריונים מיוחדים לטעירתם למעצר בקציעות. בתנאי האקלים הקשים של הנגב. כמו וכמה עוצרים שהוגדרו כקשרים למעצר בקציעות סבלו ממחלה כרונית או ממוגבלות כלשהי. למרות פניות של גורמים שונים, ביןיהם חברי הכנסת לא הוקמו בקציעות עד עתה חדרי חולים לעצורים חזוקים להשגהה ומעקב לאחר אישפוזו בבית-חולים ולחולים כרוניים.⁸¹ עם זאת, חל שיפור בנושא שחרור עצירים מינהליים בגלל בעיות רפואיות, בדיקות מומחה בבתי-חולים, אספקת תרופות וביקור קרובוי משפחה בבתי-חולים.

אין בקציעות ספריה לשימוש העצורים. ארוגני זכויות אדם רשאים להעביר ספרים, על-פי רישימה של נושאים מותרים⁸² כגון ספרות יפה, שירה, ספרי מדע, ספרי לימוד, ספרי דת ושותנות. לבני משפחה אסור להעביר ספרים. חלוקת מכתבים לעצורים אינה סדירה, מכתבים מעוכבים וחלקים לא מגיע לתעדותן. UITONIM מגיעים באיחור של כמה ימים, ביחס עיתון הארץ וירושלים פוסט. אל-קודס מגיע באופן סדרי יותר.

ミתקני השהייה

בנוסף למערכת מיטקני הכליאה העומדת לרשותו, עשווה צה"ל שימוש במיטקני המימישל הצבאי בעיר הגדה המערבית וצוצעת עזה, כミתקנים שבהם מושכים העצירים מיד לאחר מעצרם, עד להעברתם למיטקני כליאה קבועים. העצירים אמרוים להיות מוחזקים במיטקן הרשיה עד 96 שעות מרגע המעצר אך בפועל יש עצירים המוחזקים במיטקנים אלה שבוע ו אף שבועיים.⁸² דבר צה"ל מסר לבצלם כי נכון ל- 8.11.91 היו במיטקן השהייה 130 עצירים.

לפי תצהיר שהוגש לבג"ץ (בג"ץ 90/4762) מטעם מפקד כוחות צה"ל בי"ש נשבטים רוב העצירים בהליך מזור במהלך שהותם במיטקני ההשהייה.

לפי דבר צה"ל, בתגובהו לדוח זה: "גם בעבר וגם כיום מופעל במיטקנים אלה הנוהל בדבר מסירת הזועה על מעצר ומתקנים בי庫ורי עורכי-דין גם בהם". למעשה, הנוהל לביקורי עורכי-דין במיטקן השהייה החל לפועל רק בחודש מרץ 1991, וזאת בעקבות עתריה לבג"ץ שהגישה האגודה לזכויות האדם בישראל. הנוהל החדש מאפשר ביקורים שלוש פעמים בשבוע, לפחות שעתיים.

משרד מבקר המדינה, שבדק בדוח מס' 40 את תנאי החזקת העצירים במיטקני ההשהייה, קבע ש"תנאי אחיזתם של כלואים במיטקן השהייה וחוקים מהשכיע רצון", הדוח מפרט את מינצייאיו לגבי אחד מミתקני ההשהייה, זה שבנתן חברון. בין

המימצאים: צפיפות העולה בהרבה על התקן; איןאפשרים לעצירים להתקלח כל זמן שהותם במיתקן, זאת כשלirk מהעצירים הוחזקו במיתקן כ-14 ימים; קטינים מוחזקים יחד עם מבוגרים, בניגוד להוראות; אין ביקורי משפחות; העצירים אינם זוכים לטויל יומי תחת כיפת השמיים ואינם מקבלים ספרים ועיתונים. בדו"ח מבקר המדינה נאמר בין היתר:

לדעת הביקורת, נכון המימצאים שהועלו [...] המצביעים על כך שתנאי החזקתם של עצירים במיתקני השהייה נופלים במידה רבה מלאה הקיימים בשאר מיתקני הכלילאה, וכן אי-הבהירות שלכורה קיימת אשר למסגרת המשפטית המחייבת של תנאי כליאתם של עצירים במיתקנים אלה, מן הרואוי שיבחן הצורך לקביעת מסגרת כאמור, בצו מתאים.

גירושים

גירוש תושבים פלסטינים מהגדה המערבית ומרצועת עזה לחו"ל הוא אמצעי הענישה
שנתפס כעונש החמור ביותר הן בעניין הפליטים והן בעניין השלטונות.⁸³
הוא מתבצע על-פי תקנה 112 לתקנות ההגנה (שעת חירום).
זו לשון התקנה:

כוחו של הנציב העליון יהיהיפה ליתן צו בחתיימת ידו בדבר הגלית אדם
כלשהו מפלשתינה (אי"). אדם שבגינו ניתן צו גLOT ישאר מחוץ לפולשתינה
(אי") כל זמן שהציו ישאר בתוקפו.

התקנה מוסיפה לחול בגדה המערבית מכוח הוראות דומות שחוקקו השלטונות
הירדנים. כך גם לגבי רצעת עזה, בה לא השתנה הדין מאז תקופת המנדט.
סעיף 49 באמנת גינוי הריבועית משנת 1949 קבוע:

גירושים כפויים של יחיד או המנו וכן גירושים כפויים של אנשים מוגנים מן
השטחיםכבושים לשטח המדינה הכבושה, או לשטחה של מדינה אחרת,
כבושא או לא, אסורים לפחות ל민עהם.

הפרוש הישראלי הרשמי, כפי שאושר על-ידי בית-המשפט העליון, גורס כי סעיף זה
באמנה גינויו אינו חל על הסיבות הנוכחות בשטחים והוא תופס רק לגבי גירושים
המוניים. בפסק-דין של בג"ץ שאישר את גירושם של עבד אל עטן, התייחס הנשיא שmag
לסעיף 49 של אמנת גינוי, וקבע, בין השאר, כי:

לעוני מעצב האמנה עמדו גירושים המוניים להשמדה, תזוזות אוכלוסיה
המוניות מסיבות מדיניות או אתניות או לשם העברת עבודות כפיה. זהה
'מטרת החקיקה' וזהו ההקשר הענוני.⁸⁴

השופט גבריאל בן, שהיה בדעת יחיד ב坌"ץ זה, טען כי הסעיף חל לא רק על גירושים
המוניים ואומר בין היתר:

לשונו של סעיף 49 לאמנה גינה הריבועית הינה חד-משמעות וברורה. השימוש
של המלים 'העברת כפיה... של יהודים או המוניים וכן גירושם' עם הביטוי 'יהי
המניע מה שייהו', אינו מותיר כל מקום לספק, כי הסעיף חל לא רק על גירוש
המוני אלא גם על גירושם של יהודים, ושהאיסור מכון להיות טוטאלי, גורף
וללא סייג – יהיה המניע מה שייהו.

גם השופט חיים כהן החזק בדעה שהגירוש מנוגד למשפט הבין-לאומי. בפסק-דין של
坌"ץ, שאישר את גירושם של ראשי עיריות חברון וחולון, מוחמד מילחם ופאחד
קוואסמה, קבע השופט כהן בדעת מייעוט כי הגירוש "מנוגד למשפט הבינלאומי המנaging
האוסר גירושו של כל אדם מלודתו. שום צו של מפקד האיזור אינו נובר על המשפט
הבינלאומי המנaging".⁸⁵

ההחלטה על גירוש היא מינימלית. למיעמד לגירוש אין רשות לראות את הת尼克 ואת חומר הראיות שהביאו לculo הגירוש. למיעמדים לגירוש ניתן לערער על צו הגירוש בפני עצמה, המורכבת משופט צבאי ומקציני צבא, שנומו על-ידי המפקד הצבאי שחתם על צו הגירוש. הוועדה דנה בערעור בדلتים סגורות, היא רשאית לראות את תיק הראיות ומוסמכת להביא את המלצותיה בפני המפקד הצבאי. המפקד אינו חייב לקבל את המלצות.

אחרי ההליך הזה פתוחה בפני המיעמדים לגירוש הדרך לעתור לבג"ץ. עד עתה דחה בג"ץ את כל העתרות שהוגשו לו בנוגע זה ואישר את כל הגירושים. רק במקרה אחד בוטל צו גירוש, שהוצע בשנת 1979 נגד ראש עיריית שכם, באסאם שכבה.

מתחלת האינתיפאדה, בדצמבר 1987, ועד נובמבר 1991 גורשו מהשוחטים 66 תושבים. ב-32 שנה הראשונה, 26 בשנה השנייה ו-8 בשנה הרביעית (בשנה השלישי של האנטיפאדה לא גורש איש). 30 מהמנזריים היו תושבי מצעת עזה ו-36 תושבי הגהה המערבית. העילות לגירוש הן בדרכן כלל הסתנה, חתרנות מדינית, פעילות באירוגנים אסורים וכיוצא באלה. לא נעשה שימוש בגירוש כעונש על פועלות חבלה.

בין אוגוסט 1988 לדצמבר 1990 לא הוצאו צווי גירוש חדשים. זאת בשל עמדת מערכת הביטחון כי הגירושים, במתכונות שבה הדיוון בערורי המיעמדים לגירוש בפני בוג"ץ מתמשך זמן רב, לא תורמים לרגעה ואינם יעילים. אחד מראשי המערכת המשפטית הצבאי הבהיר ספקות לגבי עילות צווי הגירוש ואמר:

אי אפשר לומר שמייגנו את האנטיפאדה או שהבאו לירידה ברמת האלים,

⁸⁶ למרות שהרסנו מאות בתים וגירשנו עשרות תושבים מהשוחטים.

לקראת סוף שנת 1990 החל מפנה בעמדת מערכת הביטחון והוחלט לשוב ולהוציא צווי גירוש נגד פלסטינים, אף על פי שלא נמצא דרך לכך לירוזולמי הגירוש. ב-15 בדצמבר 1990, לאחר דקירותם למות של שלושה יהודים ביפו, הוצאו צווי גירוש נגד ארבעה פעילי חמאס מרצעת עזה: מוסטפה יוסף עבדאללה לידואי, בן 26, מורה בבית-ספר תיכון מחנה הפליטים ג'בליה. פאדל חאלד זאהר זעבוס, בן 34, מורה במכיליה האסלאמית מהעיר עזה. עימאד חאלד אל עלי, בן 34, מהנדס מהעיר עזה. מוסטפה אחמד קנען, בן 45, חלפן כספים ודרשו במסגד, מחנה הפליטים ג'בליה.

עדיה מייצגת שמנת אלוף פיקוד הדרום, בראשות תא"ל אורן שוהם, נשיא בית-הדין הצבאי לערוריים, דחתה את ערורייהם של ארבעת המיעמדים לגירוש. הארבעה הינו ערورو לבג"ץ, אולם ב-7.1.91, לאחר שבג"ץ סייר להעתור לבקשותם לגלות להם את מה שהוגדר "ראיות חסויות", הסירו את עתרותם. לਮחרת גורשו לבנון.

ב-24 במרץ 1991 הוצאו צווי גירוש נגד ארבעה תושבים נוספים מרצעת עזה: גימאל יאסין ابو-חבל, בן 33, מועין מhammad מסאלם, בן 31, האשם מhammad עלי דחלאן, בן 31, שלושתם מחנה הפליטים ג'בליה, וגימאל עבד-רבו מhammad ابو-ג'ידאן, בן 33, מבית-להיה.

גם ערורייהם של אלה נדחו על-ידי הוועדה המייצגת. הם עתרו לבג"ץ וב-18.5.91, לאחר שעתירויותיהם נדחו, גורשו לבנון.

בגיעה במערכת החינוך

סעיף 50 באמנת גינויו הרכיבית (1949) קובע כי "המעצמה הכבושת תאפשר, תוך שיתוף עם הרשותות הלאומית והLocale, את עבודתם התקינה של כל המוסדות המתמסרים לטיפול בילדים ולחינוכם".

מערכת החינוך בשטחים מופעלת על-ידי המינהל האזרחי. קציני המטה לענייני חינוך מפעילים באופן ישיר את מערכות החינוך הממשלתיות ואילו במערכת החינוך של אונרוו"א (טכניות הסעד והעסקה של האו"ם) ובמערכות החינוך הפרטיות מוחיק המינהל האזרחי בסמכויות פיקוח פדגוגי ואחריות על מתן רישיונות הפעלה אישוריהם, כנדרש על-פי תקנות החינוך.

ההוראה בגדה המערבית מבוססת על תוכנית הלימודים הירדנית ועל ספרי לימוד שמובאים ממש. בחינות הבגרות (תוגניה) של מסיימי בת-הספר התיכוניים הן ירדניות. ברציפות עזה התשתית ובחינות הבגרות הן על-פי מערכת החינוך המצרית.

בגדה המערבית וברציפות עזה מופעלות שלוש מערכות חינוך:

מערכת בת-הספר הממשלתית

כוללת בת-ספר יסודיים, מכינים (מקבילים לחטיבת-בניים בישראל), ותיכוניים. החל מ-1967 אחראי למערכת החינוך הממשלתית המינהל האזרחי באמצעות קציני המטה לענייני חינוך. בשנת הלימודים 90/1989 למדו במערכת זו כ-320,000 תלמידים, מהם כ-235,000 בגדה המערבית וכ-5,000 ברכשות עזה.⁸⁷

מערכת בת-הספר של אונרוו"א

כוללת בת-ספר יסודיים ומכינים, בהם לומדים עד 9 שנים לימוד. בת-ספר אלה הוקמו על-ידי אונרוו"א מתחילה שנות ה-50 ואילך, על-מנת לשרת את אוכלוסיית הפליטים. אונרוו"א הקימה גם מספר מועט של מוסדות להכשרה מקצועית. ב-1987 הוקם מרכז לפיתוח חינוכי בירושלים אשר עוסק בפיתוח חומר ללימוד. ב-90/1989 למדו במערכת זו כ-130,000 תלמידים, מהם כ-40,000 בגדה וכ-90,000 ברכוצה. התלמידים פטורים מכל תשלום.

מערכת בת-הספר הפרטית

כוללת גני ילדים ובת-ספר יסודיים, מכינים ותיכוניים. אלה מופעלים על-ידי גורמים מקומיים או על-ידי סוכנויות בין-לאומיות, רובם בעלי אווריינטציה דתית. בת-ספר אלה, בהם יש לשלים שכר לימוד מלא, התלמידים הם מרקע סוציאו-כלכלי נבוה יחסית.

ב-90/1989 למדו במערכת זו כ-35,000 תלמידים, מהם כ-28,000 בגדה וכ-7,000 ברצועה.

מבנה מערכת החינוך, שיטות הלימודים, תוכניות הלימודים והבחינות מבוססים על החוק הירדני בגדה המערבית ועל החוק המצרי ברכוזות עזה. אף כי ישראל השירה על כנה את המסגרת הכלכלית של מערכת הלימודים, חלו בה שינויים משמעותיים מאז 1967, כתוצאה מהתערבויות מינהל החינוך בשטחים. המינהל אסר על השימוש בספרי לימוד מסויימים, פיקח על מניין מורים וקידומים ומנע התאנגות מקרים.

בת-הספר במרוח-ירושלים נמצאים מאז 1967 בפיקוח משרד החינוך הישראלי. תוכנית הלימודים היא זו הירדנית עם שינויים שהכניס משרד החינוך. תעודת הבגרות היא ירדנית.

א. סגירות מוסדות חינוך

מאז דצמבר 1987 נקבע על מערכת החינוך בשטחים צעדים הכוללים סגירת מוסדות חינוך לתקופות ארוכות, כניסה למבני בית-ספר ושימוש בהם לצורכי הצבא, לעיתים תוך השחתת הרכוש והמבנים ומעצר תלמידים בתוך שטח בית-הספר.

החומרה בפוגיעות בחינוך היא סגירותם של מוסדות חינוך. סגירה כזו הינה תוצאה של אהת מושך פעולות:

1. **הכרזת שביתה של הפלשתינים** – שביתות כאלה שיתקנו את מערכת החינוך למשך מספר ימים בכל חודש. עם זאת, החל ממאי 1991 קוראים כריזי האנטיפאדה לשבות תלמידים רק בתשעה בכל חודש, בו מתקיימת שביתה לציוו יום תחילת האנטיפאדה, ולא בשאר ימי השביתה.⁸⁸

2. **הטלת עוצר** – צעד אשר, גם אם אינו מופעל ספציפית כלפי בית-ספר, גורם מטבע הדברים לסגורם.

3. **סגירות מוסדות חינוך בידי כוחות הביטחון** – צעד זה ננקט כלפי מוסדות ספציפיים – לרוב במקרים של הפגנות או התנששות עם כוחות הביטחון בתוך בית-ספר או בסביבתו – או כלפי מערכות שלמות (במיוחד בגדה המערבית).

SEGIRAH MOSADOT CHINUCH - OMMLATIMIM, PRATIMIM VELAHE SHBULOT ANOROA' - MATHBACHUT ULP-PI SEUF VU LEZO B'DVAR HOROT B'YICHON (MS' 378) 1970, HEMITIR LMPFKD ZBAI LFTOHL VOLSGOR MKOMOT - B'TI USK, MOSAD LIIMODIM, AO MKOM ACHOR SHAHZIBOR AO CHLIK MAHZIBOR MBEKR BO.

ההוראות לסגירת בית-ספר ניתנות בנסיבות שונות. יש שהן ניתנות בנסיבות צווים חתומים מטעם המינהל האזרחי או מטעם צה"ל, אך יש שהן נ מסורות דרך הרדיות הטלוויזיה או העיתונות, או בהודעה טلفונית ללא תיעוד בכתב.

ההוראות הסגירה נוגעות לעתים ורק לכיפות בשכבות גיל מסוימות. במקרים אחדים הותרו הלימודים בנני-הילדים ובארחים לא. בבית-ספר ובו לא היה אפשר לקיים לימודים גם אחרי שנסתורו, עקב הנזקים שנגרמו להם כשהיו בשימוש הצבא.

בבתי-ספר רבים התארגנו המורים ללימודים בתתי רשמיים מחוץ לכתלי בית-הספר.

אולם ב-18 באוגוסט 1988¹, התפרסם צו המפקד הצבאי האוסר על פעלנות של רשיימה ארוכה של התארגניות. ההגדרה של התארגניות הללו הייתה רחבה למדי וכלה, בין השאר, גם התארגניות קהילתיות לצורכי לימודים בין כתלי הבית.⁸⁹

בהתיחסו לסגירת בת-י-הספר, בתגובה לדוח שפירסם **בצלט** בספטמבר 1990, טען נציג דובר צה"ל, שאיל אריק גורדון, כי דווקא גורמי הנהגת ההתקוממות הם הפוגעים בשיגור הלימודים התקינה, על-ידי הכרזת ימי שביתה, הפיכת בת-י-הספר לזרת מאבק מוכזית, שימוש תלמידים ככלי שرت למטרות ההתקומות וודע. בין היתר נאמר בתגובה צה"ל:

סגירת כל בת-י-הספר באיזושם בוצעה ע"י מערכת הבטחון רק לאחר שימושים רבים אחרים, בהם שיחות עם מורים, הורים ומוכתרים, וסגורות פרטניות של בת-י-הספר לתקופות קצרות – לא העולו. מלבד זאת נציג, כי אף לאחר שבתי הספר נפתחו, ירד לטמיון שעות לימוד ובות תוצאות מהירות הנהגת ההתקומות שעניןן שעות לימוד וכי שביתה. קרוזי הנהגה חיבבו את התלמידים לשבות ביום שביתה מוכרים או ביום אבל ולא לקים את הלימודים.

גם כאשר חיבבו קרוזי הנהגה פתיחתם של מוסדות החינוך, הם הטילו מגבלות על שגרות הלימודים וחיבבו התלמידים לשלב לימודיים עם שגרת ההתקומות. כתוצאה לכך חיבבו קרוזי הנהגה לסיים את הלימודים בשעה 12:00 וرك בסוף מרץ 1990 הורכו שעות הלימוד עד לשעה 13:00.

ב. סגירה קולקטיוית של בת-י-ספר

בגדה המערבית

צה"ל סגור בצוויים את כל בת-י-הספר בגדה המערבית למשך תקופות ממושכות בשנות הלימודים 1987/88, 1988/89, 1989/90. מתוך 210 ימי לימוד מתוכנים לשנת לימודיים התקיימו בשנים אלה ימי לימוד בלבד:⁹⁰

שנת 88/1987: 131 בת-י-ספר תיכוניים ו-147 בת-י-ספר יסודיים.

שנת 89/1988: 20 בת-י-ספר תיכוניים ו-35 בת-י-ספר יסודיים.

שנת 90/1989: 140 ימי לימוד בכל המערכת.

שנת הלימודים 1990/91 נפתחה בגדה המערבית באירור של ארבעה ימים, ב-5 בספטמבר במקומות 1-ב בחודש. ואולם רק בת-י-הספר היסודיים נפתחו באותו יום. בת-י-הספר המכניים (כיתות ז-ט) נפתחו ב-12 בספטמבר והתיכוניים ב-20 בחודש.

מדיניות זו של פתיחה הדרגתית של המערכת, הנפרשת על-פני ימים לא-מעטים, החל בת-י-הספר היסודיים, עברו המכניים וכלה בתיכוניים, חזרה ונשנה גם לאחר כל פעם שלשלותה צה"ל סגורו את מערכת החינוך בגדה בשנת הלימודים 1990/91.

בעקבות אירועי הר-הבית נסגרו בצו כל מוסדות החינוך בגדה ב-9.10.90. כיתות אי-די של בת-י-הספר היסודיים נפתחו שוב ב-10.90.16, כיתות הי-וי ב-18, בת-י-הספר המכניים ב-20 והתיכוניים ב-21 באוקטובר.

לקראת יום הכרזת העצמאות הפלסטינית נסגרו בצו כל מוסדות החינוך ב-14 וב-15

בנובמבר 1990. בתי-הספר היסודיים נפתחו שוב ב-17 בנובמבר, והמכנים והתיכוניים ב-19 בנובמבר.

על-פי נתונים אלה הפסידו תלמידי בתי-הספר התיכוניים בגדרה המערבית – ביניהם אלה המתכוונים לבחינות הבגרות – בשלושת החודשים הראשונים של שנת הלימודים 19/1990, בתוצאה מסווגה קולקטטיבית של בתי-הספר, 31 מי לימוד מתוך 78 ימי לימוד מותכוונים לחודשים אלה.

דובר זה מיחס מצב זה ל"הילכי הרוחות שקדמו למלחמת המפרץ", אירועים אשר הייתה להם כובן השלכה ישירה על היכולת לקיים מערכות לימודים תקינה בתקופה זו.⁹¹

בזמן מלחמת המפרץ, בתחילת שנת 1991, היו כל בתי-הספר בגדר סגורים במשך 34 ימים. ב-19.2.91 חודשו הלימודים בכיתות א-ד בערים וא-ו בכפרים (להוציא מקומות בהם לא הוסר העוצר). ב-25.2.91 חודשו הלימודים גם בכיתות י"ב, ב-4.3.91 חודשו הלימודים בתי-הספר המכניים וב-17.3.91 בתי-הספר התיכוניים.

על-פי נתונים מחלוקת החינוך של אונרווו⁹², אבדו בגדרה בין ספטמבר 1990 לمارس 1991 51.3% מימי הלימודים. מלאה 73.4% מלאה אבדו בשל צווי סגירה של השלטונות, 13.3% כתוצאה משכונות, 10.1% בשל עוצר והשאר בשל סగירות או השבתות אינדייזואליות של בתי-ספר.

נראה שבתקופה שלאחר מלחמת המפרץ חל שינוי משמעותי במדיניות מערכת הביטחון לגבי סגירת בתי-ספר בשטחים. מאז מרץ 1990 לא הייתה כל השבתה כוללת של בתי-הספר מצד השלטונות. יתרה מכך, לראשונה מאז תחילת האינתיפאדה התייר השולטונות, בשל אובדן ימי הלימוד, להאריך את שנת הלימודים בגדרה המערבית בחודש, מ-31.5.91 עד 1.7.91. ברצועת עזה הסתיימה שנת הלימודים ב-20.6.91.

שנת הלימודים 1991/92 נפתחה בהדרגה, אך בתוך 12 ימים נפתחו כל בתי-הספר.

במחנה הפליטים בטול-כרם התקיימו בשנת הלימודים 1989/90 בסך הכל 41 ימי לימודים, זאת בשל ימי העוצר הרבים והוראות הסגירה. בין היתר סגרו השלטונות את בתי-הספר במחנה לשולשชา חדשניים, בעוד הנהלת המנה מקימה גדרות סביב בתי-הספר בהתאם לדרישת מערכת הביטחון. בפגיעה עם מתאם הפעולות בשטחים דאז, מר שמואל גורן, העלו נציגי בצלם ספציפית את בעיית הלימודים במחנה, ובקשו לאפשר את הארצת שנת הלימודים בו. תשובה: "זבדקו ואנחנו לא יכולים לעשות את זה. מומחיי החינוך שלנו אומרים שהם (המורים) יעדזו זהה. אפשר לעשות זאת על-ידי מודיפיקציות של תוכנית הלימודים"⁹³.

גם בשנת 1990/91 נגעה פעולות בתי-הספר במחנה הפליטים טול-כרם קשות, אך השנה זו הותר להם להאריך את הלימודים אף מעבר להיתר הכללי בגדרה – עד ה-15.8.91. בספטמבר 1991 נתבעו מנהלי המנהה להגביה את הגדרות המקיפות את בתי-הספר עוד בשני מטר. תחילת נתבעו לסגור את בתי-הספר ממש ביצוע הعقوדות, אך לאחר שיחה עם מושל טול-כרם הותר לבתי-הספר לפעול بعد הגדרות מוגבלות.

עם זאת, היו בתי-הספר במחנה הפליטים בטול-כרם סגורים במשך 11 ימים בספטמבר ויוםים באוקטובר, בשל עוצר.

תלמידות בית-ספר תיכון לבנות אל-מאמונה, מזרחה-ירושלים. (צילום: יורם להמן)

ברצועת עזה

המפקדים הצבאים ברצועת עזה נמנעו בדרך כלל מלטגור את מערכת החינוך כולה. עם זאת נסגרו בתים-ספר ורבים לתקופות שונות, לרוב בעקבות התנשויות עם כוחות הביטחון בסביבתם. ימים רבים של עוצר ברצועת עזה תרמו אף הם להפסד ימי לימודים. אנשי אונרוו"א ברצועה הערכו כי בארכעת החודשים הראשונים של שנת הלימודים 1988/89 היו בממוצע 29% מכת-הספר של השוכנות טגויים בכל יום נתון.

שנת הלימודים 1990/91 נפתחה ברצועת עזה ב- 4.9.90. ביום זה נפתחו בת-הספר היסודיים. בת-הספר המכינים נפתחו ב- 20.9.90. בת-הספר התיכוניים נפתחו רק ב- 22 באוקטובר, ככלומר באיחור של מעלה משבעה שבועות. מערכת החינוך כולה נסגרה ליוםים – 14-15 בנובמבר. הלימודים חודשו בכל המערכת ב- 17 בנובמבר.

בזמן מלחמת המפרץ נסגרה מערכת החינוך, ועם סיומה נפתחה בהדרגה מחדש, במקביל לפתחתה בגדר המערבית.

על-פי נתוני מחלקת החינוך של אונרוו"א, אבדו ברצועה בין ספטמבר 1990 לمارس 1991 48.2% מימי הלימודים. מלאה אבדו בשל צווי סגירה של השלטונות, 14.3% כתוצאה משכבות, 14.4% בשל עוצר והשאר בשל סגירות או השבות אינדייזידואליות של בת-ספר.

בסרכז'וטה עזה לא הוטל עוצר כולל ולא ניתן צו סגירה כולל למערכת החינוך מאז מרץ 1991. עם זאת הוארכה שת הלימודים ב- 10 ימים בלבד, עד 10.6.91.

שנת הלימודים 1991/92 נפתחה בהדרגה, בין ה- 1 ל- 12 בספטמבר.

ג. סגירות מוסדות החינוך הגבוהה

כל מוסדות החינוך הגבוהה בשטחים היו סגורים בתוקף צוים צבאים בין פברואר 1988 למאי 1990.

באמצע Mai 1990 הורה יצחק שמיר, בתוקף תפקידי כשר הביטחון, להתחיל בתהיליך פתיחת מוסדות החינוך הגבוהה בשטחים. הودעה על הקוונה נפתחה בהדרגה את המוסדות להשכלה גבוהה מסר מתאם הפעולות בשטחים מר שמואל גורן לראשי מוסדות אלה ב- 14.5.90.

עד ה- 21 ביולי 1990 נפתחו כל 16 המכילות בגדר המערבית. לעומת זאת מתנהל תהיליך הפתיחה הדרגתית של האוניברסיטאות בעומקם. שני קמפוסים של אוניברסיטת אל-קודס באל-בירה ובאבו-דיס נפתחו ביוני וiology 1990 (בהתאם), וב- 2.10.90 נפתחה אוניברסיטת בית-לחם. ב- 29.4.91 הודיע המינהל האזרחי לראשי האוניברסיטה האיסלאמית בחברון כי יכולו לפתח את האוניברסיטה.

באוגוסט 1991 ניתן היתר גם לאוניברסיטה האיסלאמית בעזה ולאוניברסיטת אל-ג'ניאח בשכם לפתח את שעריה. האוניברסיטה האיסלאמית נפתחה ב- 15.10.91 ואל-ג'ניאח ב- 26.10.91. לעומת זאת חדש צו הסגירה של אוניברסיטת ביר-zeit עוד בשולחה חודשים, ב- 31.8.91. אוניברסיטת ביר-zeit סגורה ברציפות זה קרוב לארבע שנים. צווי הסגירה הקולקטיוויים (לטיגראת בת-הספר) כוללים גם את האוניברסיטאות והמכילות.

בגיעה בחופש הביטוי ובחופש המידע

חופש הביטוי וזכות הציבור לקבל מידע הם מזכויות האדם הבסיסיות ומאבני היסוד של כל משטר דמוקרטי. סעיף 19 ב"הכרזה עולמית בדבר זכויות האדם" שקיבל האו"ם ב-1948 קובע כי:

כל אדם זכאי לחרוות הדעה והביטוי, לרבות הזכות להחזיק במידע לא כל הפרעה, ולבקש מידע וודאות, ולקבלן בכל דרכים וללא סיגני גבולות. שלילת חופש הביטוי והמידע בשיטרים מرتبطה בزنורה על עיתונים, ספרים ויצירות אמנות, בהגבילות שונות על סיקור עיתונאי, ואך בפגיעה פיסית בעיתונאים.

א. צנזורה על עיתונות

העיתונות המופצת בשיטרים היא, רובה כולה, זו היוצאת לאור במזרח-ירוסלים. לפיכך חל עלייה החוק הישראלי. ימים יוצאים לאור במזרח-ירוסלים 4 יומנים (אל-קודס, אל-נהאר, אל-שבע ואל-פאג'יר), 2 שבועונים פוליטיים (אל-ביאדר אל-סיאסי ואל-טלעה) וכן שבועונים וירוחניים אחדים.

הצנזור הציבורי פועל בתוקף חלק חי לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, שעיקרו זכותו של הצנזור לאסור פירוטם "של מה עשויי, או עלול להיות עשוי, פגוע, לדעתו, בהגנתה של ישראל, בשלומו של הציבור או בסדר הציבורי" (סעיף 87).

סמכויות הענישה שבידי הצנזור הן רחבות וшиירות. הן כוללות חרםה של מכונות דפוס, שיפורשה המעשי הוא סגירת העיתון.

נוסף לצנזור ראשי גם הממונה על המחזז במשרד הפנים, בתוקףפקודת העיתונות משנת 1933 והסיער המקביל לה התקנות ההגנה לשעת חירום, להעניק או לשלול היתר להוצאה עיתון וכן לסגור כל עיתון ללא צורך לנמק.

הסמכות הgorפת של הצנזור מבחןית היקף העניינים שהוא רשאי לצנזור (והניסוח המעוורפל של "גיעה בשלום הציבור ובסדר הציבורי" המגדיר עניינים אלה) ומבחןית סמכויות הענישה, אינה באה לידי ביטוי כshedobor בעיתונים העבריים.

על כל עיתון למסור לצנזורה מדי ערבע שני עותקים של "כל החומר הנוגע לביטחון המדינה, שלום הציבור והסדר הציבורי בישראל או בחו"ל וואח"ע",⁹³ מתוך העיתון העתיד לצאת לאור ביום הראשון מהרחת. הצנזור רשאי לאשר את הידיעה/מאמר/קריקטורה, לפסול את כללה או חלקה או לעכבה עד לאחר שיקול נוסף. על-פי התקנות (סעיף 98) אין לפרסם מה פסל הצנזור או לציין באופן כלשהו שהליך

מידיעה שונה או נפלל על-ידי הצעור. דעתו של הצעור היא הקובעת ואין הוא חייב לנמק את החלטותיו.

למעשה מושוררים רוב העיתונים בישראל מוחבת הגשת חומר לצנזורה בתוך הסכם ולנטורי בין ועדת עורכי העיתונים הישראלים והתקורת האלקטרונית לבין הצעורה ושלטונות צה"ל, הידוע בכינויו 'הסכם ועדת עורכי דין'. הסכם זה, שעיתוני מזרח-ירושלים וכתבי החוץ אינםצד לו, מגביל במידה ניכרת את סמכויות הצעורה וקובע את תחולתו למידיע ביטחוני מסווג בלבד.

כך, בעוד עיתונים ישראלים ממשורר רק חומר מסוים לצנזורה, חייבם עיתוני מזרח-ירושלים להעביר לביקורת חומר רב יותר בהיקף נושאו. על-פי הגדולה בתיקונת הגדנה לשעת חירום, כמעט אין חומר הנמצא מוחזק להיקף סמכותו של הצעור.

האפשרה לרעה של עיתוני מזרח-ירושלים, ובמיוחד הסדר ועדת עורכי דין, זכו לביקורת חריפה מצד משפטנים ועיתונאים. כך למשל, המשפטן ד"ר זאב סגל, מאנויירסיטט תל-אביב, סבור כי הסדר ועדת עורכי דין "איןיה לא לדמוקרטיה הישראלית", מושם שהוא פוגע בזכותו הציבור לדעת ומפללה לרעה את אלה שאינם שותפים לו.⁹⁴

בשפטember 1989 מינתה ועדת החוץ והביטחון של הכנסת ועדת משנה לבדיקת הצעורה על עיתונות, בראשות ח"כ יוסי שריד. בועודה היו חברי ח"כ שלמה הלל, ח"כ שבחYSIS, ח"כ עוזי לנדו וחו"כ יהושע שנייא. הועודה הגישה את המלצותיה בסוף Mai 1990. המלצות הועודה, אם יאומצו, עשוות לשפר במידה רבה את מעמדם של העיתונים כלפי הצעורה, ובכל זה, מתוך החוק, גם את מעמדם של עיתוני מזרח-ירושלים.

שר הביטחון הצהיר כי הוא מאשר מקצת המלצות⁹⁵ אך ועדת עורכי דין הסתיימה מכ"ם וכפועל יוצא המלצות באופן חלק ביוטר, אם בכלל.

המסקנות שיש להן ממשמעות מיוחדת לגבי העיתונות במזרח-ירושלים הן:

1. ההסכם יכול על כל אמצעי התקורת בישראל ולא רק על אמצעי התקורת שנציגיהם חברי בועדת עורכי דין.

2. על החלטות ועדת הצעורה ניתן יהיה להגיש ערד לשופט או לשופט בדים ולא לרמתכ"ל כפי שהיא נהוג עד כה. כך תעבור ההכרעה הסופית מידיו של גורם צבאי גורם אזרחי בעל אופי שיפוטי.

3. כל העיתונים יוכל לצטט באורה חופשי את כל הנדפס בעיתונים אחרים בארץ, אלא אם כן יסבירו הצעור שפירותם הדברים יביאו לפגיעה קрова ליהודים בביטחון המדינה.

4. שר הפנים והצעור לא יוכל ל佐ות על סגירה של עיתון שאינו נכלל במסגרת ההסכם, בלי מתן שהות לפניה לערכאות.

5. רשימת הנושאים עליהם חלה הצעורה תצומצם באופן משמעותי לנושאים ביטחוניים מובהקים והנסקציות ככלפי אלה שיפורו אותה יוחמו.

בפסק-דין בעניין הצעורה על עיתונות⁹⁷ קבע בג"ץ כי הצעור רשאי למניע פירוט רק אם קיימת "證據 קרובות" לפגיעה ממשית באינטרס הביטחוני – בהסתמכו על מבחן הוודאות הקרובות שקבע השופט שמעון אגרנט בפסק-דין בעניין סגירת העיתון

⁹⁸ **קול-העם**

מחקר שערך **בצלם** בנושא⁹⁹ מתברר שלפחות בכל הקשור בעיתונות המזרח-ירושלמי, רחוק הצעור מלאץ את גישתו המוצמצמת של ב'ג'צ'. במסגרת המחקר בדק צוות של **בצלם** את כל החומר שהגשו לצזוזר שני עיתונים פלסטיניים מזרח-ירושלמיים לאוריך תקופות נתונות, שנבחרו באקראי. להלן שמות העיתונים והתקופות שניסקו:

* **אל-شعب**, עיתון יומי. נסקרים החומר שהוגש לצזוזר בשבוע השני של ינואר 1990, (13.1.90-7.1.90).

* **אל-ביאדר אל-סיאסי**, שבועון. נסקרים החומר מארבעת הגילוונות שהופיעו ביןואר 1990 (ב'-7; 20 ; 27 בחודש).

בסק-הכול הגיע **אל-شعب** לצזוזר בתקופה הנדונה 357 פריטים (ידיעות, מאמרי, תמונות וכיו'ב). מתוך אלה אושרו לפרסום בשלמותם 242 פריטים (67.8%), נפסלו חלקית 29 פריטים (8.1%) ונפסלו בשלמותם 86 פריטים (24.1%).

אל-ביאדר אל-סיאסי הגיע לצזוזר ביןואר 264 פריטים, מהם אושרו לפרסום 151 פריטים (57.2%), נפסלו חלקית 43 פריטים (16.3%) ונפסלו בשלמותם 70 פריטים (26.5%).

הצעור פסל אףוא (באופן חלקי או מלא), בשני העיתונים יחד, 36.7%, כולל מעלה משlish מהחומר שהוגש לו.

בספטמבר 1991 שב צוות **בצלם** וסקר את החומר שהגשו שני העיתונים לצזוזר:

* **אל-شعب**, תאריכים 1-7 בספטמבר 1991.

* **אל-ביאדר אל-סיאסי**, החומר מארבעת הגילוונות שהופיעו בחודש זה (ב'-6; 13 ; 20 ; 27 בו).

בתקופה שנסקרה בספטמבר 1991 הגיע **אל-شعب** לצזוזר 151 פריטים. מתוך אלה אושרו לפרסום בשלמותם 120 פריטים (79.5%), נפסלו חלקית 15 פריטים (9.9%) ונפסלו בשלמותם 16 פריטים (10.6%).

אל-ביאדר אל-סיאסי הגיע לצזוזר בספטמבר 1991 37 פריטים, מהם אושרו לפרסום 18 פריטים (48.7%), נפסלו חלקית 6 פריטים (16.2%) ונפסלו בשלמותם 13 פריטים (35.1%). בשני העיתונים גם יחד פסל הצזוזר (באופן חלקי או מלא) 26.6% מהחומר שהוגש לו. הנתונים שלහלן מתיחסים לשני העיתונים גם יחד, ומשווים את שתי התקופות.

בעשרות מקרים פסל הצזוזר ידיעות שתורגם, מלה במלחה, מהעיתונות העבריות. ידיעות שענינן פוליטי טהור, כולל הצהרות שרים ואישים ישראליים; ידיעות הנוגעות לדוחות של ארגוני זכויות אדם וידיעות שאושרו לפרסום בעיתונים מזרח-ירושלמיים אחרים. פערים גדולים עומדים קיימים בין פועלות הצזוזה בתוך הקו הירוק לבין הדרך בה היא מופעלת במזרח-ירושלים.

באפריל 1991 פסלה הצזוזה מאמר של רадי גיראי, עורך בא-פיג'ר, שכותרתו: "לברור בין מלחמה לשום" הקורה למשה-ומתן של ישראל עם הפלסטינים.¹⁰⁰

בספטמבר 1991 נסלה ידיעה, שהגייש עיתון **אל-טלעה** לצזוזה, עסקה בחוברת על עינויים מתוך הסידרה "דע את זכויותך" של ארגון זכויות האדם **אל-חאק**. ידיעות דומות פורסמו בשאר עיתוני מזרח ירושלים ולא נפסלו.

צנורה – בחלוקת תוכן הפריטים

	ספטמבר 1991				ינואר 1990				
השוות שיעור הפסילה	שיעור הפסילה (ב אחוזים)	מספר הוגש (ב אחוזים)	סה"כ מהם נפסלו	סה"כ הוגש	שיעור הפסילה (ב אחוזים)	סה"כ מהם נפסלו	סה"כ הוגש	נושא העיקרי של הפריטים	
-18.8	31.1	38	122	44.9	150	334		אין תיפאדה — מארעת	
-14.9	50.0	8	16	64.9	37	57		אין תיפאדה — התיעחות פוליטית*	
-18.6	33.3	1	3	51.9	14	27		אשי"	
-11.1	6.7	1	15	17.8	13	73		יחס ישראל-ערב והתהלך המדיני	
-11.3	0.0	0	11	11.3	7	26		ישראל — ענייני פנים	
-3.4	7.1	1	14	10.5	4	38		שטחים — ללא קשר לאינטיפאדה	
-2.5	0.0	0	6	2.5	3	24		ענייני חוץ	
+100.0	100.0	1	1	0.0	-	6		אחר	
-11.1	26.6	50	188	36.7	228	621		סה"כ	

* התיעחות כוללת לאינטיפאדה, ל"מאבק"
וכדומה ולהשלכותיהם – בלי אזכור
ספקטי של מארעות.

צנורה - בחלוקת לסוג הפריטים

השווות שיורי הפסילה	ספטמבר 1991				ינואר 1990				סוג הפריטים
	סה"כ הוגשו	סה"כ נפסלו*	סה"כ מהם הוגשו (ב אחוזים)	סה"כ נפסלו*	סה"כ מהם הוגשו (ב אחוזים)	סה"כ מיוער הפסילה			
-15.7	22.0	33	150	33.7	127	337	ידיעות		
+14.0	50.0	10	20	36.1	49	136	מאמרים		
+7.0	75.0	6	8	68.1	32	47	תמונהות		
=	10.0	1	10	10.0	3	30	מודעות אבל		
-	-	-	-	0.0	-	4	קריקטורות		
-	-	-	-	63.0	17	27	אחרים (ראיונות, הודעות, חידות)		
-11.1	26.6	50	188	36.7	228	621	סה"כ		

" פסילה חלקית או מלאה.

ב-2.9.91 הגיע עיתון אל-שבע לצנורה ידיעה על "נפילת חלל". הצנור פסל את הביטוי ושם תחתיו את המלה "הריגה". לעומת זאת, ב-3.9.91 שוב הגיש אל-שבע לצנורה ידיעה על "נפילת חלל" והפעם הידיעה אושרה (ראה בעמוד הבא).

השווות הנתונים מראות שתי מגמות בולטות:

א. ירידה ודרטטיב בכמות החומר המוגש לצנורה. לדברי עובדי העיתונים נבע הדבר מהבנה הדדית רבה יותר בין הצנור לעורכי העיתונים, אך גם מיצנורה עצמית' של העורכים, שמדו להכיר את הנטייה הכללית של הצנורה.

ב. ירידה של כשליש בשיעור הפסילה. אותה יש לייחס לשינוי בגישה הצנורה, אולי בהשפעת המלצות ועדת שרייד.

עם זאת, הצנור עדין פסל ידיעות שתורגמו מלה במלה, מהעתונות העברית.

+ جَهَنَّمُ +

استشهاد شاب من مدينة نابلس

دلميسن - المدبر
الخاص **لاستخراج** في حوال
الساعة السابعة والتتصد من
الكتلة المائية الشاب رالم سعيم
قرابة ٢٣ سنة اثنى صاباته بعيار
شاري في الطريق **خلال مداهمة** من
الجهات شهدتها مطلقا واس
العنين يتابعا.

بسم الله الرحمن الرحيم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَا تُهْسِنُ الْكُفَّارُ فَلَتَلُوا فِي سَمَاءِنَا هَوَانًا بِلَ اجْيَاهُمْ هَذِهِ رَبِّهِمْ
لَا يَرْأُونَ.

حمد لله العظيم

محلل آنالیزی
نعمی شهید

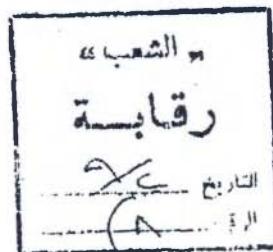
نابيلس - إن قراره وامر باهم وانسبا لهم في الوطن والخارج ينبعون باللوب مؤمنة بقضاء الله وقدره ابتهم وابن نابيلس المبار

رائد سميع قرارد + معا

اللهم اسْتَغْفِرُكَ لِلليلةِ الْمَاضِيَّةِ عَنِّي عَمَرٌ يَنْهَازُ السَّادِسَةَ وَعَشْرَوْنَ حَامِي
الظَّاهَارَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَلِدَمْدَهُ وَعَطْنَهُ وَلَدْ شَعَّعَ خَشَانَهُ الطَّاهِرَ الْمُطَاهِرَ
الْأَخْيَرِ فِي الْمَقْدِيرَةِ الْأَنْزَلِيَّةِ تَخَدِّدُهُ أَهْدَى الْجَهَنَّمِ مَوَاسِيمَ رَحْمَتِهِ وَاسْكَنَهُ
لِسَبِيلِ جَنَّاتِهِ مَعَ الصَّدَقَاتِ الْأَبْهَارِ وَالشَّهَادَاتِ وَحِسْنِ اُولُوكِ دِينِكَ.

إِنَّ اللَّهَ وَإِنَّا عَبْدُهُ وَأَجْمَعُونَ

تقديم التحازى للريحان في منزل والد الشهيد الكاتب في رأس العين مقابل الحاوز وللتساء في نفس المنطقة.

ב. הגבלות על סיקור עיתונאי בשטחים

במקרים לא מעטים מנעו אנשי כוחות הביטחון או ניסו למנוע מעיתונאים ישראלים, פלסטינים וזרים, להגיע למקומות מסוימים בשטחים, לצלם או רועים ולדוח עליהם. הדריך הנפוצה ביותר למניעת סיקור תקשורת של אירוחים בשטחים הייתה הכרזה על שטח צבאי סגור. בשנותים האחרונות התרחב מאוד השימוש בצווים צבאיים המחייבים על שטח צבאי סגור.

במקרים רבים השתמשו חילים בטפסים ריקים שמולאו במקומות שהחילו את איסור הכניסה לשטח הצבאי הסגור באורך סלטקיומי על עיתונאים או גורמים אחרים שאת כניסה בקיש צהיל למונע, בעוד שתושבים ערבים ויהודים נכנסו לשטח בגין מפריע. ניסים בתקופה זאת נזק לצייד. במקרים אחרים לא נעשה שימוש באלים אסוך הוחרים צייד. חלק מקרים אלה עשו אנשי כוחות הביטחון שימוש בכוח רב, היכו עיתונאים וצלמים וגרמו נזק לצייד. במקרים אחרים לא נעשה שימוש אסוך הוחרים צייד. בתחילת מלחמת המפרץ נסגרו הגדה המערבית ורצועת עזה בפני עיתונאים, ונפתחו מחדש רק שלושה חודשים מאוחר יותר.

עיתונאים פלסטינים רבים הושמו במעטן מינהלי במהלך האינתיפאדה. ברוב המקרים טענו כוחות הביטחון שנעצרו ללא קשר לעבודתם העיתונאית. אנשים אלה לא הוועדו למשפט ולא הורשו ולפיק **בצלם** וואה בהם עיתונאים שעבודתם הופסקה. בידי **בצלם** רשימה של יותר מעתים עיתונאים פלסטינים שנעצרו במעטן מינהלי לתקופות שבין חמשה וחודשים לשנה, במהלך השנתיים האחרונות.

עיתונאים המשחררים ממעטן מינהלי מקבלים – כמו רוב העצירים המינהליים המשוחררים – תעודות זהות יrokeot, המונעות מהם לצאת מהשטחים בתוך שטח ישאל ולנוע בין הגדה המערבית לרצועת עזה. כך נמנעת מהם גם הגישה למערכות העיתונאים, הנמצאות במזרחה ירושלים.

בгодים הראשונים של 1991 נסגרו שלטונות הביטחון שבעה משרדי עיתונות בשטחים, מהם שישה בגדה המערבית ואחד ברצועת עזה. בכל המקרים נסגרו המשרדים בצו מינהלי מטעם המפקד הצבאי של האיזור. ארבעה מבעלי המשרדים גם נעצרו במעטן מינהלי. ב- 27.2.91 פנתה מנהלת **בעלט דאו**, זבאה גלאון, לשור הביטחון והביאה את דאגתה על הצרת חופש הביטוי בשטחים, כפי שהתבטאה בצדדים אלה.

בין היתר נאמר בפניה:

ברור לנו שאין עובדת המציאות של אדם עיתונאי צריכה להקנות לו חסינות מפני צעדים משפטיים אם עבר על החוק. ואולם השלטונות הישראליים פועלים בעיקר באמצעות מינהליים, לא משפטיים, כלפי משרדי עיתונות ועיתונאים. דבר זה מעלה חששכבד כי מתבצעת מדיניות של הגבלת חופש הביטוי של התושבים הפלסטינים בשטחים, שמנייה הם לאו דווקא ביטחוניים.

אנו קוראים לך לשוב ולשקול את העדים שנקטו שלטונות הביטחון בנושא לדעתנו אין להגביל את חופש העיתונות או לעצור עיתונאים אלא אם קיימות הוכחות ברורות, קבילות בבית-משפט, כי אלה מהווים סכנה ביטחונית.¹⁰¹

ב-7.8.91 השיב מנהל לשכת שר הביטחון, מר חיים ישראלי, כי:
 המնיעים למדיניותו של משרד הביטחון הם בתיונות גרידא, וכוונתו היא להבטיח את הסדר והביטחון בשטחים, מתוך כוונת המשפט הבינלאומי.
 ישראלי הביא בתשובתו שתי דוגמאות של משרדי עיתונות שנגשו מאחר שהיו קשורים, לדבריו, לארגון טרור.¹⁰²

הטעון העיקרי שהעלתה גלאן בمقتها נשאר ללא מענה: משרדי עיתונות נגזרים בצוים מנהליים, ולא בהליך שיפוטי. הסיבות המזיהות, כגון שימוש במשרדים לצורכי אירוגני טרו, נשארות בגין טענות בלתי מוכחות שביסוסן "אין ניתן לחשיפה", וכן בעלי המשרדים, בהעדר האسمות מפורשות ודין משפט, יכולם להתגונן בפניה.

טההר שריית, עיתונאי תושב עזה, עבד עבור רשותות זרות, ביניהם BBC, רויטרס ואחרים. הוא נעצר ב-28.1.91. בדיון על הארכת מעצרו ב-18.2.91, האשים אותו התובע הצבאי, סגן עוזד סבואר, בסטי לארגון עויין, בכך שתגסם כרוזים של תנעת החמאס לאנגלית והעבריים לסוכנות הידיעות וויטרס. כמו כן הואשם שריית בחזקת מכשיר פאקטימיליה ללא רשותו, בנגדו למצו של המושל הצבאי המצרי משנת 1948. לדברי שריית¹⁰³ הוא החזק בתקופת חיקיתו, שנמשכה 11 ימים, בצדוק זעיר, ככל חלק מהזמן, ונמנע ממנו ממשך ארבעה ימים.

מעצרו של שריית והסתיבות למעצרו זכו לכיסוי נרחב בעיתונות המערבית. ב-7.3.91, חדש וחצי לאחר מעצרו, שוחרר שריית בערבות של 10,000 ש"ח. ב-14.8.91 הוגש כתב אישום נגד בית-המשפט הצבאי בעזה. עד עתה לא קיימים בית-המשפט ישיבות בעניינו.

פגעה של אנשי כוחות הביטחון בעיתונאים

ב-6.2.90 הוכה טאהר שרייתאח, כתב סוכנות וויטר ו-CBS ברצועת עזה, על-ידי חיילים ומצלמותו נשברה בעת צילם מרדף חיילים אחר מיידא אבנימ בן 12.

ב-22.3.90 הותקף חבקוק לוינסון, צלם של סוכנות הידיעות וויטר, על-ידי חיילי צה"ל, בעת שניסה לצלם תקרית בה היו מעורבים חיילים ליד רמאללה. שני עיתונאים שנקלעו למקום וניסו להלכו והורחקו בקרירות צריך להרגו את העיתונאים לפני שהורגים את העربים". ביוני 1990 הוגש כתב אישום נגד שמונה החיילים שתקפו את לוינסון. במשפט הורשו שבעה מהם והשניים זוכה מחמת הספק.

ב-20.4.90 הותקפו העיתונאים העזטים Kassem אל קפארנה, כתב רשת ATW, וסאהר אבו אלעיוון, כתב NBC, וכן שני עוזרו של אלעיוון, אחמד בגדדי ועלא טהארוו, במחנה הפליטים נסיטיראת. הם הוכו ונגרדו על הכביש ובסופה של דבר נעקרו לחקירה. השלושה שוחררו לאחר החרמת מצולמותיהם, סרטוי הצללים ומכシリ איתורית.

ב-7.6.90 נעצר מוסה אל-שאער, צלם של רשת ATW, בעת צילם עימות בין צה"ל לתושבים בבית-לחם. הוא שוחרר לאחר שעוט אחותו.

ב-7.7.90 הותקפה קארון לגורקיסט, צלם של סוכנות הידיעות הצרפתית, והוכחה על-ידי שוטר לבוש בגדים אזוריים, כאשר סירבה לחת לוטרט צילום לאחר שצילמה אותו. רודף אחרי נער במזרחה-ירושלים.

ב-3.12.90 הותקף סטיוارت יאנג, עיתונאי אנגלי, בעיר העתיקה בירושלים, על-ידי שוטר משמר-הגבול, שנורם לו חבלות חמורות. השוטר הועמד לדין וב-9.5.91 הורשע בجرائم חבלה חמורה ובהדחת עד ונידון ל-9 חודשים מאסר בפועל ועוד 18 חודשים מאסר על-תנאי שלוש שנים.

ב-12.4.91 הותקף שלמה פרנקו, צלם של רשת ABC, בעת שניסה לצלם שייחור של עציר פלסטיני בעזה.

סגירת עיתונים ומשדרי עיתונות

העיתון **סאות אל חאק ואל חורייה**, היוצא לאור באום אל-פאחים על-ידי התנועה האיסלאמית בישראל ומופץ בשטחים, נסגר בצו של שר הפנים ב-8.7.90 לשושה וחודשים, בטענה ששימש להסתה.

משרד העיתונות בעזה של מוחמד אל משוכבי נסגר בצו של אלף פיקוד הדרום ב-14.8.90.

משרדו של העיתונאי העצמי העצמי אבו אלעיזן, העובד בין היתר עבור סוכנות הידיעות הcryptographic ורשת NBC נסגר על-ידי שירות הביטחון בשל שימוש בפקsimilia (האstor בברכעות עצה).

משרד העיתונות **אל-מוסאסה אל-علמיה**, נסגר ב-4.2.91 לשנה. מנהלו, חוסיין אל-גימל, נעצר.

משרד העיתונות **חטיין**, בゲינון, העובד עם העיתון **אל-شعب**, נסגר לשנתיים ב-18.2.91 ומנהלו, נאיף סוויטאט, נעצר.

משרד העיתונות **אל-שרוק**, בклיליה, העובד עם העיתון **אל-شعب**, נסגר לשנתיים ב-19.2.91 מנהלו, רפיק יונס מרעבה, נעצר.

משרד העיתונות **אל-קוודז**, בשכם, העובד עם העיתון **אל-شعب**, נסגר לשנתיים ב-16.2.91. מנהלו, מוחמד עמירה, נעצר.

משרד העיתונות **אל-אנבאא**, בבית-לחם, נסגר לשנתיים ב-20.2.91. משרד העיתונות **אל-אימאן**, בחברון, נסגר לשנתיים בפברואר 1991. מנהלו, חאמד אל-אדהמי, נעצר.

משרד העיתונות **אל-אמל**, בחברון, המנוהל על-ידי עבד אל-רחמאן אבו ערפה, נסגר לשנתיים.

ג. הצעורה על ספרים

Psiilit ספרים להפצה וקריאה בשטחים נעשית בתוקף צוים של המינהל האזרחי ובתקופת תקנות ההגנה לשעת חירום (1945). על-פי סעיפים 87-88 לתקנות, ראש הצעורה הצבאי לפטול ספרים אם יש בהם תוכנים שעל-פי שיקול דעת הצעורה עלולים לפגוע בביטחון המדינה, שלום הציבור והסדר הציבורי, במדינת ישראל ו/או בשטחי המינהל האזרחי.

כותרות הספרים שנפסלים נמחקות מרישומות הייבוא של הסוחרים. מפעם לפעם מוציאים צוים הכלולים רשיונות של ספרים שנפסלו.

לפי דבר צה"ל, מיובאים לישראל כל שנה כ-20 אלף ספרים בערבית. רשות הספרים האסורים להפצה ולקירה בשטחים מורכבת למעשה מאוסף הוצאות המשק שמשך שנים, מאז כיבוש השטחים על-ידי ישראל ב-1967. בידי **בצלם** שמותיהם של כ-700 ספרים שנפסלו במשך שנים על-ידי הצנזורה, בגיןיהם, למשל, ספרו של עוז ויצמן "המלחמה על החלום", וספרו של העיתונאי דני רובינשטיין גוש אמוניים, הfrac{1}{2}ם האמתי של הציונות". דבר צה"ל טען, בתשובה לפניה **בצלם**, כי חלק מההספרים נפסלים "בעקבות דברי המתרגם הכללים דברי בע להסתה, ולא בשל תוכן הספר עצמו". עם זאת, במקרים מסוימים נפסקת רק ההקדמה ולא הספר כולו.¹⁰⁴ כך, למשל, אסורה להפצת ההקדמה לספרו של מנחם בגין 'המרד'.

בסוף שנת 1989, לפי מידע שנמסר לנו ממשרד הביטחון, נכללו ברשות הספרים האסורים להפצה בשטחים 585 ספרים, מהם 350 ספרים שנפסלו עד 1985 ו- 235 ספרים שנפסלו מ-1986 ואילך.

במהלך שנת 1990 נפסלו להפצה בשטחים 21 טורים נוספים. בשנת 1991 לא יצאו צוים הפותלים ספרים.

ד. הגבלות על אמונות פלסטינית בשטחים

במהלך האינתיפאדה הואצו במאוד תהליכי הוצאה וצמצום אפשרותויות הביטוי האמוני בשטחים. תהליכי שהחלו שניים רבוט לפני פרוץ האינתיפאדה. האמנים תושבי השטחים מוגבלים ביותר בכל תחומי יצירתם – החל במושאים אותם הם רשאים לתאר, עברו במקומות בהם יכולים הם להציג את יצירותיהם וכלה, לעיתים, בהגבלות על חופש התנועה שלהם – כגון מעצר או מניעת יציאה לחו"ל.

הגבלות על התאגדות

ארגוני האמנים הפלסטינים הוקמה ב-1974. חבריה הגיעו בקשה לממן רישיון או אישור עבודה כאיגוד. בקשה זו נדחתה. ב-1978 הוגשה בקשה נוספת, שלא ענתה עד היום. לפיכך פועל האיגוד מאז ללא רישיון.

הגבלות על החופש האמוני

סעיף 6 של צו בדבר אישור פעולות הסטה ותעומלה עונית (אישור הגדה המערבית) (מס' 101 תשכ"ז – 1967, ושל הצו המקביל (מס' 37) הנוגע לרצועת עזה, קובל תחת הכותרת **יחסור מדיני**:

לא יודפסו ולא יפורסם באישור שום פרסום, הוצאה, כרזה, תמונה, חוברת, או מסמך אחר המכילים חרומר שיש לו משמעות מדינית, אלא אם יושג תחילת רישון מאות המפקד הצבאי של המקום בו מתכוונים לבצע את ההדפסה או הפרסום.

תחומיו של המושג 'משמעות מדינתי' בסעיף הם רחבים ביותר, ומובן כי על כל יצירתיות הנוגעת, ولو בעקיפין, בנושא הפלסטיני, להיות מועברת לאישור המפקד הצבאי¹⁰⁵ הדרוש בהעמדת יצירות אמנות לעיניו של מפקד צבאי והחשש מפני צעדים שיינ��טו כנגד באמנים שיצירותיהם לא ישאו חן מלפניו מכוביד, מطبع הדברים, על חופש היצירה של האמנים הפליטניים.

גם בירושלים המזרחית, בה הוחל החוק הישראלי, אין התערוכות הפליטניות מתאפשרות תמיד באחדה בעיני אנשי החוק. לדברי יויר אגדות האמנים הפליטניים, סليمאן מנזר:

עתים מגיעים אנשי משטרת ואנשי שב"כ לפני פתיחת התערוכות על-מנת לבדוק את העובדות ולא-אחדת הם מורים לאמנים או הנהלה להוריד חלקי מהעובדות שהם מגדירים כ' Misstouch '. עם זאת במורה-ירושלים לא הוחמרו יצירות אמנות כלשהן¹⁰⁶.

הגבלות על הצגת יצירות אמנות

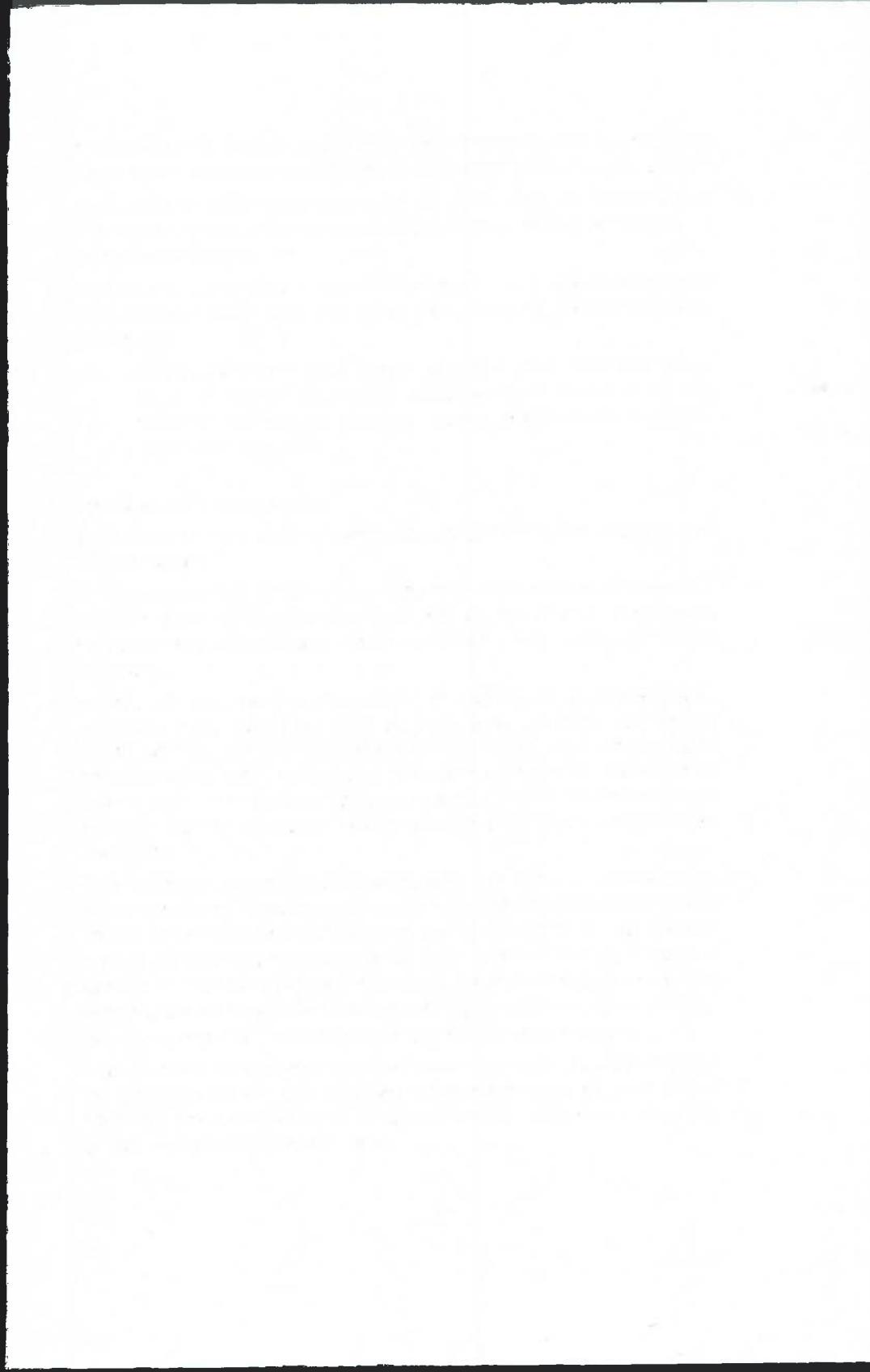
גלריות האמנויות היחידות שפעלה בשטחים, גלריה 78' ברמאללה, נסגרה ב-1981 בפקודת שלטונות הביטחון.

עד תחילת שנות ה-80 הירבו האמנים הפליטניים להציג תערוכות בבתי-העיריות. משוחלו ראשי הערים בקציני צבא והופסקו לאמנים או הנהלה להנלה הכספי הקמוסים של האוניברסיטאות בשטחים לאחר התערוכות העיקריים (היחיד כמעט) של האמנים הפליטניים.

בתחילת 1988 נסגרו בצו המושלים הצבאים כל האוניברסיטאות בשטחים (שתיים מהן נפתחו מחדש ב-1990). אף שהקל מהאוניברסיטאות בשטחים שבו ונפתחו לאחרונה, עדין לא התקיימו בהן תערוכות אמניות, ואלו מתרומות בעיקר בתיאטרון 'אל-חכוואטי', וכן בתיאטרון 'אל-קסבה', שהוקם השנה, ולעתים נדירות בගדרות בתל-אביב, וכן בבתי ספר בהם יש אולמות גדולים כגון בית-ספר Friends ברמאללה. עם זאת פחת מספר התערוכות במידה ניכרת לעומת התקופה שלפני האינטיפאה.

سامי אל-בטראוו, אהראי התוכניות בי-אל-חכוואטי, מסר לבצלט כי מאז 1989 לא נסגר התיאטרון ולא הייתה התערוכות מטעם השלטונות בתוכן המוחזות או התערוכות המוצגות במקומות. עם זאת הוטרדו באו התיאטרון ואנשיו מספר פעימים בידי איש משמר-הגבל. ב-28.4.91, בעת שהתקיימה בתיאטרון פעלות מטעם איחוד ועדות הנשים הפליטניות לציוו האחד במאי, באו אנשי משמר-הגבל ודרשו לסגור את המקום. בידיהם לא היה צו סגירה, ומשהעמד אוטם עורך-הדין גיונתן כותאב על עובדה זו הסתלקו מדרישתם. עם זאת, הם ערכו חיפוי על גופם של מספר צעירים שבאו להשתתף באירוע.

ב-24.6.91, בחמש אחר-צהרים, נכנסו אנשי משמר-הגבל לתיאטרון בזמן שהתקיימה שם תכנית לציוו יום הילד הבין-לאומי. אנשי משמר-הגבל הוציאו את מר אל-בטראוו ואדם נוסף, נטלו את תעוזות הזהות שליהם והאשימו אותם בהפצת כרוזים. בהתרבותו של עורך-דין גיונתן כותאב שוחררו השניהם.

אפליה באכיפת החוק

דין שונה ליהודים ולערבים

הכרזה העולמית בדבר זכויות האדם (סעיף 7) קובעת את עיקרונות השוויון בפני החוק במלים אלו:

הכל שווים לפני החוק וזכאים ללא אפליה להגנה שווה של החוק. הכל זכאים להגנה שווה מפני כל אפליה המפרה את מצוות ההכרזה הזאת ומפני כל הסטה לאפליה זו.

התנשיות בין תושבים פלסטינים היהודיים בשטחים הנקראים יומם ביוומו. הפלסטינים מחייבים מבני אבניהם לשיבוש התנוועה ומשיליכים אבניהם ובקבוקי תבערה לעבר מכוניות ישראלית שנעשות בכבישי הגדה המערבית ורצועת עזה. המתנחלים הישראלים יוצאים לפועלות תגמלי' בcpfרים ובישובים ערביים. מנפצים חלונות, יורים בזורי שמש, פוגעים בבעלי רכב ועקריהם עצים. מאז תחילת האינתיפאדה היו התנשיות רבות כלפי שהסתיממו בجرائم נזק לרוכש, בפגיעה בני אדם ואף במותות.

בדיקת פעלת הרשות לאחר אירוע אלה מגלה תמנה של אפליה בוטה בין יהודים וערבים. האפליה הוא בולטות במוחך כמשמעותם מותות.

כאשר פלסטיני פוגע ביודי מתקיים חקירה יסודית, וכאשר נשבטים האשמים הם נעשיים בחומרה. בכל המקרים של הריגת אזרחים ישראלים על-ידי פלסטינים קיבלו המורשעים עונש מאסר-עולם ובתי משפטותיהם נהרסו. לעומת זאת, כאשר יהודי פוגע בפלסטיני המשטרה אינה מ מהרת לחקור, החקירה נeschotot זמן רב ומסתיימות על-פי-רוב מבלי שיועמד מישוה לדין, וכאשר מוגשים כתבי אישום מתנהלים המשפטים לאיומים.

ב-14 מהמקרים של הריגת פלסטינים על-ידי אזרחים ישראלים נסגר תיק החקירה מבלי שיוגש כתב אישום. בשלושה מקרים בלבד הסתומים המשפט. בשלושתם הורשו החרודים. האחד, ישראל זאב, הורשע בהריגנה ונידון לשש שנים מאסר. השני, הרוב משה לוינגר, הורשע בעיסקת טיעון בגין מות ברשלנות וריצה עונש של חמשה וחודשי מאסר. השלישי, פנחס ולרטיטוי, הורשע בעיסקת טיעון בגין מות ברשלנות ונידון לארבעה חודשים שירות, 12 חודשים מאסר על-תנאי למשך חודשיים, ו开会ס של 8,000 ש"ח.

מתנהלים בחברון (צילום: ירון קמינסקי)

- א. ענית פלסטינים שנחצדו בהריגת אזרחים ישראליים בשטחים**
- מזה פרוץ האינתיפאדה, נחרגו בשטחים 17 אזרחים ישראליים על-ידי פלסטינים. 5 מהם בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1988, 4 בשנה השנייה, 2 בשנה השלישי ו-6 בשנה הרביעית (עד 31.10.91).
- 1. זיוו גולודובסקי**, בת 17, נחרגה ב-15.8.88, ליד רמאללה. חילד אסמאעיל אל-שייני, תושב אל-בירה, הורשו ברצח בבית-המשפט הצבאי ברמאללה ב-7.9.89. ונידון למאסר עולם.
- 2. רחל וייס**, בת 27, נחרגה ב-30.10.88, ביריחו, יחד עם שלושת ילדיה, נתנאל, בן שלוש וחצי, רפאל, בן שנתיים וחצי, ואפרים, בן 10, (בפיגוע זה נפצע גם החיל דוד דלווזה שמת מאוחר יותר מפצעיו). מהמוד ابو רוחש, אחמד תקרורי וג'זעה אוחם, תושבי יריחו, הורשו ברצח בית-המשפט הצבאי ברמאללה ב-20.12.89. ונידונו לשנתם, למאסר עולם. בתמי משפחותיהם נהרסו על-ידי כוחות הביטחון ב-1.11.88.
- 6. יעקב פרג**, בן 32, נחרג ב-13.12.88, בשדה של היישוב הר-ברכה, בפתח שכם (לאחר מכון לקח התקוף את נশקו של פרג, הרג חיל צה"ל ופצע חיל נסוף). חמאן אל-ג'ני, תושב ברוקין, נחרג על-ידי כוחות הביטחון מיד לאחר הרצח. כוחות הביטחון הרסו את בית משפחתו ב-14.12.88.
- 7. שמعون אדרי**, בן 42, נחרג ב-5.1.89 בצוות יקיר, ליד אריאל.
- 8. פרידריך סטיבן רוזנפלד**, בן 48, נחרג ב-18.6.89, 5 ק"מ מככיש חוצה שומרון. פהיים רמדאן סייחאן, בילאל אבראהים סמרה ומוסטפה מתמאן אל-האגן, תושבי ברוקין, הורשו בגין מות בית-המשפט הצבאי בשכם ב-16.6.91. שני הראשונים נידונו למאסר-עולם והשלישי לעשרים שנות מאסר. כוחות הביטחון הרסו את בתיהם משפחותיהם ב-20.6.89.
- 9. גדיון זקן**, בן 34, מת מפצעיו ב-31.8.89 לאחר שנכווה קשות מבקבוק תבערה.
- 10. ליאור טובול ורונן קרמוני**, בני 17, נחרגו ב-5.8.90 ליד בית חניא.
- 12. אלחנן אטאלי**, בן 26, נחרג ב-27 בפברואר 1991 בדרכו ליישוב עטרת כהנים' במזרחה ירושלים. חסודים ברצח, יוסף מוסא חאלס ומאזן מוסטפהعلاוי, נעצרו באוגוסט 1991 עד תום ההליכים.
- 13. יair מנדרסון**, בן 30, נחרג ב-26 במרץ 1991, ליד הכפר עין-קיניה שבנפת רמאללה.
- 14. אבי אשדר**, בן 40, נחרג ב-29 בפיגי 1991 במושב בקעות שבבקעת הירדן.
- 15. גmil כופtan חסן**, בן 32, נחרג ב-15 באוקטובר 1991 בכפר זבובה שבנפת גינן.
- 16-17. יצחק רופא**, בן 40, ורחל דרוק בת, 35, נחרגו ב-28 באוקטובר 1991 בסמוך לצומת תפוח.

2. עונשת ישראליים שנחזו בהריגת תושבים פלסטינים בשטחים¹⁰⁷

מאז פרוץ האינתיפאדה נהרגו בשטחים 42 פלסטינים שלגביהם הוללה חסד שנהרגו בידי אזרחים ישראלים. בשנה הראשונה, עד 8 בדצמבר 1989, נהרגו 15 פלסטינים בנסיבות כללה, בשנה השנייה – 11, בשנה השלישי – 10, ובשנה הרביעית (עד 6.10.91) – 6.

1. **ראנס חמד**, בן 17, נהרג ב-11 בינואר 1988, בכפר ביתין שבנפת רמאללה. חחשוד נעצר פנהס ולרטטי, ייר' המועצה המקומית בנימין. משפטו נפתח ב-3 בפטמבר 1988 בבית-המשפט המחוזי בירושלים, בפני השופט הדידה. סעיף האישום: הריגה. ולרטטי הרושע בעסקת טיעון בוגרת מותה בירושלים ובל-91.8.19 גוזרו עליו ארבעה חודשים לעבודות שירות, 12 חודשים מאסר על-תנאי למשך חודשיים וקנס של 8,000 ש"ח.

2. **עובד אל-בסט ג'יומה**, בן 27, נהרג ב-7 בפברואר 1988, בכפר קדום, שבנפת שכם. בחשודים נעצרו יוסף פרבר ושמعون קם, תושבי קדומים. התקיק נסגר על-ידי פרקליט מחוז המרכז בnimוק "אין אשמה פלילית".

3. **כאמל דרויש**, בן 23, נהרג ב-21 בפברואר 1988, בDIR עמר שבנפת רמאללה. התקיק נסגר מהחומר ראיות. בתשובה לשאלתא של ח"כ-DDI צוקר מסר שר הביטחון - 11.6.91 כי דרויש נהרג באירוע שבו היו מעורבים שני עובדי דוא"ר ישראלי וכן חיילים שליוו אותו. החקירה לא הצליחה להבהיר מיירה את הקילע שגרם למותו של דרויש ומכל מקום, לדברי השר, "הן החיללים והן עובדי הדוא"ר היו נתונים בסכנת חיים ממשית".

4. **ראודה נג'יב חסן**, בת 13, נהרגה ב-28 בפברואר 1988 בבאקה אל-שרקיה שבנפת רמאללה. הוללה חסד נגד תושב חרמש. המשטרה העבירה את התקיק לפרקיטות הצבאית בפיקוד המרכז, שסקרה את התקיק "בהעדך אפשרות ליחס את גרים המתומות לגורם אזרחי או צבאי".

5-6. **ראעד אבו-מוחמד אורה**, בן 17 ואحمد אבו-חוסיין ברוג'וי, בן 22 נהרגו ב-27 בפברואר 1988, בכפר עבוד שבנפת רמאללה. הוגש כתב אישום נגד נחמיידר באשםת הריגה. משפטו מתנהל בבית-המשפט המחוזי בירושלים בפני השופט ד. כהן.

7. **דר' מוחמד חמidea**, בן 41, נהרג ב-7 במרץ 1988, בכפר מזרעה אל-שרקיה שבנפת רמאללה. הוללה חסד נגד יעקב וסרמן. התקיק נסגר על-ידי פרקליט מחוז ירושלים מהחומר ראיות.

8. **נאגה חסן חזירוג**, בן 18, נהרג ב-8 במרץ 1988, מכדור שנורה מאוטובוס ישראלי בכפר תורמוס עייה, שבנפת רמאללה. לא נפתחה חקירה. בתשובה לשאלתא של ח"כ-DDI צוקר מסר שר המשטרה ב-12.7.89: "לא ידוע למשטרת על אירוע זהה".

9-10. **מוסה שאלא מוסה**, בן 20 וחמש אוחמד אל-ג'עבר, בן 19, נהרגו ב-6 באפריל 1988, בכפר ביתא, שבנפת שכם. המשטרה חקרה והתקיק הועבר לתובע הצבאי. תיק החקירה 89/636, שנפתחה במשטרת שכם, נמצא בדיון בבית-משפט צבאי. החשוד: רומנים אל-דובי.

11. **עבדאללה עווואד**, בן 28, נהרג ב-4 במאי 1988, בכפר תורמוס עייה שבנפת רמאללה. ישראלי זאב, תושב שילה, הורשע ב-4.12.88 וניתנו לו 3-שנות מאסר בפועל, שנתיים על-תנאי ותשלום פיצויים בסך 30 אלף ש"ח. ב-14.12.89 נדחה ערעורו בבית-המשפט העליון. זאב שוחרר במאי 90 לאחר ריצוי שני-שליש מתוקופת המאסר.

12. **מוסטפא חלאייקה**, בן 20, נהרג ב-3 ביוני 1988, בכפר סעד שבנפת חברון. בתשובה לשאלתא שהגיש ח"כ דדי צוקר מסר שר המשטרה ב-12.7.89: "התיק נסגר במשטרת חברון לא נודע".
13. **סעד מוחמד אל חיק**, בן 18, נהרג ב-12 ביוני 1988, בירחו. הועלה חשד נגד מוטי שרן. התיק נסגר בפרקיות מחוסר ראיות.
14. **קאדיב אביב צאלח**, בן 42, נהרג ב-30 בספטמבר 1988, בחברון. הרוב משה לויינגר, תושב חברון, הורשע (בעסקת טיעון) בגריימת מוות ברשלנות ונידון ב-5 חודשים מאסר בפועל ו-7 חודשים על תנאי. ריצה מסארו בכלא איל שוחרר ב-14.8.90.
15. **אחמד חוסיין בישאראת**, בן 21, נהרג ב-7 בנובמבר 1988, במושב משואה. הועלה חשד נגד תושב משואה. פרקליטות המדינה נמסר כי התיק לא אותר על-ידי המשטרה.
16. **עדלי מהאר**, בן 14, נהרג ב-23 במרץ 1989, בכפר עזערין שבנפת שכם. הועלה חשד נגד תושב משואה, עובדיה שלומי. התיק נחקק והועבר לפרקיות והוחזר למשטרה עם הנחיה להשלמה, הושב לפרקיות וממתין עתה להכרעה.
17. **עוואד פאראה עמדוו**, בן 24, נהרג ב-1 באפריל 1989, בחברון. הועלה חשד נגד גרשון בר-כוכבא, תושב חברון. תיק החקירה שנפתחה במשטרת חברון, נסגר על-ידי פרקליט מחוז ירושלים ב-17 בנובמבר 1989 מחוסר ראיות.
18. **נאדר דעתה**, בן 16, נהרג ב-28 באפריל 1989, בחברון. הועלה חשד נגד חיים בן-לולו, תושב קריית-ארבע. תיק החקירה שנפתחה במשטרת חברון, נמצא בפרקיות ירושלים מאז 6 בנובמבר 1989 לעיוון ולהחלטה.
19. **עומר יוסוף ابو-ג'ابر**, בן 42, נהרג ב-17 במאי 1989, בג'ין. הוגש כתבת-אישום נגד מנשה ישראל באשמת הריגתו. משפטו מתנהל בבית-המשפט המחוזי בחיפה.
20. **איבתיסאם עבדל רחמן בויזיה**, בת 16, נהרגה ב-29 במאי 1989, בכפר כיפל חארתי שבנפת טול-כרם. הוגש כתבת אישום נגד ארבעה חסודים: גד בן-זמרה ויהושע שפירא, תושבי מעלה לבונה, ויואל אלפרד ורפיה סולומון תושבי יצחר נשחו במעשה. עיפוי האישום: הריגת, תקיפה ופציעה בנסיבות חמורות, ירי באיזור מגורים הצתת והזיק לבני חילם. משפטם מתנהל בבית-המשפט המחוזי בתל-אביב. בעקבות עסקת טיעון, בוטלו העפיפים בדבר הריגת תקיפה בנסיבות מחמירות.
21. **עיז חאמייס יוסף עראר**, בן 20, נהרג ב-23 במאי 1989, בקרוראות בני-זיד שבנפת רמאללה. הועלה חשד נגד מאיר ברג, תושב פסגות. התיק נסגר על-ידי פרקליט מחוז ירושלים ב-1 במאי 1990, מחוסר ראיות.
22. **פאיק סובחי סויידאן**, בן 19, נהרג ב-30 למאי 1989 על-ידי בית-חאנון ברצועת עזה. הועלה חשד נגד דוד שטיבי, תושב רפיח ים. התיק נסגר על-ידי פרקליט מחוז דרום מחוסר ראיות.
23. **nidal misak**, בן 20, נהרג ב-10 באוגוסט 1989 בחברון. ב-10.9.89 מסר דובר משטרת נתת יהודה לבצלאם כי לא מתקיים חקירה. שר המשטרה מסר בתשובה לשאלתא שהגיש ח"כ דדי צוקר כי אין במשטרת רישום על איורו זה.
24. **سامي محمود עטווה אל-סבאח**, בן 18, נהרג ב-21 באוגוסט 1989, בכפר תקוע שבנפת בית-לחם. חשוד, תושב התנחלות תקוע נעצר ושוחרר בערבות. נש��ו לתקוע

כפר אל-גיאניה, יום לאחר התקפת מטנחים. (צילום: באסם עיד)

- לבדיקה. בתשובה לשאלתא שהגיש ח'יכ דדי צוקר ב-16.7.90 מסר שר המשטרה שתיק החקירה 2942/89 שנפתחה במשטרת בית-לחם נסגר בעברינו לא נודע ביום 12 בנובמבר 1989. לדבריו השר, המשטרה תמשיך לחקרו לכשיזודעו לה פרטים או עובדות נוספות.
25. **מוסטפא ابو סאפייה**, בן 17, נהרג ב-12 באוקטובר 1989, בבית-סירה שבנפת רמאללה. דבר משטרת נפת יהודה מסר לבצלם ב-31.10.89 כי לא נפתחה חקירה ולא נעצר איש. היוזץ המשפטי באיו"ש מסר לבצלם כי התקין נסגר שכן החקירה לא העלתה חשוד במעשה.
26. **יעיסא מוחמד עלי סבית**, בן 29, נהרג ב-24 באוקטובר 1989, בכביש בית-לחם – ירושלים. התקיק החקירה נסגר כ"ערביין לא נודע".
27. **ברכתא עאלד פחיםרי**, בן 16, נהרג ב-10 בדצמבר 1989, ליד בית-ספר אבן רושד בחברון. גופתו הוצאה לנחיתה ב-18.12.89. התקיק החקירה 3200/89 שנפתחה במשטרת חברון, נמצא עדין בחקירה.
28. **נעים סעד נאופל**, בן 17, נהרג ב-10 בדצמבר 1989, בשכונת זייתון בעזה. הועלה חשד נגד מיכאל מוך. התקיק נסגר על-ידי פרקליט מחוז דרום מחוסר ראיות.
29. **מוחמד ג'AMIL אל-כאמל**, בן 13 נפצע ב-7 באוגוסט 1989 בבית-לחם ומת מפצעיו ב-22 לדצמבר 1989. התקיק החקירה 2854/89 שנפתחה במשטרת בית-לחם נסגר בעברינו לא נודע.
30. **מוסטפא כלאב**, בן 49, נהרג ב-6 בפברואר 1990, באותו יום הוגש כתב אישום נגד ג'אל שנון, באשמת הריגתו. משפטו מתנהל בבית-המשפט המחוזי בתל-אביב.
31. **סמיח א-שייח'**, בן 14, נהרג ב-13 במאי 1990 בклיקיליה, על-ידי בעל רכב ישראלי. לא נעצר איש.
32. **נגאי איבראים מוסא ابو סקאללה**, בן 23, נהרג במאי 1990, על-ידי המזבלה ברפיח. הועלה חשד נגד תושב נתיבות.
33. **יעזיה סאלם ג'בער**, בת 25, נהרגה ב-6 באוגוסט 1990, ליד קריית ארבע. הוגש כתב אישום נגד 2 תושבי קריית-ארבע, נחשות וולסל (באשמה רצח וניסיון לרצח) ומaira כוריאל (החזקת נשק שלא כדין). משפטים מתנהלים בבית-המשפט המחוזי בירושלים.
34. **סלים אל-ח'אלדי**, בן 25, נפצע ב-8 באוקטובר 1990 במרוח ירושלים (יום אירועי הר-הבית) ומת ב-25 באוקטובר 1990. המשטרה המליצה לא להעמיד איש לדין.
35. **מוחמד אל-חטיב**, בן 65, ומריאם סלימאן בשיר, בת 60, נהרו ב-6 בנובמבר 1990 בלובן א-שרקה שבנפת שכם. בן ציון גופשטיין, דוד אקסלרוד ודוד כהן, פעלילי י'ך', תושבי התנחלות תפוח, נעצרו בחשד לרצח ושותרו בערובות. הגופות הועברו לנחיתה באבו-כביר. בנימין כהנא, בנו של מair כהנא, ובן-ציון בומשטיין, שניהם תושבי תפוח, זומנו גם הם להחקירה. עד עתה לא הוגשו כתבי-אישור.
37. **חמדאללה ראדי ח'ליל עלאוונה**, בן 27, נהרג ב-13 ביינואר 1991, בעזומות שבנפת שכם. ב-20 ביוני 1991 נעצר כחשד פחחס אסיג, תושב אלון-מורה. הוא היה ברצח ושיחזר אותו. ב-12.9.91 החליטו שופטי בית המשפט המחוזי בתל-אביב, על סמך חוות דעת רפואית, לבטל את ההליכים המשפטיים ולסגור את התקיק הפלילי. אסיג נשלח לאישפו פסיכיאטרי.

38. סלאמה מוצלח ג'לאל, בן 14, נהרג ב-18 בפברואר 1991 בבית-סאחים שבנפת בית-לחם. חשוד, בועז מוסקוביצי' תושב תקוע, נעצר, הודה בירוי, ווחרר.
39. ג'AMIL DAWIKAH, בן 50, נעלם ב-13 במרץ 1991 מכפר ביתא שבנפת שכם וגופתו נמצאה ב-14 באפריל 1991 ליד אלון מורה. פנחס אסייג תושב אלון מורה הודה ברצח ושיחזר אותו (ראה מס' 37).
40. עומר חרב אל-סבר, בן 14, נהרג ב-15 באפריל 1991, ככיביש אל-בירה – רמאללה. חשוד במעשה, ישראלי בן-עמי, נעצר ווחרר בערבות עצמית.
41. מחמוד מוחמד אל-נווג'עה, בן 55, נהרג ב-7 ביוני 1991, בין יאטא להתנחלות סוסיא בנפת חברון. ברוך ילין, תושב סוסיא, נעצר כחשוד במעשה. הוא שוחרר בערבות בתום 12 ימי מעצר.
42. איאד מוחמד זdapיה, בן 16, נהרג ב-16 ביוני 1991 בשכם. לא נעצר חשוד במעשה.

בִּירּוֹד וְאַיחּוֹד מִשְׁפָּחוֹת

א. רָקָע – מֵי הָאֲנָשִׁים שִׁישִׁיבָתֶם בְּשָׁטָחִים מַוגְדרָת כְּבָלְתִּי-חוּקִית?

לאחר מלחמת ששת הימים, מצאו עצמן משפחות פלسطיניות רבות מפוצלות: חלקה האחד של המשפחה בתוך השטחים שנכבשו במהלך המלחמה וחלקה الآخر מחוץ להם. מלבד מעתים מודר, כל מי שלא היה בשטחים ביום הכבוש, מכל סיבה שהיא, לא הרשו לשוב. בספטמבר 1967 הוטל עוצר על השטחים ונערץ בהם מיפקד. המתפקידים נרשמו, בני-ה-16 ומעלה קיבלו תעוזות-זהות. ילדים צעירים יונור נרשמו בתעודות הוריהם. רק בעלי תעוזות-זהות או מי רשומים בהן הוכרו כתושבים.

כך נקרו מתייחסים רבים מתושבי השטחים: אנשים שנמלטו מאיימת הקרבנות, אנשים שעבדו באדריכלות אחרות, סטודנטים שלמדו באוניברסיטאות זרות, ועוד רבים אחרים, שהוו בחו"ל לצרכים שונים.

קטגוריה נוספת היא של תושבים שהיו בין המתפקידים, אך מסיבות שונות איבדו אחר-כך את זכותם תושבות: בדרך כלל אלה תושבים שהיו לחו"ל לזרע עובדה או לימודים והשייתם התארכה מעלה למותר על-פי הנסיבות למיניהם. בשנה האחרונות נדל מספרם של השיעיכים לקבוצה זו, בעקבות שיבתם לשטחים של רבים מהפלסטינים שעבדו בחו"ל. לאלה נוספו במשך השנים נשים וగברים מארצות ערב שנישאו לבני-זוג תושבי השטחים.

כדי לשוב לבתים חייכים כל האנשים הנזכרים להגיש בקשה לאיחוד משפחות. בקשה זאת חייכים להגשים גם תושבי השטחים הנושאים בני-זוג שאינם מוכרים כתושבים. מקרים אלה רבים מאוד, כי מרבית תושבי השטחים קרובו משפחה מחוץ לשטחים – חלקם ילידי השטחים – ונישואים בתחום המשפחה הם מנהג רוחה.

לפי נתוני משרד הביטחון אושרו בשנת 1989 24% מהבקשות לאיחוד משפחות בגדרה המערבית ו- 63% מהבקשות ברצועת עזה. בשנת 1990, עד סוף يول, אושרו 41% מהבקשות בגדרה המערבית ו- 71% מהבקשות ברצועת עזה¹⁰⁸.

הminating האזרחי טוען, וטענה זו קיבלה את אישור בגין¹⁰⁹, שאיחוד המשפחות בשטחים הוא פריווילגיה ולא זכות טبيعית. רבים מבני המשפחות שביקשו לא נועטה נכסים לשטחים בתוקף רישיון ביקור, הניתן לתקופה מוגבלת, וכשפג תוקף הרשיון שלהם נהיה שהיה בבלתי-חוקית, ואפשר אפילו לגרשם.

שלטונות ישראל לא טענו מעולם שיש סיבה בטחונית למנעו איחוד משפחות או לחילופין להערים קשיים על שהייתן בשטחים של נשים שאינן תושבות השטחים הנשואות לתושבים. ההסבר שניית בכך כלל למדיניות ישראל בתחום זה הוא שיש חש מגידול דמוגרפי של האוכלוסייה בשטחים.¹¹⁰

לפיכך, בגדה המערבית וברצועת עזה מתגוררים בקביעות אלפיים רבים של פלסטינים "שלא כחוק". אין נתוני רשמיים שאפשר לקבוע על-פיים את מספרם המדויק. על-פי האומדןים של מוסדות ערביים מארוח ירושלים מגע במספרים לכ-120 אלף איש, רובם נשים וילדים. אנשים אלה אין להם תעוזות זהות והם משוללי זכויות.

סמן לתחילה האינטיפאדה הוציאה המישל צו חדש ומחמיר, לפיו גם ילדים שנולדו לאבות תושבי השטחים (ואם לא הייתה תושבת השטחים), שעד אז נרשמו בתעודות הזהות של אביהם, יירשו כתושבים ורק אם שני הוריהם רשומים כתושבים או אם אינם תושבת האיזור אך לא יירשו אם אינה תושבת.¹³ כך נוסף לאוכלוסיית התושבים הבלתי-חוקיים" רבים מהילדים שנולדו באربع השנים האחרונות.

ב. גירושים בשל שהייה בלתי-חוקית

מماי עד דצמבר 1989 גורשו מהשטחים לעלה ממאותים איש, רובם נשים נשואות לתושבי השטחים ולילדים, עקב "שהייה שלא כחוק". גירושים אלה, שהפרידו בין נשים לבתיהן ובין הורים לילדייהם, בוצעו בדרך כלל לראשונה ליה: ייחידת חילילים נכסה לכפר, כל הגברים מגיל 16 עד 60 רוכזו במקום אחד, והמייעדים לגירוש הצטו להתרוגן מיד לעזיבת בתיהם. לפי נתונים שנאספו **בבצלם** 46% מהגורשים היו נשים, 50% ילדים, 4% גברים. העדרית מהנשים המגורשות היו הרות בעת הגירוש. בין הילדים היו גם תינוקות.

ב-30 ביינואר 1990 פורסמה בעמוד הראשון של "וושינגטון פוסט" כתבה גדולה על הגירושים האלה. בתגובה לפירסום הביעה דוברת מחלקת המדינה בארה"ב תקווה שישראל תגלה יותר "רגניות וגמישות" בהענקת התיירות מגורים לפלסטינים בשטחים. ב-31 ביינואר 1990 הודיע משרד הביטחון כי שר הביטחון, יצחק רבין, החליט "מסיבות הומאניטריות", להשעות את "הוואצ'טם של אנשים זרים" מהאיזור עד לבירורים נוספים.

ב-5 בינוי 1990 נידונה בפני בית הדין הגבוה לצדק עתירה שהגישי האגודה לזכויות האזרח בישראל והמועצה הלאומית לשולם הילד בשם חמישה-עשר אבות וילדים מהגדה, בני משפחותיהם גורשו לירדן. בעתירה נתבקשו הרשותות הצבאיות לנמק מודיעו לא אישרו את בקשות העוטרים לאיחוד משפחות, יתנו להם מעמד תושבות באיזור, ולחילופין, רשיון ביקור. בגין דחה את העתירה (בג"ץ 1979/90) בעקבות הودעת פרקליטות המדינה על שינוי במדיניות.

הפרקליטות הדגישה שאין מניעה שהעותרים יגישו בקשה לרשותות שהייה באיזור במעמד של מבקרים, והגימה תהיה להאריך את הרשויות מעת לעת ולא להמשיך לגרש עוד בני משפחות אחרים. העוטרים טענו שההודעה הזאת אינה מספקת אותן, משום שכל עוד לא יינתן להם מעמד קבוע באיזור עתידם איינו מובטח ייתעورو קשיים שימנעו מהם לנצל אורח חיים תקין. בגין בחר לדחות בינוויים גם את ההסתיגות הזאת של העוטרים וגורש, שתჩילה "יש להעמיד את המדיניות החדשה וההתפתחות שתבוא בעקבותיה, אם תבוא, בבחן המציאות".

בדוחותם את העתירה שהוגשה להם קבעו השופטים בבג"ץ כי יש להעמיד את המדייניות החדשנית בבחן המציאות. עם זאת הדגישו השופטים כי "לאורך זמן שאלת מעמדם של העוטרים לכאן או לכאן אינה יכולה להישאר פתוחה".

כיום, מעליה משנה לאחר פסק-הדין, נראה שהmdiיניות החדשנית אינה עומדת בבחן המציאות ומעמדן של המשפחות נותר בלתי-ברור: נשים וילדים רבים שוהים בשטחים ללא אשרה. משפחות אלו אינן יודעות מה צפוי להן, והן חיות בחדרה מתמדת שמא יגורשו.

מהרשויות לא התקבלו נתונים מדויקים על מספר הנשים והילדים שהורשו לחזור. מבירור בשטח עולה ש מרבית המגורשים של 1989 הורשו לנראה לחזור, אולם מעמדם לא הוסדר ברוח הכרעת בג"ץ. בפסק-הדין נאמר שפרקיליטות המדינה כויה כי "רשויות הביקור יכולים להיות יומיים עד לשולשה חודשים ויש נטייה להאריך את התקופה". בירור אצל רבות מהמשפחות העלה שרוב הנשים והילדים שבבו קיבלו רישיון לתקופה של חודש אחד בלבד.¹²

בפסקת בג"ץ נאמר עוד שייש ל��ות גם עניין האגרות יישקל מחדש ב萌מה להביא את העוטרים על סיפוקם. מחררי האגרות לא השתנו: מחררו של רישיון ביקור הוא 291 ש"ח; מחירה של הארכת רישיון (המכונה ממשום מה 'אגרת מעבר בגשרים') 162 ש"ח. בני המשפחות הפלסטיניות שחוcharנו איתם טעו באזונינו שאת הרישיון שנייתן לתקופה של חודש אפשר לחודש פעמיים בלבד (לתקופה שבין חודש לשישה חודשים), ואחר-כךذرושים המבקשים לצאת מוגבלות השטחים לתקופה של שלושה חודשים. מטעם זה, וכן בגלל מחיר האגרה, מעדייפות המשפחות שלא להגיש בקשה כלל לאחר פקיעת תוקף הרישיון שביבידיהם, והנשים נשארות עם ילדיהם בשטחים ללא רישיון ולא כל מעמד.

לדברי שר הביטחון, משה ארנס, אושרו כל הבקשות להארכת רישיונות ביקור שהוגשו מאז הדיון בبن"צ.¹³

מאז אוגוסט 1991 קיבלו כמה עשרות נשים הנשואות לתושבי הגדה המערבית הודעות מהמיןhal האזרחי, המורות להן לעזוב את השטחים ע"מ יlidhan. בירור של **בצלם** והאゴודה **לזכויות האזרח** העלה שאין מדובר במקרים אחדים אלא ב萌מה לגרש מהשטחים את כל מי שישוה באיזור באופן 'בלתי-חוקי'. רשותות הביטחון מנמקות מגמה זו, העומדת בסתריה להזדעת המדינה בונג"ץ, בכך שההסדר עלייו נמסר לבג"ץ איינו חל על נשים שנישאו והחלו שהיינן באיזור לאחר הבג"ץ, דהיינו לאחר יוני 1990.

המועד להגנת הפרט הגיש עתרות לבג"ץ בשם עשרות משפחות שהצטו לעזוב את השטחים. גם האゴודה **לזכויות האזרח** חידה את עתרתה מינוי 1991. עד מועד כתיבת שורות אלה טרם נידונו העתירות בבית-המשפט.

גשר אלנבי (צילום: יורם להמן)

ד. זכויות אדם לתושבות במדינה של בן זוג¹⁵

זכותו של אדם להקים משפחה וזכותם של בני זוג וילדיים לחיות בצוותא היא זכות יסוד בכל חברה. ההחלטה הבין-לאומית בדבר זכויות האדם (1948) מגדירה את המשפחה כ"יחידה הקיבוצית הטבעית והסוציאלית של החברה", וקובעת כי "היא זכאית להגנה על-ידי החברה והמדינה".¹⁵ תפיסה זו מתקפת היבט גם במסורת ישראל. בספר בראשית נאמר: "על בן יזוב איש את אביו ואת אימו ודבק באשתו והוא לבשר אחד" (בראשית ב', כד).

גם האמנויות שענינן שטחים המוחזקים בתפיסה לחומרת מדיניות את קדושת המשפחה ואת החשיבות העליונה שבסמירה על שלמותה: סעיף 46 באמנת האג (1907) קובע כי "יש לכבד את כבוד המשפחה וזכויותיה". לפי סעיף 27 באמנת גינוי הריבית (1949), תושבי השטח הכבוש זכאים בכל הנسبות ליחס של דרך-ארץ לגופם, לכבודם, לזכויותיהם המשפחתיות, לאמונות ולפולחנם, לנימוסיהם ולמנהגיהם".

גירוש אשה עם ילדיה משמעו למעשה הפרדת הילדים מביהם. על פי המשפט הבין-לאומי אין להפריד ילד מהוריו בגין רצונו.¹⁶

זכות בני זוג לקיים משפחה, גם כאשר אחד מבני הזוג הוא נתין זר, מוגשתת הלהה למשעה מרבית מדינות העולם, כולל מדינות בהן חלה מדיניות נוקשה בנוגע ההגירה אליהן. בן הזוג הזר זוכה למעמד אזרחות או תושבות קבוע באופן אוטומטי או לאחר מכן מסטר תנאים פרוצדורליים. כך המצב בארצות-הברית ובהרבה מדינות מערב אירופה, וכן גם בישראל. רוק השבות, המקנה זכota לכל יהודי לעלות לישראל, חל גם על מי שאינו יהודי אם הוא בן זוגו, בנו או נכדו של יהודי.¹⁷

ה. מקרים לדוגמא

ג. משפחת קיטאני

עאיידה סאמי יאסין, ילידת מנהה פליטים בלבנון וחסורת אזרחות, נישהה בתחרילת שנות המשמעות לד"ר עבד אל-רחים רשמי קיטאני מהכפר נזלת עיסא שבנפת טול-כרם. לאחרונה קיבלה רשותן ביקור ב-1988 ומما שחו היא ושלושת ילדי בני הזוג (שאינם רשומים בתעודות הזהות של הבעל) באיזור, ללא רשותן.

ב-22 בנובמבר 1990 הוזמן ד"ר קיטאני למינימל האזרחי, שם אמר לו קצין המכונאה יקפטן מורייס' כי עליו לדאוג לכך שאשתו תאצא מהגדרה המערבית תוך יום, משום שאין לה רשותן שהייה. אם לא תעוזב האשה, נאמר לד"ר קיטאני, תגורש בכוח וייגרם נזק בבית הזוג.

ד"ר קיטאני נבהל ושלח מיד את אשתו ושלושת הילדים לירדן. יש להזכיר כי האם ושלושת הילדים אינם בעלי אזרחות של מדינה כלשהי וכפליטים יתacen שיינרו גם מירדן. במקביל פנה ד"ר קיטאני לעוז"ד יהושע שופמן מהאגודה לזכויות האזרח בישראל. עוז"ד שופמן פנה ליו"ץ המשפטי באיו"ש ומסר לו על היומה, העומדת בגין

להתחייבות הרשוויות בבריטניה. הועברה הוראה למשרדי המינהל האזרחי בטול-כרם, לבטל את הגירוש, אולם אותה שעה היו בני משפטו של ד"ר קיטאני כבר בירדן.

שבוע לאחר מכן בילה ד"ר קיטאני שלושה ימים במשרדי המינהל האזרחי בטול-כרם, בניסיון להשיג רשות כניסה עבור בני משפטו. לבסוף ניתן לו רשות כניסה על-שם אשתו ונאמר לו, לדברייו, שכוחו של הרשות יפה גם עבור שלושת הילדים. ואולם, כאשר הגיעו האשה והילדים לשער ב-12.12.90 וביקשו להיכנס לגדר, נמנעה מהם הכניסה ונאמר לד"ר קיטאני שעליו להציג רשות כניסה גם עברו כל אחד מילדיו.

ב-17.12.90, בעקבות התערבות **בצלם**, קיבל ד"ר קיטאני רשות כניסה עבור אשתו וילדיים והם חזרו לביתם. הרשות שהתקבלה היה בתוקף עד 17.1.91. המשפחה לא פנתה לחדרו.

בתחילת אוגוסט 91' זומן ד"ר קיטאני שוב למשרדי המינהל האזרחי בא-תיל. ושוב נאמר לו כי על אשתו לעזוב את הארץ תוך 24 שעות.

לחזרת, 6.8.91, יצאו האשה והילדים לירדן. מיד לאחר שליווה אותם אל הגשר, שב והתיעצב הד"ר קיטאני במטה בא-תיל, וביקש רשות כניסה עבור אשתו. נאמר לו כי עליו לחתוך שישה חודשיים. ד"ר קיטאני הסביר כי אשתו חסרת אזרחות וכי ייתכן שיגרשוה גם מירדן, ונענה כי יוכל לבוא לאחר חודש.

ב-21.8.91, בעקבות פנייה **בצלם** והאגודה לזכויות האזרח, קיבל ד"ר קיטאני רשות כניסה בикור עבור אשתו וילדיו.

2. משפטת סלים

עדותו של אבראהים מוחמד סלים סלים, תושב מחנה הפליטים נור שמס ליד טול-כרם: נולדתי ב-1959. אני נשוי משנת 1983 לנא מוחמד עבדולחים ابو דגינה ולנו 4 ילדים. בתאריך 4.6.91 נכנסת אשתי ארצה בתוקף רשות כניסה ל-90 ימים שהיא ברשותה.

בתאריך 5.8.91 פנה אליו מוכתר מחנה הפליטים ואמר לי כי זומנתי על ידי קפטן ראייק במטה.

ב-7.8.91 פנייתו לקפטן ראייק במינהל. הוא שאל אותו מדוע אשתי שואה שהיא לא חוקית בארץ. טענתי כי אשתי קיבלת מקודמו של קפטן ראייק אישור לאחוז משפחות, וכעת נמצא נמצאה הדבר בשלבי סיום במינהל האזרחי בבית-אל. קפטן ראייק טען שאשתיי צריכה לעזוב מיד את הארץ. בשלב זה נכנסה אשתי עם בנו התינוק לחדר וכשהיא מראה לו את רישונה, התהננה בפני קפטן ראייק מחדש. הוא נענה בבקשתה וחתם בגב הרשות להארכتو לתקופה של שישה חודשים.

יצאתי מהminaל וכשהיינו במרחך של 200 מטר ממנו, קראו לנו מבניין המינהל להזoor חוזרת לקפטן ראייק. הוא אמר שכרגע קיבל שירות טלפון ועל אשתי לעזוב תוך שבוע ימים את הארץ. הוא ל脍 את רשותו ומחק את החותמת החדשה. מאז שנות 83'ghostי ארבע בקשות לאיחוד משפחות (האחרונה בשנת 90') וכל בקשותי נdro.

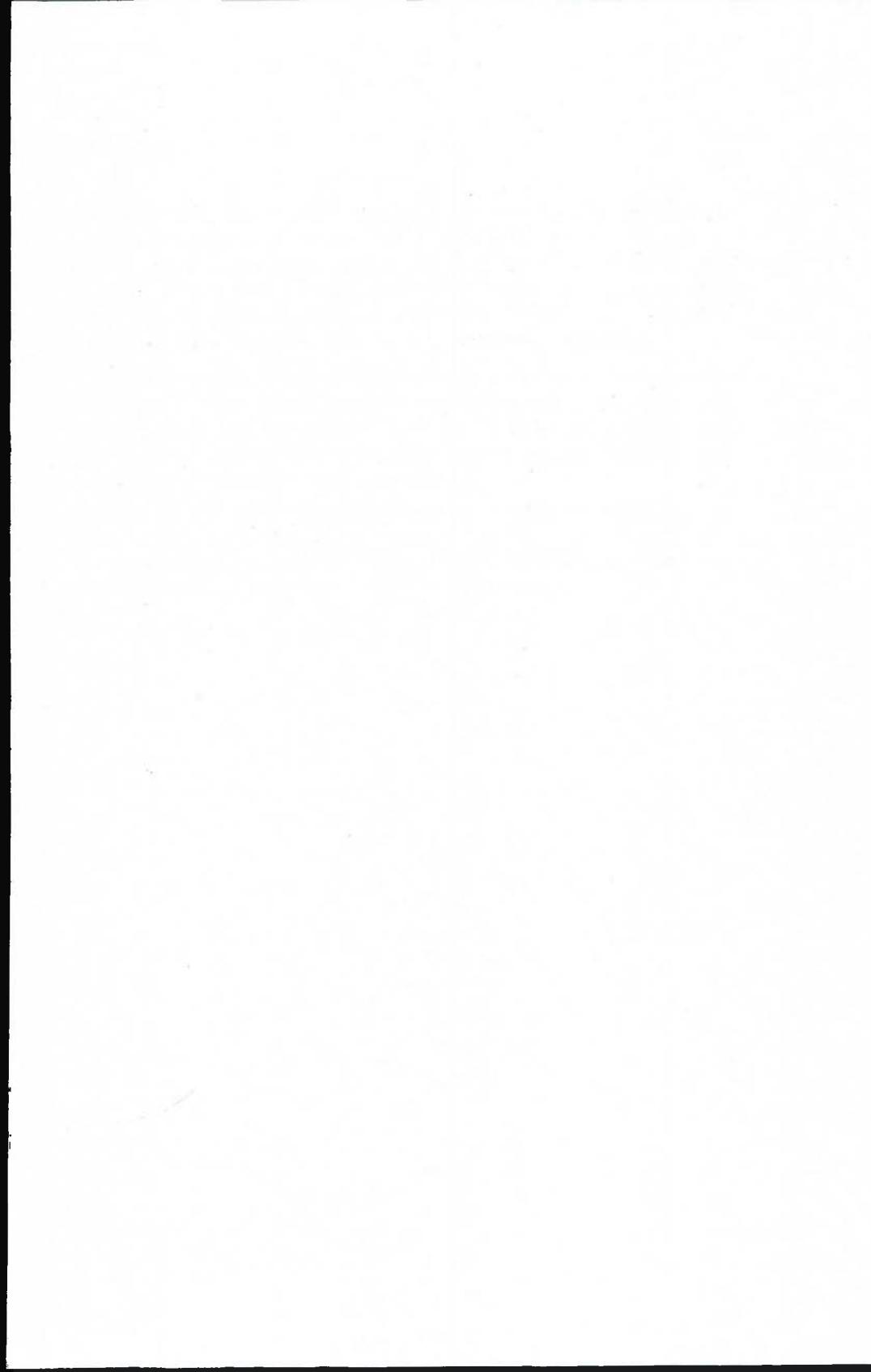
ב-3.9.91, בעקבות פנייה **בצלם** והאגודה לזכויות האזרח, הוארך רשות הביקור של רנא סלים בשישה חודשים.

ו. סיכום

שנה לאחר הדיוון בבג"ץ, נראה שהמדיניות החדשה אינה עומדת ב מבחן המציאות ומעמדן של המשפחות מעורפל ככלותם: מספר רב של נשים וילדים בשטחים מושללים מעמד חוקי - אין להם תעודות-זיהות, הילדים אינם רשומים בתעודות הוריהם, ואין להם כל זכויות וערכיות. ואכן, המשפחות האלה חיות בחשש תמידי מפני פגיעה בהן ואף מפני גירוש. רבות מהן הגיעו בעבר בקשות לאיחוד משפחות ובקשרותיהן נדחו שוב ושוב. כיים, לאחר שאין בידיהם רשות תקף הן חושות להגיש בקשה נוספת.

אלו מהנשים שעומדות בתנאי הרישונות יוצאות עם ילדיהן לירדן בכל פעם שפג תוקף רישוןן ואין יודעת מתי ואם בכלל וורשו לשוב. הילדים מופרדים מאבותיהם ובשל הנזדים הרבים אינם יכולים להשתלב בכתבי-הספר. משפחות אחרות, שאין יכולות לעמוד בהוצאה הכספייה הגבוהה של הארכת הרישונות שוב ושוב, לא האריכו אותן וחיוות בחרדה מתמדת שמא ייתפסו ויגורשו בכוח.

במצב זה של אי-ודאות ואי-חוקיות' חיים נראיה אלף בני משפחות בשטחים ולא רק הנשים המגורשות שהורשו לחזור. כך מתקדים לו, כמעט באין יודע, תחום אפור נוסף תחת השלטון הצבאי בשטחים, שהוא קרכע נואה, בכוח ובפוגע, לפגיעות קשות באחת מזכויות היסוד של האדם: להקים לו משפחה ולהיות עמה בצוותא.

אפליה בתכנון ובפיקוח על הבניה¹¹⁸

על-פי הערכת מהנדסים פלסטינים, ניצבים כיום בגדרה המערבית כ-13,000 בתיים שבנו פלסטינים ללא היתר, ובهم חיים כ-80,000 איש.

הנתונים מראים כי הרשותות מרבות להרשות בתיים שנבנו ללא היתר ובה בעת ממעותם במטען רשיונות בניה לפלאטינים תושבי השטחים. היקף הרשיונות הניתנים נموך בהרבה מצורכי האוכלוסייה הגדלה. מצב זה חריף במיוחד באיזורי הכפריים בגדרה המערבית והחריף עוד יותר מאז תחילת האינתיפאדה.

למעלה מהשני-שלישים מהקרעקות בגדרה המערבית אסרו לבנייה לתושבים הפלסטיים. הגידול באוכלוסייה הרכבתית יוצר שנתי של בין 2,300 ל-2,900 בתים חדשים. ואולם מספר רשיונות הבניה שהוציאה המרחת ירד מכך-אלפים לשנה ב-1979/80 לכ-1,600 ב-1985/86 וכ-400 ב-1988/89.

לעומת זאת עלה מספר הבתיים שהרשו השלטונות בשל העדר רשיון מעורב בזדמנות כל שנה עד אמצע שנות ה-80 לכ-305 ב-1988, 431 ב-1989 ו-361 בין ינואר 1990 לסתמבר 1991¹¹⁹.

רשויות התכנון והבנייה געוudo לתכנן תוכניות שתאפשרנה בנייה מסודרת; לספק לפונים מידע שידריך אותם לבנות חוק; לבדוק תוכניות בנייה המוגשות אליהן לאור דרישות החוק וצורכי האוכלוסייה; ולוחדא שהבנייה אכן מתבצעת חוק.

ואולם, מבדיקת **בצלם** לגבי פועלות הרשות באזור הרכבי בגדרה המערבית עולה, שתהיליך קבלת רישיון בנייה הוא ממושך ומסורבל ולמעטה משני-שלישים מהבקשות נדחות.

השיקולים התכנוניים של לשכת התכנון המרכזית והגופים הכספיים לה אופפים חשאות. מידע בסיסי חיווני לתכנון הבניה אין נמסר לפונים. חוותות תמורה זו הטעאה גם בכך שרשות צה"ל אליהן פנה **בצלם** סיפקו, שלא כדרךן, התנצלויות וגמרומים במקומות מידע.

רשויות התכנון והבנייה בגדרה המערבית מנצלות את הסמכויות המפליגות שהעניקו להן הצווים הצבאים, אשר שללו בוין היתר מהתושבים המקומיים את יכולתם בוגרים הממוניים על תכנון הבניה ובittelו את ערכאת העיר, שהיו קיימים בחוק הירדן.

לעומת זאת, בהתחנוליות הישראלית מוקצת קריקות מדינה לשימוש המותיישבים, תוכנו ואושרו תוכניות מיתאר, מעצמות מקומיות הוסמכו בזענות בנייה ונמצאו דרכיהם לטפל בתופעה הנפוצה של בנייה בלתי חוקית מבלי להשתמש בהריסת בתים. במלים אחרות, קיימת אפליה גלויה וברורה בין שתי האוכלוסיות.

בחיות ההתחנוליות מצויות באותו שטח ונתונות למרותם של אותה מועצת תכנון, אותן חוקים ואותם צוים, יש מקום להשוות מצב התכנון והבנייה בשתי האוכלוסיות. השוואה כזו מגלה הבדלים מהותיים.

בשימוש בקרקע: שטחים נרחבים ביותר שהיו או הפכו בתוקף צוים לאדמות מדינה, ואך שטחים שהכבה תפס לצרכיו (כגון בקריות-ארבע), נמסרו לשימוש כמעט בלעדיו של המתנחים.

הנתת תכניות מיתאר: רק לכמה עשרות, מתוך למעלה מ-400 הכבישים בגדרה המערבית, יש תכניות מיתאר מאושרו. ברוב המקדים אלו תכניות שהוכנו בחיפזון, ללא התיעיות עם תושבי הכבישים ולא התחשבות בטרוכיהם.

לעומת זאת הוכנו, הופקו ואושרו תוכניות כללה לרוב התחנוליות הישראלית, כפריות כעירוניות. כך פטור המבוקש לבנות בהתחנוליות מהתמודדות עם רוב הביעות מולן ניצב שננו הפלסטיני, ודרך אל רשיון הבנייה ברורה, סודורה, מהירה וולה יותר לאין שיעור.

עדות בנייה מקומות: צו מס' 418 שהוציא המשלץ הצבאי בשנת 1971 פריך את עדות הבנייה המקומיות באזורי הכבישים בגדרה המערבית (בערים בגדרה המערבית יש ועדות מקומיות ובתו ישיizzוג לתושבים). לעומת זאת, הוסמכו המועצות המקומיות והאזוריות בהתחנוליות – גם כאן בתוקף צוים – כועדות מקומיות לתכנון ולבנייה. המבוקש לבנות בהתחנוליות פונה אפוא אל בני המוקדים המכירים את היישוב ושטובתו וטובתו תושביו ניצבת למול עיניהם, ואין הוא אלא לכתת רגליו במקומות זרים ולשתת וلتת עם אנשים זרים שטובתו וטובות כפרו אין בראש מעיניהם.

הטיפול בבנייה ללא היתר: דוחות מBroker המדינה מתוחוו ביקורת חריפה על בנייה ללא היתר בהתחנוליות בשטחים. למרות ביקורת זו לא נהרסו בתים שנבנו ללא היתר בהתחנוליות. להלן מספר דוגמאות:

המועצה האזורית בקעת הירדן: "על-פי המסמכים הווקמו בתחום המועצה תוספות בנייה ללא קבלת היתר מן הוועדה"¹²⁰

המועצה האזורית מטה בנימין, שומרון ועציון: "...עובדות הבנייה [בכל היישובים פרט לאחד] נעשו ללא קבלת רישיונות מוע吓得 התכנון והבנייה".¹²¹

המועצה המקומית אלפי מנשה: "עד לסיום הביקורת בסוף נובמבר 1983, לא קיבלו התוכניות תוקף על-פי החוק הנוהג ביהודה ושומרון והחל גם על התתיישבות היהודית. הבנייה ועובדות הפיתוח נעשו אפוא ללא היתר בנייה".¹²²

קריית-ארבע, עמנואל ומעלה אדומים: בכל אחת מאלה היה משרד השיכון מעורב יישות בדירותם ובגידוד מכירותם של מאות בתים שנבנו ללא היתר.¹²³

מה שמייחד את המקדים שליל ומכדי אחרים מהמקדים בכבישים הפלשטיינים (לבד ממערכות גורמים רשיימים בעיריות בנייה) היא העובדה שהרשויות השונות השיכלו למצוא פתרונות שמנעו את הצורך בהריסט בתים. בקריות-ארבע, למשל, הוציא מהנדס המועצה, בתוקף סמכות שהעניק לו המפקד הצבאי, צווי הרישה לבנים שנבנו ללא רישיון. בעקבות זאת נשללה מהם סמכות זו. בקריות-ארבע, במעלה אדומים וברוב התחנוליות האחרות אושרו כאמור, בשנים שלאחר הדברים הללו, תכניות מיתאר שלקחו בחשבון וננתנו אישור כדיעבד למאות ואפוי דירות שנבנו בעבר ללא היתר. הצורך בהריסט בתים בטל מאלו.

אב'ית מיסים²⁴

א. מבוא

מאו תחילת האינטיפאה נעשה שימוש במערכת המיסוי בשטחים אמצעי נוסף להגברת השליטה של ישראל בשטחים. ממשל יישראלי הקימה את המינהל האזרחי בצד המישל הצבאי כדי להציג את ההפרדה בין השלטון הצבאי, המבוסס על כוח, הרתעה והענשה, ובין הנהול האזרחי שnitnu להשתנות על רמה מסוימת של הסכמה ושיתוף פעולה. גביהת המיסים שיכת ابوון מובהק למידת האזרחי.

על-פי פסיקת בית המשפט העליון, הכוח לגבות מיסים הוא פיקודו שנמסר למפקד הצבאי, על-מנת שיעשה בו שימוש לטובתה ולרווחתה של האוכלוסייה המקומית ויממן את הוצאות ניהול השטח והחזקתו.

הנתונים מלמדים כי במהלך האינטיפאה הוגברה מאוד גביהת המיסים בשטחים.²⁵ מצב זה נוצר ללא ספק בשל השימוש שעשוות הרשות באמצעי אכיפה כגון מעצרם,²⁶ מיבצעי גביהה או הטלת שומות גבותות למטרות שאינן קשורות בגבייה.

המיבצעים לגבייה מיסים והצו המאפשר לרשות להנתן מתן שירותים לתושבים בתשלום מיסים נועד להפעיל לחץ על תושבי השטחים, ולדכא את מריה המיסים שהוא אחד מביטויי התקוממות. דברים מפורשים בעניין זה אמר שמואל גורן, ממתאם הפעולות בשטחים, בהתייחסו לפועלות שנעודו "להביא לציצרת קשר בין הפרט לשטחן": "לשם כך ערכנו את מבצעי המיסים, הנהנו את הטעסים בהם צרך כל אחד להוכיח שאינו חייב בתשלומים לרשות [...] החלפנו את רישיoli להוכיח המכוניות..."²⁷

אנו ספק שימוש באמצעי גביהה כאלה אינו עומד בעקרונות המשפט הישראלי. מרכדי ברקת, מנהל אגף המכס והບול, אמר לפני כשנתיים: "אם הייתה מנסה להפעיל בתחוםי הקו הירוק חלק מהאמצעים שהפעלתינו בשטחים לשם הגברת של גביהת מיסים, היו תולים אותו בכיכר צו".²⁸

השימוש באמצעי גביהה מרחיקי לכת בשטחים זכה לביקורת גם בפסק-דין ראשון בסוגו, שבו קבע שופט בית-המשפט המחוזי בבאר-שבע, אליעזר ריבילין, כי "מדינת ישראל אחראית לפצצת תושב שטחים על פעולת אכיפה לגבייה מס שנעשתה ללא סמכות חוקית". פסק-דין ניתן במרץ 1990 בתשובה לתביעה שהגיש תושב חברון, אהרון מחמוד נاصر, שחנות ומחנסים השיככים לו נאטמו על-ידי חוקר המס בשנת 1984 בשל סירובו להירשם כעובד אצל שליטונות המס.

בפסק-דין קבע השופט ריבילין כי אטיות חנותו ומחנסיו של התובע לא הייתה בסמכותם של חוקר המס וכי יש לצאת מהנהה שהחוק ביו"ש נשא בתרמilio את רוח החוקה הישראלית בענייני אכיפת מס, ולא התכוון להעניק אמצעי אכיפה כה קיצוניים בידי הרשות".

ב. ההייבט המשפטי

עם כינון המימישל הצבאי בגדה המערבית וברצועת עזה ב-1967, הועברו לידיו כל סמכויות השלטון הקודם. פعلاה זו היא מעקרונות המשפט הבין-לאומי ומטרת להבטיח את סדרותם ותקינותם של חii התושבים בשיטה המוחזק על-ידי כוח כובש. המשפט הבין-לאומי (סעיפים 42-55 לתקנות האג, 1907) ובמיוחד דין המלחמה הנוגעים לימיוסי מספקים הנחיות כליליות בלבד. כל השאר נתן לשיקול דעתו של השלטון.

פסקי-הדין של בית המשפט העליון קבעו כי הכיבוש הישראלי ארוך יותר מכל כיבוש שחו ז מנשי עקרונות המשפט הבין-לאומי, ועל-כן רשיי מפקד כוחות צה"ל באיזור לשנות חוקים מקומיים כדי להתאים את המשפט לתנאי החיים המשתנים באורח יסודי בתקופה זמן ארוכה כל כך, בתנאי שהשינויים שייעשו בחוק המקומי יהיו לטובתה ולרווחתה של האוכלוסייה המקומית. כמו כן, הבדיקה והתוור בבית המשפט העליון הلتת מס ערך מסויף משום הצורך להשוו את המערכת הכלכלית בשטחים לזו הנהוגה בישראל.

המשמעותיים העיקריים בגדה המערבית וברצועת עזה: מס הכנסה; מס חינוך (בגדה בלבד); מס קרקע באיזורי כפרים (בגדה בלבד); מס קרקע באיזורי עירוניים (בגדה בלבד); מס כלו נוסף (מקביל למע"מ); מס נסיבות (חל מכוח החוק הישראלי לנבי היוצאים מנמלים ישראליים); מס בולים; היטלים: היטל על נכסים ושירותים מזובאים (על-פי החוק הישראלי), היטל מיוחד על רכב, אורות: האגרות העקריות הן – רישי עסק, ביטוח בריאות, אגרות מעבר בשערי היידן ומטוף רפיה, הפתקת רישיונות (כגון רשיון נהיגה).

בגדה המערבית חל חוק מס הכנסה היידני 1964. ברצועת עזה חלה פקודת מס הכנסה מ-1947. במשך שנות הכיבוש החלה ישראל פקודת מס הכנסה בגדה המערבית וברצועת עזה. מרביתם קשורים בתיקון שעריו הריבית, הצמדת חוותות, ותקנות בדבר גביה. כל אלה נעשים באמצעות צוים ותקנות שכמעט לא הופעלו. למעשה הניח המימישל לתושבי השטחים לנוהג כמנהגם ובכך נמנע מכפיפות נורמות פיסකליות בלתי מקובלות על אוכלוסיית האיזור הכבוש, אשר הוא, ככובש, לא קיבל מנדט לעשות לחינוכה הפסיקאלי.

ב-1976, עם החלת חוק מס ערך מסויף בישראל, החול החוק גם בשטחים בצדתו תקנות וצו שנקראו 'מס כלו נוסף' (מב"מ) כיון שכרכו אותם מס הבלו שהיה קיים כבר לפני החוק היידני. ב-1981, כאשר ביקש לאכוף את החוק ביתר תקיפות, נקבעו העיסוקים בשטחים לנהל ספרים ולהגיש דוחות. באותה שנה עתרו טמונה תושבי השטחים – ארבעה מרצעת עזה וארבעה מוגדרת המערבית – לבג"ץ בענין זה, וניתן פסק-דין ארוך ומנווק, שנודע כבג"ץ ابو-יעטה, בו דחה מי שהיה מללא-מקום נשיא בית המשפט העליון, מאיר שמנר, את העתירה בדבר אי-חוקיות מס כלו נוסף שהוטל בשטחים. לפ- פסק-דין ניתן להחיל מיסים חדשים בשטחים כבושים על-פי כללי המשפט הבין-לאומי כאשר הדבר דרוי לשם שמירת החיים והסדר הציבוריים באותו שטחים. מרבית השינויים במיסוי לא יושמו עד תחילת האינתיפאדה.

כיון ש מרבית הנישומים בשטחים אינם מנהלים ספרים, נערכת להם שומה לפי מיטב

השיפיטה הן לגבי מס הכנסת והן לגבי מב"מ. זהו תהליך המבוסס על משא ומתן בין הנישום לפקיד ומשייר את קביעת השומה בידי פקיד השומה. לאחר שלא ניתן לקבוע עובדות כחויתן, הפכה קביעת השומה למיקוח בין הנישום לשלוונות. עצם טיבר של מיקוח כזה מוסיף כוח לרשות. מעין בחומר המציגר אי-אפשר שלא להתרשם כי באמצעות המיקוח הזה מופעל על הנישומים לחץ על-מנת להשיג מטרות שאין להן שום קשר לנכונותם.

ג. המצב מאז תחילת האינטיפאדה

בתחילת האינטיפאדה, עם התפתחות הקולקטיוית של פקידים מקומיים במיניהל האזרחי, התמוטטה מערכת הגביה וכדי להקימה מחדש מחד גויסו עובדים ישראלים, רובם נעדרי הכשרה וניסיון, המפעלים שיטות נבייה אלימות, המЛОות בלחש ואימויים. יש להם מגע ומשא עם תושבים שהכנסותיהם ירדו במידה ניכרת, שלא נגנו לנחל ספרים ובוואדי אין מתכוונים לנחל ספריםCut; ובטים מהם מקיימים מרוי מיסים מאז התקוממות, וחלקם מפחים לשלהם מיסים מחש מעשי תגמול מצד עדות הלהם. על עובדים אלה מוטל, כאמור, לאכוף צוים שלא עשו בהם שימוש בעבר וצווים חדשים. נציגים שניים מבני הצוים החדשניים שהוחלו, וזאת בשל חשיבותם:

ב-17 בדצמבר 1988 הוציא צו 1262 בדבר גביית מיסים (סכוםות עוזר) ולפיו מותנה מתן רישיונות ושירותים בתשלום מיסים. צו זה וצוות היישום שלו פורטו בהמשך.

ב-17 באוגוסט 1988 הוצאה צו 1249 בדבר היטל מיוחד על רכב על-פי שוויו, שנת הייצור וכו'. צו זה זיכה בשטחים לכינוי "זוק האינטיפאדה", ולפי אחד מסעיפויו (א') ראש כל שוטר או חיל המוסמך לכך להחרים רכב אם הוא חדש שבעל הרכב לא שילם את היטל.

ד. תשלום מס כתנאי לממן שירות

לפי צו 1262 מדצמבר 1988 (סכוםות עוזר) (הוראת שעה):

מי שהוסמך ליתן רישיון או שירות על-פי הוראת הדין או תחיקת הביטחון המנוויים בתוספת רשאי לה坦נות את מתן השירות או הרישיון, לרבות חידשו, בהמצאות ראייה כי המבוקש עשה את הפעולות המוטלות עליו על-פי כל חוק מס, שלם את המס שהוא חייב באותו מועד.

צו זה תופס לגבי 23 נושאים וחל, למעשה, כמעט על כל תחומי החיים של תושבי השטחים.

כך בא לעולם תהליך ביורוקרטי ממושך ומסורבל גם כשהוא מתנהל כסדרו: מילוי הטופס הזה מצריך במידה מסוימת במשדרי הרשותות השונות. אם מתגלמים דברים שאיןם כסדרם — והם אכן מתגלמים שוב ושוב — נעצר התהליך כולו. במקרה הטוב האיש אינו מקבל את השירות. במקרה הפחות טוב מביאה הפניה לשורת תוכאות נוספת שלילת אפשרות התנועה של האיש ופגיעה במקורו הכספי שלו.

הוראת צו 1262 מעניקה לרשות סמכויות מינימליות ורחבות ביותר. הוראה שכזו לא הייתה

עומדת בעקרונות המשפט הישראלי. החוק בישראל מטיל על האזרה חובות והליכים, שעליו לעמוד בהם על-מנת לקבל את השירות והרשות. כך למשל תושב הרוצה בראשון הניגה חייב לעמוד בבדיקות יכולת ולשלם אגרות מתאימות, והשלטון חייב להעניק לו את הרשות.

צו זה שובר את מערכת הזכויות והחובות הללו כיון שהוא מנחת עליהם 'חובת עלי' לתשלום מיסים, שכוכחה לשול מ אדם את זכויותיו על-אף שミלא את כל חובותיו הרלוונטיות. סמכיות קיוניות אלה באות בנוסח למנגנון אכיפה וגביה הקאים בחוק המיסוי. מצב חד צדי זה מאפשר שלילה לא הוגנת של מתן שירותים ורשויות ומונע סמכויות בבייה חריפות במילוי.

בנסיבות אלה, כאשר אין דיאלוג בין התושב לרשויות, נעשה שימוש רב בימთוכים' תמורה תשולם, ספק אם ההליך עולה בקנה אחד עם המשפט הבין-לאומי משום שאינו מודך מטעמי ביטחון וווחות האוכלוסייה, ואנו בו משומ השוואת תנאים כלכליים לישראל אשר בה אמורים אלה אינן נהגים ונראה שאף אינם חוקיים.

2. **פעולות שאין חוקיות לפ"י צו 2262**

אם הצו הכוון מתן רשותות בתשלום מיסים, מאפשר לרשות סמכיות רחבות ביותר, הררי שלא פעם כוכחת הרשות מתן רשותות ותעודות בתשלום מיסים, גם אם הדבר אינו במסגרת החוק. בידי **בצלם** הctrero תלונות על התניית שירות בתשלום חובו של צד שלישי (לדוגמא, עיקוב יציאה לחו"ל של בן ב�ל חוב של אביו למס-הכנסה), ועל התניית מתן תעוזות בתשלום מיסים.

ילדים אחמד עבר אל-קרים עמאר, סטודנט מיריחו, ביקש מחדש את רשות הנהיגה שלו. שתו��פו פג-ב-15.4.91. הוא ה策יד ב"טופס טוילס" וחתחים את משטרת יריחו, בית משפט השלום, העירייה, מס ערך מסוים ומס רכוש. לקבלת החתימה האחורה פנה מר עמאר למס-הכנסה, שם קיבל אותו פקיד בשם אב. אב שאל אותו מה הוא עסוק. עמאר השיב שהוא סטודנט. הפקיד ביקש מסמכים המעידים על כך ועמאר הציג בפניו תעוזות סטודנט. הפקיד טען שתעודה זו אינה מספקת ודרש מסמכים נוספים: תעודה וציונים מכל שנת לימוד, בבית-הספר היסודי והתיכון. גם לאחר שטרח עמאר ואסף את כל המסמכים שנדרשו ממנה סירב הפקיד להחותם.

בצלם פנה לسان מותאם הפעולות בשטחים בבקשת בזוקה מהירה זה ומקרה נוסף שבו סירב אותו פקיד לחזור רשיון לתושב יריחו. בתשובה לפניה נמסר **בצלם** כי "ראש המינהל האזרחי ביהודה ושומרון הנהגה את נפת יריחו לתת פונה את האישורים הדורשים לצורך חידוש רשיון הנהיגה".

החרמת תעוזות זהות כדי לכפות על אנשים תשלום את מיסיהם, או בנין חוב של צד שלישי, הייתה לשוגרה מזו תחילת האנתרופאדה למורות שזאת פוליה בלתי חוקית.

החרמת תעוזות זהות בגין חוב של מיסים אינה חוקית לפי הظוים עצם, ובוודאי שאינה חוקית כאשר היא נעשית בשל חובו של צד שלישי. בצו בדבר הוראות ביטחון נקבע במפורש באילו תנאים ומגבויות ניתן לקחת תעוזות זהות מדם, ובפירוש אסור לעשות זאת לצורך אכיפת תשלום מיסים.

בעקבות עתירה לבג"ץ של תושבי השטחים, שהוגשה באמצעות האגדה לזכויות

הՁ'ריה²⁹, הציג צה"ל צו הקובל את תנאי החרמת תעוזות הזהות. הצו הוציא ב-25.5.89 על-ידי פיקוד המרכז, אולם החרמת תעוזות הזהות, לרבות התניינית השבתן בתשלום מיסים, נמשכת בניגוד לפסק-הדין ובניגוד לצו שהצבא עצמו הוציא. זמן-מה לאחר שהונגה העתירה לבג"ץ בעניין החרמת תעוזות זהות, הוחל בחರמת רשותונות רכב בשל אי-תשלום מיסים. נס החרמה זאת נעשית בשיגורה ובהיקף גדול. לモטור לצין כי בישראל לא מופעלים ולא הופעלו מעולם אמצעים כאלה לנכויות מיסים.

3. מיבצעים מיוחדים

כל הפעולות שתוארו – החרמת תעוזת זהות ורשויות רכב, הטלת שומות, תפיסת ציוד ורכב ויקול רכוש – נעשות בזמן מיבצעים מיוחדים ובמחסומים. הפעולות אחוות זו בזו ומצטרפות למערך שוגר על תושב השטחים.

העימותים והחיכוכים בין חוליות המס והתושבים מתרכחים בעוצמה מוגברת בזמן פשיטות לצורך גביית מיסים שנערכות בעירות ובכפרים. פשיטות אלה מבוצעות בזמן עצר – נקל ניתן למצוא את האנשים – בדרך כלל במשך ימים, ויש להן כבר נסח קבוע: עובדי גביה ישראלים, מלויים כאמור בחויל צה"ל, פושטים על יישוב מסוים כדי לגבות מס-הכנסה או מב"מ. כלומר, להטיל שומות גבהתה בהדרד דו"ח, לרוץ עיקול מסויים לאלה שלא שילמו ולעצור נישומים לצורך חקירה.

דו"ח מבקר המדינה לשנת 1990 קבע כי החילימ המלווה את עובדי הגביה חרוגים בפועל מסמכיותיהם:

במסגרת המינהל האזרחי פועלים בנფות השונות אנשי צבא, שתפקידם לסייע לפקידים מס הכנסה הנפטאים בגביית המס. הסיווע אמר להיות בתחום ארונו מבצע הגביה ואבטחת הפקידים. אנשי הצבא אינם משתיכים לצוות העובדים של יחידת הקמ"ט [קצין המטה], ולפי הנחיות הייעץ המשפטី של האזרור אין בידיהם סמכות לנקט הליני גביה. מן המסתמכים עלה, כי היו מקרים, שבהם אנשי צבא קבעו לנישומים את השומה והוציאו בגינה הוראות תשלים. המינהל האזרחי הדיע לשדר מבקר המדינה, כי קיים כנסים ופגישות בעובדה עם אנשי הצבא להבהיר המגבליות החלות עליהם במסגרת תפקידם. מן המסתמכים עלה, כי למורת פועלות ההסבירה היו מקרים נוספים, שבהם חרגו אנשי הצבא מסמכיותיהם. מבקר המדינה מעירה, כי על המינהל האזרחי להגדיר ולהציג בירתר שtat לאנשי צבא אלה את סמכויותיהם, ולאסור עליהם להתערב בשיקולים מקצועיים, שאינם בתחום סמכותם.¹³⁰

מיבצע חסר תקדים לגביית מיסים נערך בעירה בית-סאchor בחודשים ספטמבר-אוקטובר 1989. במסגרת המיבצע, שנועד ללמד לך ולדא את מרוי המיסים של תושבי העירה, הוכז המוקם כسطح צבאי סגור, אין יצאה ואין בא מלבד עובדי הגביה והצבא. קווי הטלפון נותקו. עוצר הוטל משער עד שמונה למחזר בבוקר.

במשך המיבצע, שנמשך ארבעים ימים, נערכו בבית-סאchor למלחה משושים טוחרים. רבים מתושבי הכפר שלא נערכו זכו לביקורי חוליות המס, לעיקול רכושים ולעתים קרובות להתנהגות גסה. שווי הרוכש שעוקל בבית-סאchor נאמד בשלושה מיליון ש"ח.

במרץ 1990 נערך מיבצע לגביית מיסים בכפר בית-פורייק שבנפת שכם. ב-6.3.90 הוטל עוצר על הכפר. לפי עדויות שבידי **בצלם**, ביום החמיישי של העוצר, בשעה 13:00 בערך, הגיעו חיילים ברמקולים לכל בעלי החניות לצאת מabitיהם, לפתח את החניות ולשבת בתוכן עד שפקידי המיסים יגיעו. הגיעו החיילים שלא כולם באו, ריכזו את כל בעלי החניות בחצר בית-הספר, ואו הגיעו פקידי המיסים והחיילים לכל בעל חניתה, והכריחו אותו לפתח את החניות. בכל חנות קבעו אנשי המס שומות בסכומים שבין 10,000-1,500 ש"ח, לפי הערכותיהם ולפי הסורה שבחנות.

בזמן העוצר בתקופת מלחמת המפרץ נערכו מבצעים נרחבים לגביית מיסים בשטחים. לדברי תושבים הגיעו אנשי חוליות המס דזוקא בלילה.

ד. רפורמה במיסוי

בשלחי 1990 מינה שר הביטחון משה ארנס ועדה, בראשות פרופ' עזרא סדן, לבדיקת כלכלת השטחים. הוועדה הגישה שורה של המלצות ובראשית يول 1991 דוחה שהשר ארנס אישר, בהתאם להמלנות הוועדה, הפעלת רפורמה במיסוי בשטחים. דבר מתאים הפעולות בשטחים מסר לנו כי הרפורמה אמורה להיכנס לתוקף ב-1 בינואר 1992 ועיקרייה:

- * ביטול מדרגת מס של 55%.
- * קביעת שכר מינימום לצורך תשלומי מיסים (כלומר, סך מס).
- * הפחיתה מספר מדרגות המס מ-11 ל-5.
- * שינוי מדרגות המס.

בשפטember 1991 בוצע שלב א' ברפורמה: יידכנו מדרגות המס בעשרות אחוז.

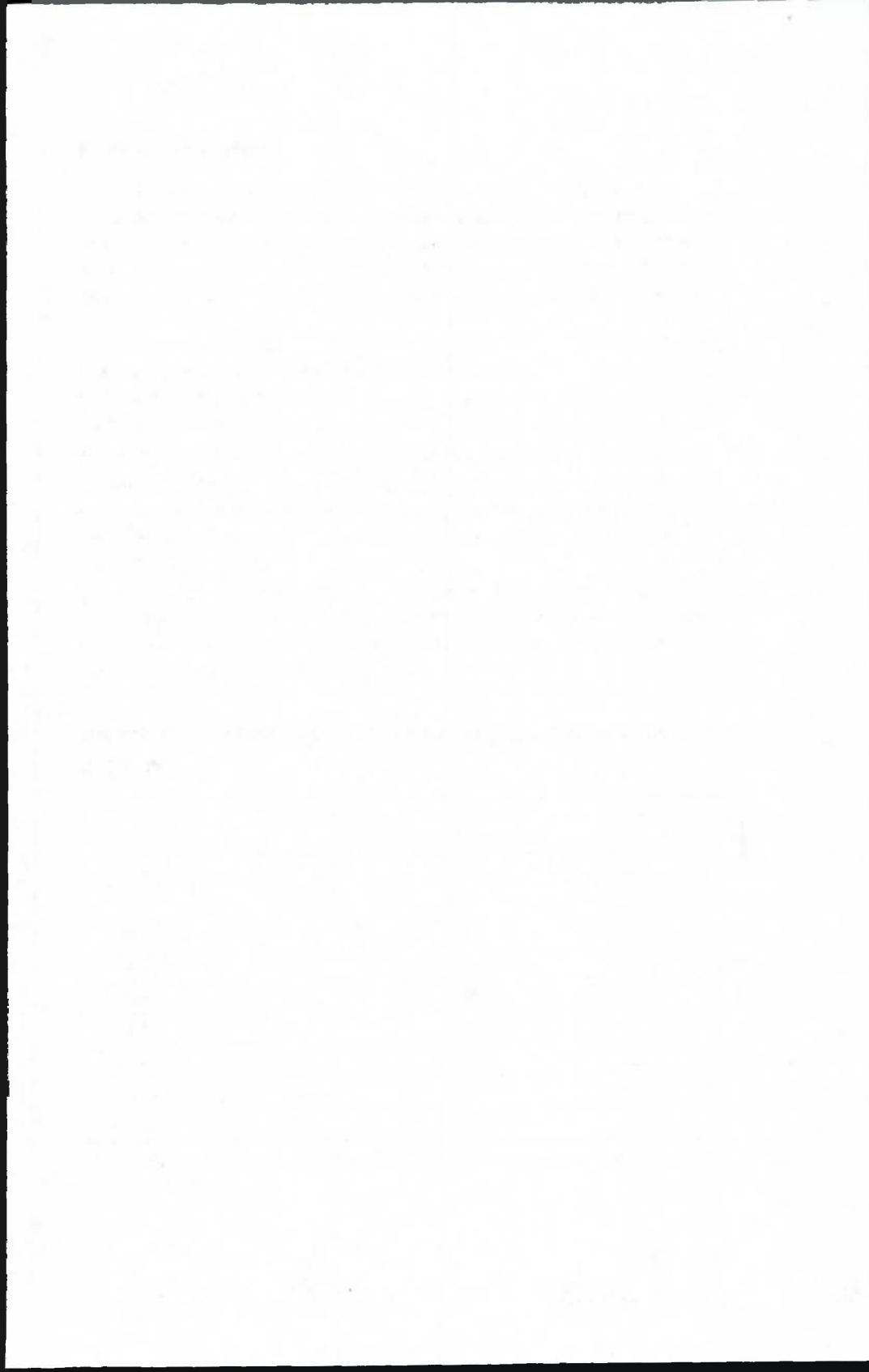
מבדיקה של **בצלם** עולה שצדדים אלה אכן יビאו להקלת מסויימת במיסוי המוטל על תושבי השטחים אולם תיימשך האפליה ביןיהם לבין אזרח ישראל. כך, בעוד שאזרחי ישאל אינםশלמים מס עד לגובה של 2,480 ש"ח סך המס של תושבי השטחים הוא 600 ש"ח.

משרד מטות הפעולות בשטחים נמסר לנו שעיל-פי מדרגות המס החדשות תהיה משפחה ממוצעת בשטחים, המונה שבע נפשות, פטורה ממס עד 600 ש"ח לחודש שהוא מחיר סל מצריכים ממוצע למשפחה בשטחים. מובן שחישוב זה, לפי סל מצריכים, אינו משמש בסיס לשיטת המס בתוך ישראל.

מס הכנסה למפרנס עם שני ילדים שבן/בת זוגו אינו/ה עובד/ת

הכנסה חדשה	המס בישראל*	המס בשטחים (ספטember 1991) (ינואר 1992)	המס בשטחים (ינואר 1992)
0	2.5	-176	400
0	7.2	-176	500
5	12.6	-176	600
13	19.2	-176	700
21	28.0	-176	800
33	53.0	-176	1,000
122	196.4	-176	1,500
255	443.0	-152	1,970
1,117	2,174.0	+655	4,000

* הטבלה מביאה בחשבון את קיבוצאות הילדים, שמקורן במס-הכנסה, המשולמות בישראל דרך הביטוח הלאומי.

תגובה ראשונית של דובר צה"ל

התגובה של להלן, המתיחסת לטיעות הדו"ח, נמסרה **לכצלם על-ידי סרן אבטיל מרגלית** מען הטבורה בדבר צה"ל באוגוסט 1991.

זווית一般לי

כמו הדוחתי האחרים אשר פורסמו בעבר, גם הדוח השנתי המתרפס עתה ע"י ארנון "בעטל" לוקה במנגנות וחוchar פקיעיות. הדוח - לבד מהוינו זה צדי מסתמן לרוב על מנת לא-מדויק, בלתי-מדויק ולא-מלא.

לש המחות האמור לעיל, להלן התייחסותו לחלק מן הפרק שבדוח, ומתקח החדשה כי אי-התיחסותינו לחוקיו האחרים אינה מילאה על הסכמיינו לתמם.

1. פרק **חרוונים** (עמ' 21-12). התגובה המופיעים בחלק זה ברובם אינם מדוייקים: כך, לדוגמה, בעוד שבדוח מצינו כי מתחילה החתקומת עד ל-8-דצמבר 1990 נהגו כל תושבים, על פי המתונן שבדוח נציג, סוף ההרגלים בתקופה זאת בתקופת החתקומת ועד סוף דצמבר 1990, הוא הוא 62%.

גם התון המופיע בדוח ביחס למספר תושבי האחרים, אשר נהגו בדי פעילים בחתקומת (21% מהוגדים) אינם נכון, שכן בתקופה אליה מתיחס הדוח נהגו 346 איש.

2. פרק **ראשית בתים** (עמ' 26-24). כפי שכבר נאמר בעבר - בתגובה לדוח הקודם שפורסם על ידי ארנון "בעטל-הסמכת דרכם הרשות בתים ואוישום", נובעת מחלוקת שיקיק מודעות, התקפה באווויים דודר עקרונות הסדר הציבוריים, ובוגרת סכנות זו, מונחה גהיל על ידי עקרונות המשפט הבינלאומי ו/orו בשמירת הסדר הציבוריים במקומות.

כיב שכבר נזכר פעמים וברת, הרי שישווש בשאמען של אטיות בתים וירושותם ואשר בהזדמנויות רבות עבר ע"י בית המשפט הגדנה לפחות, בנסיבות מסוימות עיר ע"י ייצבל. כדוגמתו כך ניתן להזכיר את העונה בדרכו שוב שובי מוכרים הסוגיא אשר מועלם פעם ונפתח עיר ע"י ייצבל, אשר הינה ב�� הדריך וחזר אפקטיבות של אמצעי הרחיטה, ולגביה אמנים נסק כי אין לה על מה שתסתמן במשמעותו העובדתני.

לסיום של אמר כי אמצעי אטיות בתים וירושותם היו אמצעי הרחטה - עינשטיין, אשר היה חוקי - חן על פי המשפט התקן באווויים, והן על פי עקרונות המשפט הבינלאומי, אשר מועלם עיר ב�� הדריך ביצוע משפטו אשר הוטל עליו על פי עקרונות משפט זה, ומכל לחתולם מפנית חומרתו של האמצעי השלטוני.

3. פרק **מערכת מינהליים** (עמ' 55-57), נס בפועל אמצעי זה, פעולות רשות צה"ל לשימוש המשותן ו/orו ובהתאם בשתתח בתקופה של משפטם הבינלאומי אוו יורה ושומרן על שמיין כי דוח ברום המותחים בקשר זה לוחם שיש אוו יורה ושומרן לשער, והוריו באשותו לתקין, יצטטו בקרה לא מדויקת, והזאת מתקשרות ואינט מתקשרות אל נכן את אשר נאמר על זו לנציגו "בעטל".

4. פרק **בתיה המשפט הצבאיים בשטחים**: קידומיו וכלה המופיעים בקובציו בדוח, אכן שווה פרק זו, במשמעותו המקויה ובສילופיו. ספקה כי בפרק מהייתה רבתה ל"מטען" דוח ייצבל או אשר פורסם בנכבר 1989, וזאת מוביל בפרק בואהו יסדי האס"ם "מטען" אלה טעונים בדקתו לאחרו אוור החון הרוב שuber, ומזה מוביל לתגובה צה"ל לדוחה זה, אשר נמסרה לפני זמן דב.

בנוסף לכך יש לציין כי אין כל אמת בטענה המופיעה בחלק זה של הדוח, כלומר קיוס בקשר לתוארכות מעורע שלא בוגרות נגנו של העזיה. בקשר לכך יש לציין, כי במרקם אחדים (כמו במקורה הרואש הופיע בקשר זו ו/orו) חעוו ו/orו שלא ללבאי דרישת בית המשפט את עדותה היזה מיזגן, זאת ועוד: במספר לא מבוטל של מקרים בוור העוצר להודיע על רצונו להיות מיזגן, אף על היותו כבר מיזגן כל עצם מחלק דוחין לע הארכות המערער, כל ואות מגלי שטניות הפקיד ומסר יופר כוח כמחהיב. טבון, כי לא ניתן במרקם אלה לטעות טטוניות בתוי במשפט לממן לדון סיגנו כausal לא ירע אום חערו אמנים מיזגן על די עורך דין ואם כן מיזגן סיגנו. סביר הוא שבמקרים בהם יודיע חערו להיזגן מיזגן ורק בטעוד היזה, לא תהייה מזינה לאחראות מעורע רקטומה של כמה ימים, תוך שיטתה החעה לנגנוו, של עיצור, חרשי לדודש דין מוחדר בשאלת המערע. פרטן זה יוצר אי-זון ראיין בין העניין הציבורי מה, לבין עינוי ח aisle של העצמו מאריך.

נס הדברים המופיעים בדוח הנוגעים ל'עסקאות טער' אינם מדוייקים ואינם נסוניים, שיעור המודים

בашמה בבתי המשפט הצבאיים אינו עולה על 50% מכל הנאשימים ואין כל אמת בעינה שלפיו שפטים מפוארים לrixן על אילן מבוגנים שעוזרו כדי שיטים את משפטים בעסקת טיעון.

התיאור תגוע לעריות משפטים בנחל מזווע המופיע בדין הגז מטול ומטעה אף הוא. משפט מזווע אמר לחסתיתים תוך שבע ימים לעצם, ואנו כל שחר לטענה שלפיו לא מספקים הנאשימים למתן לעמם ציון. זאת עתה על פיה הנזהר והותיר את העוזר במושע על ידי בית-המשפט הביאו לערורים, נסורתם כויהיתם על העורירים אף בתהילך זה.

בנוסף למשתמע מן האמור לעיל, מן הראו לעצין כי רקע שבדוחה המתוייחס לתגבורים הפיסיים של בית-המשפט אינו לוקח כל ביחסון את השיפורים הרבים שבוצעו בהם בשתי הנסיבות: במליך תקופת זו ושובו באופן נרחב בתי-המשפט הצבאיים בכלל ובתי המשפט הצבאיים ברמאללה הוכר בדין, למי כאה ומחה הקמה סככה במקום. משפחות הנאשימים אין נאלצות להמתין עוד שבועות או ראות מוחרע עוזר לבתי המשפט והותיר המשפט העומדים אין דקוין; חדוד עורי הדין והמוחרע דיו לא יהונך ובולני טואורי כמי שאלע, ולארתונה והותיק נס לפמן ציבורו בחזרה וזה לשותם והסנוריהם העומדים נס מכתן צילום.

מן הראו לעצין, כי חסר הנسبות המורכבות והקשישים האוגניטיביים, בתי המשפט הצבאיים מבצעים זאת מלאותם החשובה על הצד הטוב בביתו. מאות ואלפי משפטים מתקינים תנוד שירה ווקפודה על זכויותיהם של הנאשימים.

5. פרק מתקני הכלילאה (עמ' 45-71). אין כל אמת בטענה לפיה יונס עזרו המוחזקים בתפקידם כטבקין כילא לתקופות של 90 ימים בלבד לראות עורך דין, הרה הנזורה היה אכן יונית הסמות בדין רשותה הצבאית למגע פגיעה עצור עם עורך דין לתקופה שעדר 90 ימים, לא היה בעינם והאותו מקרה שבס נתקשרות למגע פגיעה עצור עם עורך דין - דהיינו לא הויל איסור על פגישה כזו מעבר לתקופה הعلاה של 30 ימים.

באשר לטענות בעניין שימוש בכוח בחקירות, הרי שהנושאים כולו מונצחים בדיכויה עדיה בראשותן של אלו (AMIL) ודרדי - ועדיה שהוקמה בזאתם של צהיל מתקן נוטה הרכזה לעבר טענות באלה, אם אmons יכול כי אכן קיימות.

באשר לטענות המועלות בדין ביחס למתקני השהייה הרי שם הן אין נכונות, שכן בגין מוחלט לנען, גם עברו וגם כוים מופעל במתקנים אלה הנוהל בדבר מסירת החעה על מעור ומתקיימים ביחס לעדרי דין גם בהם. בקשר ההללי של מתקני הכלילאה שחייל יש לעצין כי מערכת הבטיחון עשויה באמצעות ריבים לשפר את מתנים ככל תינוי וליצור כך מושגים מסוימים ביותר מידי שנה. הקפפה של שמירה וכובוד בני הילאה נעעת מטרותם בחלוקתם כביכולת הילאה והקליטה בנסיבות תקופתית של עדיה המורוכבת מניגזים מפעצתם הבלתי הבאית, נציג חיל הרוואת ונציג משתראה נבאית, מצאי ועדיה ווועברדים שירות למסטכל ואילו והמלצותה בחנותו לעומק מוחך ממנה לתקן את כל הטען תקון והוא טעותם בטעון. לפחות ניתן להבעבון שהפרטים במתבן "יעוף" נאמר כי מחדש يول 1990 שיער שודדה בדין. לעומת זאת כל הגבלה והתקינה להרשותה סכמה תקינה בדין. לעומת זאת כל הגבלה והתקינה להרשותה. אין בו גס שהחוקה סככה לביקורי משפטות-וכאים או הגבלה על ביקורים - שב שלא מטען בדין.

6. פרק פגיעה במערכות חחינוך: אף פרק זה מבוסס על דוחה קהם אשר פרוסט על-ידי ארנון גיינסבלס' ובכלל חברון המכון לAnalytics ייחומאנאייד בעיתון. מן היראה להדגש כי החול מחודש אוגוסט 1990 הושפו האורוים הפלילי והרשות שקדמו למלחמת המארב, אורוים אשר היתה להם כמונו השלכה שיירה על הילכת לקיים משלכת ליתומים תקינה בתקופה זו.

7. פרק פירוד ואיחוד משפטיות (עמ' 95-100): מספר הטיעויות והעויות ניכר אף בחלק הזה של הדין. אין כל אמת בטענה או זוותה התקנקה החקיקה לאח"ר פרץ ההתקוממות, שע-פה מוגבל הרישום במרשם האובליטון שכוראים רק לילדי שלילו והורוים שלוחות תשבשים. התהונף הוא הוכח, שכן אותו תיכון ווקא הקה את הכתות להוציא מרשם האובליטון לילך, אך אס נטל מוחן לאורו, בשrok אימנו ותשבת האורו במידה גיגיל מתרחת לנויל ממש שנים. אין, איפוא, כל אמת בטענה המפועה בדין כאל "ambil מטוטן אנדר", כי מילא היו בשטחים כוים היבט, ככל סברה שווי, לא הוושע לשובי. בטוריות התקינות ליבורין, אפשרו לשלוט נחליל. עד היל ממעוד סיוט מלוחת ששייט חיים ממש את איזוחן של מאות משפטיות באורוים. יש להווטין, כי מניסינו אשר נעשה בחמוץ הדרוי, להשות בין הקרה של אחד משפטיות שהמלחמה הדרודה בינויהם, בין המקורה לתושבים ודים שהחכו לבני משפה על

תושבי האזור בעקבות כריתה קשורי תיתנו, תוך דיאט הכללים הקבועים בעין והורתה שהייתם באורו, רשות מוטעה ושנאי.

כל תושב האזור, אשר הותירה ציירתו מפקום משוב, מקבל אישור הרתקפה לשין שלוש שנים רצופות, בתום תקופה זו, רשאי הוא לבקש חארכת שיקוף או לשיש עפרם - כל פועל התקופה מרובה של שנה. משימותיו הדור היא ששה כי עיקרו גושב שארו שליטה עד ש שנים רצופות מוחץ למוקם משוב מוביל לחושש לאבד את תושבותו. אם בינו הארחת כדין, אף לאחר תקופת זו, לא נחשב האדם כדי שיכל לעמוד כמושב האזור, שכן בקשתו לשוב למוקם משוב נבנתת לפונה, ונס נמצע לא עתסקת מרכזוי למוקם אחר, מוארך תימר העיצה שכיבו יעש ועם חזרתו לאץ הוא ייחש כמושב לכל דבר מעניין.

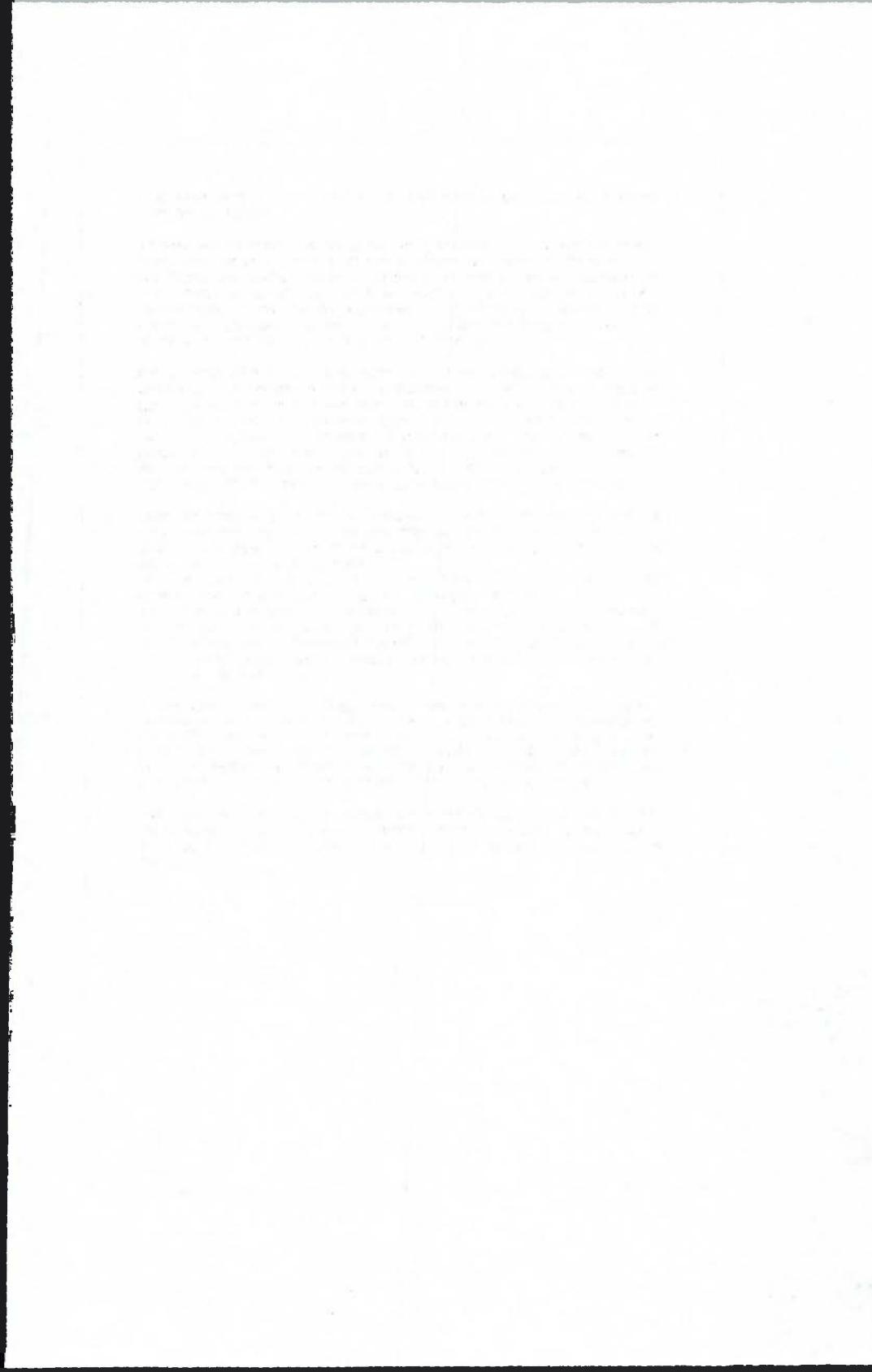
ג פרק אגלה בתקבון ובפקוד על הבניה ע"מ 101-103]: אף לבג פרק זה של הרוחה של דורות מכל וכל ואילו הטענות המוכחות למן החל מהנורא בושא: עד היום היה מושלם הנזון של כמה מה תומכיות נאה ואילו הטעות להנתן תומכיות לדור פה-היאור נeschota. עיוון, כי התומכיות הללו הן כל قول פרי יוזמות של ממיינל האזרחי. בתקבון ניינת הדעת על המכון פרשת מערת ייושובים לבקעתית דולם, מוקום, אפוא פרישת בשושה - והכל במתוקעיה של מדרת האכלסלאיה הנוראית והחויה במקם. סטיותם אחד לעלה, נתני טופוגרפיה והסתדרות והמבילות בשימושי קרען, יתר-על-כן, במושגות תוכניות המטה שברח חוכמן, נקבעו שטחי הבניה של הרכסים באופן שיש בהם כדי לנועת על גורם האקלסיה מעורר לדושע עתה ולעד עיט מספן.

באשר לטענה המופיעיה בדורות כאלו אישור תומכיות בהתיישבות הישראלית החשייר בידיעו את הבניה שעשויהם שם, של צגיון כדי לבדוק אותו הדבר ב证实ים והרכבים בהוראות, שלגביהם אישרו תומכיות מטהר אסמו לעיל, וכי גם בהם הוכחה רוטואקטיביות בניה בלילה וחווית שבצעעה בהם בכחיה תומכית המטהר.

יש לחשוף, בעיון זה, כי לא נגינה שעבדה ישמדע בטסי וווניג לתכנון הבניה אוiso נמסר אוונטיס, שכך אין כל אפשרות לקבל מיצע ספציפי בהתייחס להויז בלילה פרטני. אין בס כל כסיס ייומצאי הטעות דודית, כאשר תומכיות הבניה עללה מן התושבים הנקומיים את "ייזוגם בגופים חממוניים על המכון הבנייה", תושבים טקומיים מכתנים ברודות מקומותיים למכון ובניה, בועתת המשחה לירושי של מושעת התמונה העליזונית, בועתת לתמונן כריס ובורודות המשנה לתיכון מוקמי של מושעת המכון העליזונית, בועתת מוגהת כוודה מהויז לתיכון ולמבה למגרד המקומי באויש.

ה פרק גביה מיסים (עמ' 104-110): מתוך הכוורת של "פרקי מיסים שהינו אחד מביטויי החתוקומטיה", נבילה, ונונן "ביבלי" ד' לויינטהייל לשנתהות משללים טסיים, שאנונה לאיל השתמטות לשורה. למפעעה זו הם מיחסים אוויאים שקרו בעבר הרוחוק (כמו בעיון סיורו גונטו של מוחמד נאסר - חייב מס - החומרות דודית, אשר נוצע על ידי פקידיו המט בשנת 1984). לארו את, פסק אם שמעם כל שווה להתייחס ל"יומכאים" מפוארים בתקופת זה, שכן כאמור, תגונה ממפורטת כבר במסורה על ידי צהיל בטומן לפרסום וחווית, בשנת 1990.

ט סליקות גראה כי שוכן חחפיץ "בגלם" את החודמות לבודוק ולבחון בוגרת כנה ואובייקטיבית את מצב וכיווג האדם באורוים, והעודף למשיך בדרך השעויות, העיוותים וחשילופים, ובגישה חרדי-יעדית שהותה לעצמו, ועל כן יש רק לתצטער.

הערות

הקדמה

1. לאחר האירוע בהר הבית, בחודש אוקטובר 1990, פירסם **בצלם** תחקיר ראשון שהעלה שאלות קשות לגבי פעולות המשטרה באירוע. דו"ח ועדת זמיר – ועדת בדיקה של הממשלה – קבע שהמשטרה פעלה כשרה. לאחר מכן מונה שופט-חוקר (שופט בית-משפט השלום בירושלים, עוזא קמא), על-פי חוק חקירת נסיבות מוות, להזכיר את נסיבות מוותם של ההרוגים בהר-הבית.

בסיומה של החקירה החליט השופט שלא להמליץ על העמדזה לדין של המעורבים. מעדיות השוטרים שהופיעו בפני השופט كما עולה שביתור ממקרה אחד היה שימוש בשתק חם שלא במצב של סכנת חיים לירושה, כמו כן מסתבר כי היה ירי בנסיבות וורי בכווריו גומי מטווח קצר, באופן שפוץ או מסכן את החיים. בסיכומו של דבר התמונה שהצטיירה בפני השופט החוקר מאשרת במידה רבה את מסקנות החקירה הראשוני של **בצלם**.

פרק א'

2. נתוני אושאיצט פרס כוללים רק מקרי רצח שבhem ברור, לדעת סוכנות הידיעות, כי הרצח נחדר בשיתוף פעולה או בעבירות מסוימת. הנתונים אינם כוללים מקרים של רצח פלסטינים על-ידי פלסטינים, שלදעת אושאיצט פרס בוצעו על רקע אחר, כגון, בגיסוסים משפחתיים.

3. ראה בדו"ח זה, פרק י"ג.

4. המידע שבידי **בצלם** לגבי פלסטינים שנרגו בתחום מדינת ישראל הוא חלקי בלבד.

פרק ב'

5. הארץ, 9.12.90. וכן מכתבה של סרן אבטיל מרגלית מענף הסברה, דובר צה"ל, 5.11.91.

פרק ג'

6. הארץ, 21.6.90.

7. חלק מההתפרצויות כללו יותר מסווג פעולה אחד, משום לכך אין התאמה בין סך כל הנתונים בטבלה לבין המספר הכללי של ההתפרצויות.

8. הארץ, 24.3.90.

9. בג"ץ 91.477/91.

10. מכתבו של חיים ישראלי, ק/15326, 27.9.91.

11. ראה: **בצלם, איבוד משתמשות: אירוע הר-הבית – תחקיר ראשוני**, ע"מ 11; 25-26.

12. הארץ, 13.6.90-1.6.90.

- .13. ראה: **בצלם, איבוד עשתונות: אירועי הר-הבית – תחקיר ראשוני**, ע"מ 11, 26.
- .14. **ג'רusalem פוסט**, 18.11.90. דובר המשטרה הבהיר את הידיעה, אך אחד מעובדי בית-החולמים חזר ואישר אותה.

פרק ד'

15. לדוגמא: ב- 22.1.90 נא苍ט בית משפטו של יוסף נרדאווי בכר חבלה (נפת קליקיליה). נרדאווי היה מבוקש על-ידי כוחות הביטחון בעת האטימה ונهرג בחודש אפריל בעת שהcin מטען חבלה. ב- 26.2.90 נא苍ט בית משפטו של איימן מוחסין אל-רוזה, מנהיג חוליית יונש האדום בשכם, אשר נהרג מירי חיילים ב- 9.11.89.
16. ראה: **עמנואל רוזן, פחות פיצוצי בתים' מעריב**, 5.9.91.
17. ביקשנו מדבר צה"ל מידע לגבי מקדים בהם הומרה סנקציה חמורה בסנקציה חמורה פחות, אך נמסר לנו שאין אפשרות להעביר לנו את הנתונים כיון שמדובר בבדיקה תקיקים רבים.
18. מכתבה של סרן אבטל מרגלית, ענף הסברה, דובר צה"ל, מ- 29.8.91.
19. ב- 6.5.90 דן בג"ץ בעירה שהגישה עורכת-דין לאלה צמל נגד הריסת ביתו של עבד אל-רחים עביד, תושב עזה שהוואש בחרבות בוועדת הלו. בפסק-הדין (בג"ץ 802/89) קבע בית-המשפט כי המפקד הצבאי (אלוף הפיקוד) טעה בנסיבות חלק משמעותית של העובדות עליהן התבסס בהוצאה הפו. השופטים הורו לאלו הפיקוד לשוב ולבדוק את צו הריסה. עד למועד כתיבת שורות אלו לא נהרס הבית.
- ביוון 91' קיבל בג"ץ עתירה נגד הריסת בית, לאחר שהעותר הוכח כי החוד לא התגורר בביתו (ראה ע' (39)).
20. פרשנים משפטים טענו כי החלטה זו מהווה נסיגה מדאגה מהגמה הנוצרת לעיל, של העמדת סמכויות הרשות הצבאית לביקורת שיפוטית, ומבראת רתיעה של שופטי בית-המשפט העליון מהתערבות בשיקולי ביטחון. ראה: משה נגב, 'בדיוק עכשו שמר בחו"ל', **חדשנות**, 28.9.90; זאב סגל, 'יראה משיקולי ביטחוני', הארץ, 30.9.90.
21. ראה: משה ריינפלד, עחה דעתו של בג"ץ, הארץ, 21.10.90.
22. אריה שלו, **האנטיפאזה – הנסיבות, המאפיינים וההשלפות**, המרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה, אוניברסיטת תל-אביב, 1990. ע"מ 129-127.
23. **חדשנות**, 5.12.90.
24. בראיון לשבועון הירושלמי **כל העיר** מיום 2.11.90:
- הנוסח המלא של הדברים היה:
 [ש] האם לדעתך הריסת בתים היא אמצעי יעל להשלמת הסדר בשטחים?
 [ת] אני חשב שזה לא חשוב. מה שחשוב זה, שזה לא אנושי.
 [ש] בשנים האחרונות אישר הבג"ץ הריסת עשרות בתים בשטחים. האם לדעתך הוא טעה?
 [ת] אני מציע שאתה תסיק את המסקנה ממה שכבר אמרתי.

פרק ח'

- .25. דובר צה"ל, מכתב לבצלם, 18.11.90.
- .26. על המשמר 91, 17.7.91.
- .27. ראה ע' 43.
- .28. על מבצע גביהת המיסים בבית סחרור ראה: בצלם, מערכת המיסוי בגודה המערבית וברציפות עזה כמכשור לאכיפת השלטון בתקופת ההתקומות. פברואר 1990, ע"מ 24-29.
- .29. ראה ע' 134.
- .30. ראה: בצלם, **זכויות האדם בשטחים בתקופת מלחמת המפרץ**, דף מידע ינוואר-פברואר 1991, ע"מ 6-7.
- .31. בג"ץ 90/1113.

פרק י'

- .32. פרק זה מבוסס בין היתר על דברים שכתב עורך-דין דן סיימון לדוחו השנתי של בצלם לשנת 1989.
- .33. סוג זה מכונה 'מעצר בגין', בשל הקריאה ' בגין' שבה חוגגים החילילים גילוי של שם ברישימה.
- בעבר לא היו נהלים נאותים למחיקת שמות אנשים מהרשימות לאחר שפגה העילה המקורית למעצרם. אנשים שכבר נעצרו נעצרו שוב ושוב בטיעות והוחזקו בمعצר, לפחות ימים אחדים, עד שהתברר כי אינם מבוקשים עוד.
- בקבות טיפול משותף של האגודה לצוכיות הארץ, בצלם והמקד להגנת הפרט עודכנו הרשימות ונראה שגם תחילת 1990 מעודכנות רשימות המבוקשים באופן שוטף והמעערדים הימוטעים פסקו כמעט לחולוין.
- .34. ראה: בצלם, **חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה: התעללות, לחץ פיזי מתון, או עינויים?** מרץ 1991, ע' 40.
- .35. בעקבות פניות עורך-דין יהושע שופמן מהאגודה לצוכיות הארץ בישראל, הודיע הפרקליט הצבאי הראשי לשעבר, תא"ל אמנון סטרשנוב, ב-21.7.89, כי לאור המצב בשטחים החליט פורום ממשלתי להשווות את ביצוע המלצה זו למשך שנה. לגנ-21.7.89, 0464.
- ב- 15.4.91 הודיעה ראש לשכת הפט"ר לאגודה לצוכיות הארץ כי ועדת השרים לענייני ביטחון החליטה להשווות לשנה נוספת את ביצוע המליצה.
- .36. תגوبת דובר צה"ל לטירות דוח זה, אוגוסט 1991.
- .37. ראה בדוח זה, פרק ח'.
- .38. תשובה שר הביטחון משה ארנס לשאלתה מס' 2707, 18.1.91.
- .39. משרד מקרקם המדינה, דוח מס' 40, 1989/90, ע' 849.
- .40. בג"ץ 88/591.

40. ראה: בצלם, **חקירות פלסטינים בתקופת האינטיפאדה: התעללות, לחץ פיסי
מתוון, או עינויים?** מארס 1991.

.41. 2581/91. בג"ץ

פרק ז'

.42. סעיף 78 לאמנת גינויו הריבועית.

.43. הארץ, 21.12.90, וכן מכתבה של סרן אביטל מרגלית מענף הסברה, דובר צה"ל,
.10.11.91

.44. ראה בדי"ח זה, פרק ט'.

.45. כך השופט מ. לנDAO בבג"ץ 2/79, אל-אסעד נגד שר הפנים, פ"ד לד(1) 505, ע' 515.

.46. בג"ץ 253/88, סידייה ואוחי נגד שר הביטחון, פד"ג, מ"ב, חלק שלישי, ע' 801 וAILK.

.47. שם.

.48. חדשות, 14.11.90.

.49. הארץ, 27.11.90.

.50. הארץ, 7.6.91.

.51. בשיחה עם נציגי **בצלם**, 6.5.90.

.52. בג"ץ קבע בעמ"מ 2/88, 1 (פ"ד מ"ב 843) שמפקד צבאי יכול לסמוק על סיוכום
שערכו יוציאו ואין צורך שיקרא בעצמו כל אחד מקורות המידע.

.53. תמר פלב-שריק, "במבוק המוצר המינרלי", הארץ, 18.12.90.

פרק ח'

.54. הכו בדבר הוראות הביטחון (אייזור יהודה ושומרון) (מס' 378) התש"ל, 1970.

.55. על הדעות השונות בקשר למשמעות הקמת ערכאת הערוור, ברוך ברכחה, הארץ,
30.1.89; דרויש נاصر, **על המשמר**, 6.4.89; ומאמר מסכם של עוז פרנקל, ג'רושלם
פוסט, 7.4.89.

.56. **על המשמר**, 2.8.91.

.57. הארץ, 3.9.91.

.58. הנתונים עד דצמבר 1990 לפי הארץ, 21.12.90. הנתונים לגבי דצמבר 1990-אוקטוברober
1991 נמסרו לעורכת הדוח'ich על-ידי סרן אביטל מרגלית מדבר צה"ל, בשיחת טלפון
.25.11.91.

.59. **בצלם, מערכת השיפוט הצבאי בגזרה המערבית**, נובמבר 1989, ע' 29.

.60. בקשה שהוגשה בידי עורך-הדין וליד עסליה וענדאן ابو ליליה בבית-המשפט
הצבאי בגין (ב.ש. 106/90) בעניינים של ארבעה תושבי ג'ין-ב-9.12.90 לא נדונה
עד סוף 1990 וזאת כנראה משום שמדובר בשלושה מהעצירים טרם אוטר.

.60. **חדשות**, 11.10.91.

61. להלן שתי דוגמאות:

מעצרו של מחמוד אסמאעיל אל-באבא הוארך ברמאללה ב-30.9.90 בלי שהמשטרה או בית-המשפט יודיעו לעו"ד צמל על הדיון.

ב-30.10.20 קיים סאי'ל יהושע הלווי, נשיא בית-המשפט הצבאי בשכם, דיון בהארכת מעצרו של עומר סعيد עבד אל-כרים קדריה, שנעצר בחשוד בעבירות חבלנית עונית (תיק בימ"ש 90/8979). הדיון התקיים במתokin הכלילאה בפרעה, ללא נוכחות עורך-דין של העציר. להלן תאור הדיון בקשה, כפי שהוא מופיע בפרוטוקול הדיון:

1. דברי החשוד: יש לי עזיד ולידי עצליה מאמס אל-פחם.

2. דברי התובע: רצ"ב כ"א [כלומר: רצוף בזה כתב-אישום].

השופט החליט להאריך את מעצרו של קדריה עד תום ההליכים, ובבחירה נוספת ציווה להודיע על כך לעו"ד עצליה.

62. כך למשל בחקירה הנאשס בתיק מס' 1435/90 בתאריך 19.4.90 בבית-המשפט הצבאי בחברון, שאל הסניגור שאלת אחת והשופט שאלות.

63. ב-19.4.90 הווסכם על עסקאות טיעון בחשيمة מבין שישה התקיקים שנדונו באותו יום בבית-המשפט בחברון.

64. בתמונה ליעוץ המשפטי באירוע שעניינה מקרה מסווג זה כותב עורך-דין אנדרה רוזנטל ב-27.6.90 בין היתר: "אין זה ראוי לפעול בגיןוד להוראות סעיף (א) לחוק סדר הדין הפלילי, למורת שהוא לא חל בשתומים. כבר נפסק על-ידי בית-המשפט העליון לא פעם, כי כאשר קיימים חסר בتحقית הביטחון אפשר לפנות לחוק הישראלי כדי למלאו". בתשובה כתוב סרן אבניום שרון, עיוור היועץ, ב-16.7.90: "לאחר בירור מצאנו כי התקיק הועבר לנשיא בית המשפט ועל כן לא נוכל להתערבות בנדון. המלצהנו כי תפנה לנשיא בית המשפט באזרו... על מנת庶יבר את סיבות העברה וישקול את העברת התקיק בחזרה לרמאללה". [הדגשה שלנו].

65. בתשובה לשאלתא שהגיש ח"כ לובה אליאב בעקבות דוח בצלם אמר שר הביטחון ב-22.6.90 כי "התנאים הפיזיים בבית-המשפט ברמאללה שפכו ללא הিירכה בשנה האחרונה".

66. עורך-דין שלמה לcker התרלונג בפני תאיל אורוי שוהם, נשיא בית-המשפט הצבאי לעعروדים, כי בבית-המשפט בשכם, ג'יני, חברון ויעזה אין מכונות צילום כלל ועורך-דין נאלכים לפנות לבתי-עסק פרטיטים הגובים מהירים מופקעים. לדברי עורך-דין לcker לעתים אפשררים קציני בית-המשפט, כמעשה של חד, לצלם במכונות הצילום שבמציאות בית-המשפט.

67. **19.3.90. יזיעות אחרונות.**

68. בתכפיתה שערך צוות בצלם בבית-המשפט ברמאללה ב-19.4.90 הזכיר התובע את הימדיינות החדשיה שלוש פעמים. בפעם השלישית – בדיון בתיק 5631/90 – נזף בו השופט על כך.

69. ראה: יזהר באר, יהניל זווהה כמיידה אבניים, הארץ, 19.12.90.

פרק ט'

- .70 הארץ, 21.12.90, 3.9.91.
- .71 דובר צה"ל מסר שאינו בידיו נתונים אלה.
- .72 על פי דוברת שירות בת-הסוהר.
- .73 שירות בת-הסוהר, צו ווחשבו שנתי 1990/1991.
- .74 ראה: **דו"ח מביקור בבית-המעצר מוגרש-רוסים, ירושלים**, 21.3.90. אבי – האגודה הבינלאומית לזכויות הילד – ישראל.
- .75 סיכום ביקור ושיחה עם מפקד בית-המעצר, במסגרת ביקור משלחת חברי מועצת עיריית ירושלים במתכני בית-המעצר במגראש הרוסים, דו"ח מאת ענת הופמן, 13.5.91.
- .76 בצלם, **אלימות כלפי קתינים במעצר משטרתי**, דף מידע יוני-יולי 1990.
- .77 ראה בדו"ח זה, פרק ו'.
- .78 מכתבה של סרן אבטל מרגלית, ענף הסברה, דובר צה"ל, 10.11.91.
- .79 שטח המחייב לעצור הוא כ-2 מ"ר ולעתים פחות. (להשוואה – הממוצע בת-הכלא בארצות-הברית הוא 5.7 מ"ר).
- .80 משרד מבקר המדינה, **דו"ח מס' 40**, 1989/90, ע' 837.
- .81 בתשובה לשאלתא שהגיש ח"כ חיים אורון מסר שר הביטחון משה ארנס ב-16.9.90 כי "ನושא הקמת חדרי חולים מסוודרים בקציאות נמצא זה מכבר בעבודת מטה שתכליתה להביא להקמת חדרי חולים שייענו עניינית רפואיית על הצרכים במתבן".
- .81.5 מכתב מהפרקליות הצבאית לעורכת-דין תמר פלג-שריק מהאגודה לזכויות האדם בישראל, 9.2.90.
- .82 משרד מבקר המדינה, **דו"ח מס' 40**, 1989/90, ע' 847-850.

פרק י'

- .83 מוסטפה קנוע, תושב גיבליה שגורש ביינוואר 1991 הגדר את הגירוש "הוצאה להורג".
- ראאה: **הארץ** 8.1.91
- .84.785/87
- .85.698/80
- .86.5.12.90

פרק י"א

- .87 הנתונים המספריים על-פי **שנתון סטטיסטי לישראל 1989**, ע' 750.
- .88 ראה למשל הארץ, 2.5.91. מישותם עם אנשי חינוך מתברר כי הלימודים ברכזות עזה אכן מתנהלים, בשיבושים מעטים, בימי שביתה, בעוד בגדי המערבית השיבושים רחבים יותר.

- .89. במהלך ספטמבר 1988 נערך פשיטות על מקומות בהם למדו תלמידים במסגרת הלימוד האלטרנטיבי, ופעולות אלו נאסרו בתכנית האיסור. נאסרה גם הפצת חומר לימודי בכח כל שם לימוד בהתקפות.
- .90. ראה: **בצלם, דן מידע ספטמבר-אוקטובר 1990**, ע' 6-8.
- .91. תגבור דבר זה לティוטת דוח זה. אוגוסט 1991.
- .92. הפגישה נערכה ב-8.6.90.

פרק יי'ב

- .93. מכתב של מפקד בסיס הצנורה בירושלים, שא"ל אברהם גור-ארי, אל עורך **אל-טלעה**. 27.1.87.
- .94. "הצנורה הצבאית: סמכויותיה, ביקורת שיפוטית על פעולותיה והצעה להסדר חילופי", עיוני משפט, כרך ט"ו, הוצאת הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת תל-אביב, תש"ן (1990), ע' 111.
- .95. הארץ, 13.7.90.
- .96. דבר, 21.6.90.
- .97. בג"ץ 680/80.
- .98. בג"ץ 73/53.
- .99. **בצלם, דן מידע פברואר-מרץ 1990**.
- .100. תרגום לעברית של המאמר התפרסם בדבר ב-91. 15.4.91.
- .101. **בצלם, ש.מ. 1106**, 27.2.91.
- .102. לפי מכתבו של חיים ישראלי, מנהל לשכת שר הביטחון, מיום 7.8.91.
- .1. ביום 14.8.90 נסגר באיזור חבל עזה משרד העיתונות של מחד סלams סלמאן אל-משואכי. המשרד נסגר מאוחר שהוא מומן על-ידי פעליל אש"ף בחול', ולמעשה הייתה חיליות קשור בין פעליל אש"ף ברצועה לפעליל אש"ף בחול'. כן שימוש המשרד כבסיס ותשתיות לפעילויות אש"ף, והעברת מסרים בתחום הפעולות השינויים של הארגון.
- .2. ביום 4.2.91 נסגר באיזור חבל עזה משרד העיתונות של חסין מחמד סعيد אל-גמל, זאת לאחר, והנ"ל משמש כפעיל מרכזי בארנון "החזית העממית" של גיוראי חבש, ומשדרו שמש למשה כצומת דיווחים של פעליל אש"ף החול'.
- ובדרך כלל המידע הקשור בין משרדי העיתונות לבין פעילות ארגוני הטרור הוא רב, ועם זאת חסוי ואינו ניתן לחשיפה.
- .103. בשיחה עם **בצלם** ב-6.11.91.
- .104. סגן לייאת מנהימי, קמ"ד הסברה, דובר צה"ל, 3.10.89.
- .105. הציר הפלסטיני פתר כי ריבן מותאר את עבודותיו כ" DEALINGS גוון לאומי וمبرטות את המורשת הפלסטינית, אך אין קורות לאלה אלא משקפות עקרונות אנושיים

כלליים". חרב זאת הומרמו בעבודותיו של ריבן פעמים אחדות, לפני האינטיפאדה ובמהלכה.

.106. בשיחה עם **בצלם**, ינואר 1990.

פרק י"ג

107. המידע בסעיף זה מבוסס על התכתבות עם משרד המשפטים, משטרת ישראל, והמנהל האזרחי.

פרק י"ד

108. על-פי נתונים שנמסרו לנו ממשרד מתאם הפעולות בשטחים, ב-1989 הוגשו בגדה המערבית 2,053 בקשות לאיחוד משפחות, מהן אושרו 250. בשנה זו הוגשו ברכוזת עזה 305 בקשות, מהן אושרו 192. ב-1990, עד סוף חודש يول, הוגשו בגדה המערבית 334 בקשות לאיחוד משפחות, מהן אושרו 139. ברכוזת עזה הוגשו בתקופה זו 261 בקשות, מהן אושרו 187. לפि נתונים שפורסמו בשם אירגן הצלב האדום, ושלא נתקבל להם אישור, הוגשו בין 1967 ל-1987 כ-140,000 בקשות, ואושרו כ-19,000 בלבד.

.109. בג"ץ 86/106.

110. ראה למשל: אל"מ אחז בן-ארי בראיון למוסף חדשות, 9.4.90.

111. סעיף 11 נסף לצו בדבר תעוזות זהות ומרשם אוכלוסין (יהודה ושומרון), בתוקף צו מס' 1208 מה-9.8.13.

112. כל מי שմבקש רשיון חייב להתחום על ערבות בסך 5,000 ש"ח להבטיח דיקוק ביציאה או בהארכת הרישיון.

113. בתשובה לשאלתא של ח"כ אברהם פורז הודיע השר ארנס ב-13.5.91 כי מאז ההודעה לבג"ץ ועד 31.3.91 "הנשוו ואושרו באיזור יהודה ושומרון 572 בקשות להארכת רישיונות ביקור של נשים הנשואות לתושבי האיזור וילדיהן ובאיזור חבל עזה הוגשו ואושרו 812 בקשות" [ההדגשות במקור].

114. פרק זה מבוסס במידה רבה על עיתירת האגודה לזכויות האזרח לבג"ץ (1979/90).

115. סעיף 16(3). נוסח זהה קיים גם בסעיף 23(1) לאמנה הבין לאומית בדבר זכויות אזרחיות פוליטיות מ-1966.

116. האמנה על זכויות הילד (שהתקבלה מהאחדות הכללית של האו"ם) נובember 1989, סעיף 9.

117. "איחוד משפחות – מדיניות חסרת לב", יהושע שופמן, **בטאון האגודה לזכויות האזרח בישראל**, Mai 1987.

.118. ראה גם: **בצלם**, ד"ר-מידע אוגוסט 1990.

פרק ט''ז

119. נתוני המינהל האזרחי.

120. משרד מבקר המדינה, דוח מס' 32, 1980/81, ע' 13. 713.

121. משרד מבקר המדינה, דוח מס' 30, 1979/80, ע"מ 802-803.

122. משרד מבקר המדינה, דוח מס' 34, 1982/83, ע' 107.

123. משרד מבקר המדינה, דוח מס' 36, 1984/85, ע"מ 1257-1258; דוח מס' 37, 1985/86 ע' 200; דוח מס' 38, 1987/88, ע"מ 917-915, בהתאם.

פרק ט''ז

124. ראה נס. **בצלם, מערכת המיסוי** בגדה המערבית וברצועת עזה כמכשיר לאכיפת השלטון בתקופת ההתקומות

, פברואר 1990.

125. בתשובה לשאלתא שהגיש ח"כ חיים אורון מסר שר הביטחון ב-2.11.90 כי בשנת 1989 הסתכמה גביה המיסים באיו"ש-ב-246.3 מיליון ש"ח ובאזור"ע-ב-3-111.3 מיליון ש"ח. במחצית הראשונה של שנת המס 1990 נגבו 182 מיליון ש"ח באיו"ש 77.6 מיליון ש"ח באזח"ע.

לפי נתונים שמסר לנו דובר מתחם הפעולות בשטחים הסתכמו הכנסתות המינימלי האזרחי **מס הכנסה** בשטחים-ב-134 מיליון ש"ח בין אפריל 90' לمارس 91' וב-84.84 מיליון ש"ח בין אפריל 91' לסתמבר 91'.

נתוני הגביה בשנים קודמות ראה: **בצלם, מערכת המיסוי** ... , נספח ט'.

126. بعد שבישראל אפשר לעזרו אדם לצורכי חקירה בענייני מס-ל-48 שעות, ועל מנת להאריך את המעצר יש לפנות לבית משפט, הרי בשטחים אפשר לעזרו אדם לפי צו עד 18 ימים מבלי שיובא בפני שופט. לעיתים קרובות מבקר הנישום לשבת במעצר או במאסר, שכן אם ישלם את מיסוי הוא צפוי להשמדת רכוש מיד חברי הוועדות המקומיות.

.127. **הארץ**, 6.11.90.

.128. **הארץ**, 31.10.89.

.129. **בג"ץ**, 278/89.

.130. משרד מבקר המדינה, דוח מס' 41, 1990/91, ע"מ 858-859.

פרסומי בצלם

דף מידע

נפטרים, החרמת תעוזות זהות, חקירות מקרי מוות.	מאי 1989
קליעי פלסטיק, עוצר, פגיעות מתנהלים, הריסות בתים.	יוני 1989
חקרת מקרה מוות, מתנהלים, גירושים.	יולי 1989
מתקני כליאה.	אוגוסט 1989
חקרת מקרי מוות, מעצרים מיהלילים.	ספטמבר 1989
על ספרים וספרדים אסורים.	אוקטובר 1989
משפטים חילילם, הגבלות על יציאה לחו"ל.	נובמבר 1989
מקרי מוות ופצעה של ילדים.	ינואר 1990
הצנזורה על העיתונות הפלסטינית במזרח ירושלים.	פברואר-مارس 1990
עמדות צה"ל בבתים פרטיים, פורמים שפילי' בכפר עabort, חקירת מקרה מוות – מעקב.	אפריל 1990
מערכת השיפוט הצבאי בגדה המערבית – מעקב.	מאי 1990
אלימות כלפי קטינים במעצר משטרתי.	יוני-יולי 1990
הגבלות על בנייה למגורים בגדה המערבית.	אוגוסט 1990
סגורת בת-ספר ופגיעות אחרות במערכת החינוך בשטחים.	ספטמבר-אוקטובר 1990
דו"ח מיוחד: איבוד עשתונות, אירועי הר הבית – תחקיר ראשוני.	אוקטובר 1990
הריסות ואטיות בתים באמצעות ענישה בגדה המערבית וברצצת עזה – מעקב.	נובמבר 1990
זכויות האדם בשטחים בתקופת מלחמת המפרץ.	ינואר-פברואר 1991
מוות של הנער מהמוד לעיאן, התעמרות פקיד מס הכנסה, לחץ על משפחות מבקשים.	יוני 1991
חידוש ניירות של נשים וילדים מהשטחים בשל 'שהיה בלתי חוקית'.	ספטמבר-אוקטובר 1991

דוחות מקיפים

הリストות ואטיות בתים אמצעי ענישה בודה המערבית וברצעת עזה בתקופת האינטיפאדה.	ספטמבר 1989
מערכת השיפוט הצבאי בגודה המערבית.	נובמבר 1989
דו"ח שני – 1989, הproxות זכויות האדם בשטחים.	דצמבר 1989
מערכת המיסוי בגודה המערבית וברצעת עזה כמכשיר. לאכיפת השלטון בתקופת ההתקומות.	פברואר 1990
فتיחה באש על-ידי כוחות הביטחון בשטחים.	יולי 1990
הענישה הקולקטיבית בגודה המערבית וברצעת עזה והביקורת השיפוטית עליה.	נובמבר 1990
חקירות פלסטינים בתקופת האינטיפאדה: התעללות, "לחץ פיסי מתון", או עינויים?	מרץ 1991

פעילות בצלם מטהאפשרת בזכות תרומותיהם של הקרנות הבאות:

Ford Foundation, New Israel Fund, Mailman Foundation,
Stone Foundation, YMCA Holland, Bydale Foundation,
John Merck Foundation, Kaplan Foundation,
J. Roderick MacArthur Foundation,
Nathan Cummings Foundation, Conanima Foundation,
Samuel Rubin Foundation, Obermeyer Foundation, DANChurchaid,
Danish Peace Foundation, Danish Pen Center,
European Human Rights Foundation, NOVIB, Boehm Foundation,
Radie Resch, North Star Fund, Moriah Fund.

